

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Кафедра соціально-економічної географії і
регіонознавства імені Костянтина Немця

Н. В. Гусєва

**Регіональна економічна і
соціальна географія:
Америка. Австралія та Океанія. Африка**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Харків – 2024

УДК 911.3:[30+33](6/9)(072/073)

Г 96

Схвалено Науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 4 від 15. 04. 2024 р.)

Ркомендовано до друку Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 4 від 15. 04. 2024 р.)

Рецензенти:

І. І. Костащук – доктор географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

К. Ю. Сегіда – доктор географічних наук, професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Г 96 Гусєва Н. В.

Регіональна економічна і соціальна географія: Америка. Австралія та Океанія. Африка : навчально-методичний посібник / Н. В. Гусєва. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 168 с.

Навчально-методичний посібник розроблено згідно з програмою курсу «Регіональна економічна і соціальна географія», який є одним із обов'язкових у циклі професійної та практичної підготовки студентів, які навчаються за спеціальностями 106. Географія та 014.07 Середня освіта (Географія). Головна мета посібника – надати методичну допомогу студентам та сприяти удосконаленню навичок самостійної роботи при вивченні та засвоєнні теоретичних знань і виконанні практичних завдань з курсу «Регіональна економічна і соціальна географія».

Для студентів рівня вищої освіти «бакалавр» денного і заочного відділень факультету геології, географії, рекреації і туризму, які навчаються за спеціальностями 106. Географія та 014.07 Середня освіта (Географія).

УДК 911.3:[30+33](6/9)(072/073)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2024.

© Гусєва Н. В., 2024.

ЗМІСТ

Загальні положення.....	4
Структура курсу.....	6
Список рекомендованих джерел.....	9
Базові терміни і поняття.....	13
Теми і зміст практичної складової курсу.....	55
<i>Практичне заняття 1-2. Північна Америка. США: загальна характеристика, історія формування, ЕГП, ПРП.....</i>	55
<i>Практичне заняття 3-4. Населення США.....</i>	59
<i>Практичне заняття 5-6. Господарство США.....</i>	68
<i>Практичне заняття 7-8. Суспільно-географічна характеристика Канади.....</i>	73
<i>Практичне заняття 9-10. Латинська Америка: загальна характеристика, історія формування, ЕГП, ПРП.....</i>	76
<i>Практичне заняття 11-12. Населення Латинської Америки.....</i>	79
<i>Практичне заняття 13-14. Загальна характеристика господарства Латинської Америки.....</i>	85
<i>Практичне заняття 15. Суспільно-географічна характеристика окремих країн Латинської Америки. Бразилія.....</i>	90
<i>Практичне заняття 16-17. Суспільно-географічна характеристика окремих країн Латинської Америки. Мексика.....</i>	92
<i>Практичне заняття 18-20. Австралійський Союз: загальна характеристика, історія формування, ЕГП, ПРП. Населення Австралійського Союзу.....</i>	94
<i>Практичне заняття 21-22. Господарство Австралійського Союзу....</i>	99
<i>Практичне заняття 23-24. Суспільно-географічна характеристика Нової Зеландії та Океанії.....</i>	104
<i>Практичне заняття 25-26. Загальна характеристика Африки. Політична карта Африки. Природно-ресурсний потенціал.....</i>	107
<i>Практичне заняття 27-28. Населення Африки.....</i>	110
<i>Практичне заняття 29-30. Господарство Африки.....</i>	115
<i>Практичне заняття 31-32. Суспільно-географічна характеристика регіону Африки (на вибір студента).....</i>	122
Додатки до практичних занять.....	126
Завдання для самостійної роботи студентів.....	153
Питання до поточної контрольної роботи.....	155
Питання до підсумкової (залікової) контрольної роботи	161
Оцінювання навчальних досягнень студентів.....	166

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета курсу – опанування студентами знань з курсу регіональної економічної і соціальної географії світу; формування геопросторового мислення та цілісного розуміння сучасних соціально-економічних і суспільно-політичних процесів у різних країнах і регіонах світу.

Основними **завданнями** курсу є:

- охарактеризувати динаміку, тенденції, закономірності та перспективи розвитку соціальних, економічних та суспільно-політичних процесів у різних країнах і регіонах світу;
- дати комплексну суспільно-географічну характеристику різних країн і регіонів світу за регіонально-континентальним принципом, зокрема проаналізувати їх суспільно-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, населення, галузеву й територіальну структуру господарства, зовнішньоекономічні зв'язки;
- охарактеризувати особливості розміщення продуктивних сил у межах окремих країн і регіонів, умови й особливості їх розвитку;
- визначити особливості просторової організації суспільства;
- розглянути транспортні й інфраструктурні мережі та системи;
- провести комплексні суспільно-географічні порівняння різних країн і регіонів світу.

Студенти повинні досягти таких **результатів навчання**:

- володіти суспільно-географічною термінологією та орієнтацією в сучасних соціально-економічних і суспільно-політичних процесах, які суттєво впливають на просторову організацію господарських комплексів різних країн і регіонів світу;
- знати особливості сучасної політичної карти світу, історико-географічних регіонів та типи країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку;
- вміти виявляти особливості просторової організації суспільства різних країн і регіонів світу;
- знати особливості природно-ресурсного потенціалу, населення, господарства регіонів та окремих країн, їх місце і роль у світовому господарстві, спеціалізацію окремих країн і регіонів світу в міжнародному поділі праці;
- складати комплексну суспільно-географічну характеристику різних країн і регіонів світу та їх порівняльні характеристики (порівняння суспільно-географічного положення, природно-ресурсного потенціалу, геодемографічних процесів, структури й особливостей розселення населення, галузевої й територіальної структури господарства тощо);

- визначати сучасні проблеми регіонального розвитку різних країн і регіонів світу;
- знати основну географічну номенклатуру (політичні та економічні столиці, найбільші міста, центри видобутку корисних копалин, промислового виробництва, великі транспортні вузли та магістралі, світові порти тощо);
- творчо використовувати літературні, статистичні й Інтернет-джерела для підготовки повідомлень, презентацій, творчих завдань тощо.

Даний курс є комплексним, інтегрує базові знання, вміння і навички з багатьох інших географічних, економічних та історичних дисциплін. Підстеляючими курсами для дисципліни «Регіональна економічна і соціальна географія» є «Науково-природнича картина світу», «Основи суспільної географії», «Фізична географія материків і океанів», «Географія населення та розселення», «Географія світового господарства та міжнародної торгівлі» та деякі інші.

СТРУКТУРА КУРСУ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь- го	у тому числі					усь- го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
РОЗДІЛ 1												
Суспільно-географічна характеристика країн Англо-Америци												
Тема 1. Вступ до дисципліни «Регіональна економічна і соціальна географія»	0,5					0,5	2					2
Тема 2. Суспільно-географічна характеристика Англо-Америци	18	6	12				2					2
Тема 3. Суспільно-географічна характеристика США	1,5					1,5	16	2	4			10
Тема 4. Суспільно-географічна характеристика Канади	6	2	4				8					8
Разом за розділом 1	26	8	16			2	28	2	4			22
РОЗДІЛ 2												
Суспільно-географічна характеристика країн Латинської Америци												
Тема 1. Суспільно-географічна характеристика Латинської Америци	19,5	6	12			1,5	11	2	4			5
Тема 2. Суспільно-географічна характеристика Бразилії	4,5	2	2			0,5	5					5
Тема 3. Суспільно-географічна характеристика Мексици	6,5	2	4			0,5	5					5
Тема 4. Суспільно-географічна характеристика Ла-Платських країн. Суспільно-географічна характеристика	0,5					0,5	3					3

Аргентини												
Тема 5. Суспільно-географічна характеристика країн Північного Сходу Південної Америки	1					1	3					3
Тема 6. Суспільно-географічна характеристика країн Центральної Америки і Вест-Індії	0,5					0,5	3					3
Тема 7. Суспільно-географічна характеристика Андських країн	0,5					0,5	3					3
Підготовка до контрольної роботи роботи 1	7	2				5	5					5
Разом за розділом 2	40	12	18			10	38	2	4			32
РОЗДІЛ 3												
Суспільно-географічна характеристика Австралії та Океанії												
Тема 1. Суспільно-географічна характеристика Австралійського Союзу	14,5	4	10			0,5	12	2				10
Тема 2. Суспільно-географічна характеристика Нової Зеландії та Океанії	7	2	4			1	4					4
Разом за розділом 3	21,5	6	14			1,5	16	2				14
РОЗДІЛ 2												
Суспільно-географічна характеристика країн Африки												
Тема 1. Суспільно-географічна характеристика Африки	17	4	12			1	12	2	4			6
Тема 2. Суспільно-географічна характеристика країн Північної Африки	4,5		4			0,5	4					4
Тема 3. Суспільно-географічна характеристика країн Західної Африки	1					1	4					4
Тема 4. Суспільно-	1					1	4					4

географічна характеристика країн Східної Африки												
Тема 5. Суспільно- географічна характеристика країн Центральної Африки	1					1	4					4
Тема 6. Суспільно- географічна характеристика країн Південної Африки	1					1	4					4
Підготовка до залікової роботи	7	2				5	6					6
Разом за розділом 4	32,5	6	16			10,5	38	2	4			32
ВСЬОГО	120	32	64			24	120	8	12			100

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн : навчальний посібник / В. В. Безуглий. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 704 с.
2. Безуглий В. В. Регіональна економічна і соціальна географія світу : навчальний посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – [2-ге вид., доп., перероб.]. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 688 с.
3. Блій де Г. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер. – [пер. з англ.; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблія]. – К. : Либідь, 2004. – 738 с.
4. Довідковий атлас світу / В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін. – К. : ДНВП «Картографія», 2010. – 328 с.
5. Економіка зарубіжних країн : навчальний посібник для вузів / В. В. Ковалевський, Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, А. А. Наумчик; за ред. В. М. Осипова. – [3-тє вид., перероб. та доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 543 с.
6. Економіка зарубіжних країн : навчальний посібник для вузів / А. П. Голиков, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, П. О. Черномаз. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 463 с.
7. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн / Під ред. проф. Є. П. Качана. – Тернопіль, 1997. – 200 с.
8. Економічна і соціальна географія світу : навчальний посібник / За ред. С. П. Кузика. – Львів : Світ, 2002. – 672 с.
9. Кузик С. П. Географія світового господарства : навчальний посібник / С. П. Кузик, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 312 с.
10. Кузик С. Економічна і соціальна географія Америки : навчальний посібник / С. Кузик, М. Книш. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 1999. – 300 с.
11. Кузик С. Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни) : навчальний посібник / С. Кузик, Л. Котик, І. Ванда. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 148 с.
12. Старостіна А. О. Економіка зарубіжних країн : навчальний посібник / А. О. Старостіна, А. О. Длігач, Н. В. Богомаз. – К. : Знання, 2009. – 456 с.
13. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – [2-ге вид.]. – К. : Либідь, 2001. – 416 с.
14. Mayda Ch. Regional Geography of The United States and Canada: Toward a Sustainable Future / Ch. Mayda. – N.Y. : Rowman & Littlefield Publishers, 2012.

Допоміжна література

1. Атлас вчителя / [відп. ред. В. В. Молочко]. – К. : ДНВП «Картографія», 2010. – 328 с.
2. Бжезінський З. Стратегічне бачення : Америка і криза глобальної влади / З. Бжезінський. – [пер. з англ. Г. Лелів]. – Львів : Літопис, 2012. – 168 с.
3. Географічний атлас світу. – К. : ДНВП «Картографія», 2010. – 184 с.
4. Голиков А. П. Экономика зарубежных стран : учебное пособие для вузов. – Харьков : Издательство ХНУ имени В. Н. Каразина, 2000. – 68 с.
5. Бочан І. О. Глобальна економіка : підручник / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К. : Знання, 2007. – 403 с.
6. Географія світового господарства (з основами економіки) : навчальний посібник / [за ред. Я. Б. Олійника, І. Г. Смирнова та ін.]. – К. : Знання, 2011. – 640 с.
7. Геращенко О. Економіка ХХІ: країни, підприємства, людини / О. Геращенко. – [пер. з рос. М. В. Скоробогатова]. – Харків : Фоліо, 2016. – 304 с.
8. Довгань Г. Д. Країнознавство : довідник / Г. Д. Довгань, А. Й. Сиротенко, О. Г. Стадник. – Харків : Веста, 2007. – 480 с.
9. Дубович І. А. Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – К. : Знання, 2008. – 839 с.
10. Заблоцький Б. Ф. Регіональна економіка : навчальний посібник / Б. Ф. Заблоцький. – Львів : Новий Світ-2000, 2021. – 546 с.
11. Масляк П. О. Країнознавство : підручник / П. О. Масляк. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2008. – 292 с.
12. Олійник Я. Б. Географічне країнознавство : підручник / Я. Б. Олійник, Б. П. Яценко, О. О. Любіцева; за наук. ред. Я. Б. Олійника. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2016. – 911 с.
13. Світова економіка : навчальний посібник / [за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, Н. С. Логвинової]. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 328 с.
14. Юрківський В. М. Країни світу : довідник / В. М. Юрківський. – К. : Лібра, 2001. – 332 с.

Інтернет-ресурси

1. Австралійське статистичне бюро / Australian Bureau of Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.abs.gov.au/>
2. Всесвітня асоціація сталі / World Steel Association (статистика з чорної металургії) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://worldsteel.org/>

3. Канадська національна статистична агенція / Canada's national statistical agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.statcan.gc.ca/en/start>
4. Комісія ООН з промислового розвитку ЮНІДО / United Nations Industrial Development Organization UNIDO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unido.org/>
5. Міжнародна база даних Бюро перепису населення США US Census Bureau – International Data Base [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.census.gov/ipc/www/idb>
6. Міжнародна організація виробників автомобілів / International Organization of Motor Vehicle Manufacturers OICA (статистика з машинобудування) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oica.net/>
7. Організація економічного співробітництва і розвитку / Organisation for Economic Cooperation and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oecd.org/>
8. Продовольча і сільськогосподарська організація ООН / Food and Agricultural Organization of the United Nations FAO (статистика з сільського господарства) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.fao.org/>
9. Світова Торгівельна Організація / World Trade Organization WTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wto.org
10. ЦРУ США (статистика за країнами World Factbook) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/the-world-factbook/>
11. All Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://allcountries.org/index.html>
12. All Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://history.state.gov/countries/all>
13. Australian Small Business and Family Enterprise Ombudsman ASBFEO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.asbfeo.gov.au/>
14. Biggest US Cities [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.biggestuscities.com/>
15. Britannica [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.britannica.com/>
16. British Petroleum (статистика з енергетики – Statistical Review of World Energy) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>
17. CNN [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://edition.cnn.com/>

18. Countries and Regions of the World from A to Z [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.nationsonline.org/oneworld/countries_of_the_world.htm
19. Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.dfat.gov.au/>
20. Maps on the Web [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://mapsontheweb.zoom-maps.com/>
21. Our World in Data [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ourworldindata.org/>
22. PopulationPyramid.net [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.populationpyramid.net/>
23. ResearchGate [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.researchgate.net/>
24. Statista [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.statista.com>
25. The Global 2000 [Электронный ресурс] // FORBES. – Режим доступа : <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=60e29f735ac0>
26. UNCTADStat / UNCTAD, 2022 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders /reportFolders.aspx>
27. World Bank data [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.worldbank.org>
28. World data Info [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.worlddata.info/>
29. Worldometers [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.worldometers.info/>

БАЗОВІ ТЕРМІНИ і ПОНЯТТЯ

АБОРИГЕНИ АВСТРАЛІЇ І ЖИТЕЛІ ОСТРОВІВ ТОРРЕСОВОЇ ПРОТОКИ (ABORIGINAL AUSTRALIANS AND TORRES STRAIT ISLANDER) – різні корінні народи материкової частини Австралії та багатьох її островів, у т.ч. островів Торресової протоки. Відносяться до австралоїдної раси, генетично близької до веддів Індостану, меланезійців та папуасів Нової Гвінеї. Станом на 2021 рік нараховувалося 983,7 тис. аборигенів і жителів островів Торресової протоки (3,8 % від загального населення Австралії).

АВСТРАЛІЙСЬКА АНТАРКТИЧНА ТЕРИТОРІЯ (AUSTRALIAN ANTARCTIC TERRITORY) – сектор Антарктики, на який претендує Австралія, оголосивши її своєю зовнішньої територією. Це найбільша частина Антарктики (площа 5896,5 тис. км²), на яку претендує якась країна. Суверенітет Австралії над Австралійською антарктичною територією не визнається міжнародним співтовариством згідно з підписаним нею в 1959 році Договором про Антарктику. Права Австралії на дану територію визнані тільки Великою Британією, Новою Зеландією, Францією і Норвегією.

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ ПАРКАН ДЛЯ ЗАХИСТУ ВІД КРОЛИКІВ (STATE BARRIER FENCE OF WESTERN AUSTRALIA, RABBIT-PROOF FENCE, STATE VERMIN FENCE, EMU FENCE) – паркан-бар'єр з дерева, металу і дроту, побудований у 1901-1907 роках у штаті Західна Австралія як засіб захисту від навали кроликів та інших сільськогосподарських шкідників, які наприкінці ХІХ століття наводнили південні райони Австралії. Велика частина цієї столітньої барикади збереглася і донині. У Західній Австралії є три паркани: найбільший «Паркан № 1 для захисту від кроликів», що перетинає штат з півночі на південь; менший «Паркан № 2», розташований далі на захід; найменший «Паркан № 3», який проходить зі сходу на захід. Паркани будували шість років. Їх загальна довжина склала 2023 милі (3256 км). Вартість будівництва кожного кілометра огорожі на той час становила близько 250 доларів (еквівалент 21 тис. доларів у 2022 році). Коли будівництво було завершено, паркан № 1 довжиною 1139 миль (1833 км) став найдовшим парканом у світі.

АВСТРАЛІЯ (AUSTRALIA) – материк (континент), повністю розташований у південній та східній півкулях Землі. Найменший за площею, найнижчий за середньою висотою поверхні, найрівніший за особливостями рельєфу, найсухіший і найпустельніший (40 % території займають пустелі), тектонічно

найспокійніший (не буває землетрусів і вивержень вулканів) серед інших материків світу.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ (ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL SYSTEM, ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL STRUCTURE) – законодавчо закріплена система поділу території країни на окремі частини – адміністративно-територіальні одиниці (краї, області, провінції, штати, департаменти, губернії, волості, райони, землі, кантони, повіти, громади, округи тощо), на основі якої створюються і діють місцеві органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

АЛЕЯ ТОРНАДО США (TORNADO ALLEY) – область у центральній частині США, де найчастіше утворюються торнадо (близько 90 %). Алея торнадо простягається від Техасу через Оклахому, Канзас, Небраску, Південну Дакоту, Айову, Міннесоту, Вісконсін, Іллінойс, Індіану, Міссурі, Арканзас, Північну Дакоту, Монтану, Огайо та східні частини Колорадо і Вайомінгу. Перше місце за кількістю торнадо займає штат Техас, потім йдуть штати Канзас і Оклахома.

АМАЗОНІЯ (AMAZONIA) – найбільша низовина на Землі (Амазонська низовина), розташована в Південній Америці. Регіон Амазонії або «Пан-Амазонія» простягається через дев'ять країн: Болівію, Бразилію, Колумбію, Еквадор, Гайану, Французьку Гвіану, Перу, Суринам і Венесуелу. Пан-Амазонія не лише має надзвичайні природні багатства завдяки своєму величезному біорізноманіттю та великим запасам нафти й газу, але й містить 20 % усієї прісної води та третину широколистяних лісів світу.

АМЕРИКА (AMERICA) – частина світу, розташована в західній півкулі Землі, що складається з двох материків – Північної Америки та Південної Америки.

АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ ЕКОНОМІКИ (AMERICAN ECONOMIC MODEL). *Традиційні риси:* 1) всебічне заохочення американським суспільством і державою підприємницької активності, сприятливий підприємницький клімат, громадська установка на досягнення успіху для кожної людини, незалежно від її походження і соціального статусу; 2) відносно низький рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через державний бюджет; 3) відносно низька питома вага держави у виробленому валовому внутрішньому продукті; 4) більш обмежене, ніж у багатьох інших розвинених країнах, але дуже ефективне державне втручання в економіку;

5) висока трудова мораль. *Сучасні риси:* 1) орієнтація на гнучке, диверсифіковане і дрібносерійне виробництво, здатність адаптуватися до швидко мінливих потреб економіки і населення; 2) підвищення рівня наукоємності американської економіки; 3) випереджаючий розвиток інформаційної інфраструктури, яка стає найважливішим і необхідним елементом всієї виробничої інфраструктури; 4) випереджальна роль і масштаби сфери послуг (процес терціаризації); 5) тенденція зниження рівня охоплення працівників профспілками; 6) переважною формою приватної власності є корпоративна (в порівнянні з іншими, наприклад, партнерством, індивідуальною приватною власністю).

АМЕРИКАНСЬКА МРІЯ (AMERICAN DREAM) – віра в те, що будь-яка людина, незалежно від того, де вона народилася або в якому соціальному класі народилася, здатна чесним шляхом домогтися успіху в житті (стати добропорядною й заможною і навіть обратися президентом країни) завдяки своїй працелюбності, мужності, наполегливості та рішучості. Це загальнонаціональна ідеологія, доктрина, що об'єднує американців. Головними елементами американської мрії вважаються: сумлінна праця та самореалізація, свобода підприємництва, соціальна відповідальність, повага співгромадян, підвищення репутації та ролі в суспільстві. Американську мрію сприймають як найвищий ідеал існування в США, коли ти маєш у власності будинок, машину, щасливу сім'ю та стабільну роботу, яка приносить гідний для існування та реалізації ідей дохід. Вираз американська мрія, крім вищезгаданого, розуміється як право кожної людини, яка має роботу, на кар'єрне зростання, а також як впевненість у власному майбутньому. У «Політичному словнику» Вільяма Сефайра (Safire's New Political Dictionary. Random House, New York, 1993) сказано: «Американська мрія – ідеал свободи чи можливостей, сформульований «батьками-засновниками»; духовна міць нації. Якщо американська система – це скелет американської політики, то американська мрія – її душа».

АМЕРИКАНСЬКИЙ ФРОНТИР (AMERICAN FRONTIER), СТАРИЙ ЗАХІД (OLD WEST), ДИКИЙ ЗАХІД (WILD WEST) – термін, що охоплює географію, історію, фольклор і культуру, пов'язані з передовою хвилею американської експансії материкової частини Північної Америки, яка розпочалася з європейських колоніальних поселень на початку XVII століття і закінчилася прийняттям кількох останніх суміжних західних територій як штатів у 1912 році. Бюро перепису населення США визначає фронтір як кордон, за якою щільність населення була меншою за 2 особи на квадратну

милю. Географічно фронтір був розташований на території сучасних Північної і Південної Дакоти, Монтани, Вайомінгу, Колорадо, Канзасу, Небраски і Техасу, поступово розширюючись та переміщуючись на захід до Тихоокеанського узбережжя.

АНГЛО-АМЕРИКА (ANGLO-AMERICA), АНГЛО-САКСОНСЬКА АМЕРИКА (ANGLO-SAXON AMERICA) – сукупна назва американських країн і територій, для яких англійська мова є основною. Англо-Америка включає США і Канаду, а також території Британської Вест-Індії з переважаючим англомовним населенням – Беліз, Бермудські острови і Гайану. Незважаючи на переважаюче франкомовне населення, провінція Квебек (Канада) часто розглядається як частина Англо-Америки через історичні, географічні, економічні, політичні та культурні міркування.

АНДСЬКІ КРАЇНИ (ANDEAN STATES) – група країн на заході Південної Америки, з'єднаних гірським масивом Анд. Термін «Андські країни» можна використовувати для позначення всіх семи країн, розташованих на території Анд (Венесуела, Колумбія, Еквадор, Перу, Чилі, Болівія, Аргентина), які характеризуються спільною культурою, в основному поширеною за часів імперії інків (таких як мова кечуа та кухня Анд). Або його можна використовувати у геополітичному сенсі для визначення країн регіону, які є членами торгової групи Андського співтовариства (Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу).

АНКЛАВ (ENCLAVE) – територія держави, яка повністю оточена територією однієї іншої держави чи утворення. Анклави також можуть існувати в територіальних водах. Наприклад, Ватикан та Сан-Марино (анклавовані Італією), Лесото та Есватіні (анклавовані Південно-Африканською Республікою). Якщо анклав має вихід до моря, його називають **НАПІВАНКЛАВОМ (SEMI-ENCLAVE)**. Наприклад, Гамбія (анклавована Сенегалом, але має вихід до Атлантичного океану), Бруней (анклавований Малайзією, але має вихід до Південно-Китайського моря).

АПАРТЕЇД (APARTHEID) – офіційна політика расової сегрегації, політичної, соціальної й економічної дискримінації та гноблення, яку впродовж 1948-1991 років проводили правлячі кола Південно-Африканської Республіки проти місцевого чорношкірого населення, а також переселенців з Азії. Апартеїд характеризувався авторитарною політичною культурою, заснованою на *baasskap* (дослівно «корабель боса» / «boss-ship» або «капюшон боса» / «boss-

hood»), що забезпечило політичне, соціальне та економічне домінування в Південно-Африканській Республіці меншого за чисельністю білого населення. У цій міноритарній системі існувало соціальне розшарування, де білі громадяни мали найвищий статус, за ними йшли індіанці та кольорові, потім чорні африканці. На сьогоднішній день, апартеїд є злочином проти людства, який карається згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду.

АРАБСЬКА ВЕСНА (ARAB SPRING) – серія масових антиурядових протестів, революційних виступів, повстань і збройних конфліктів, які поширилися на більшій частині арабських держав на початку 2010-х років. Це почалося в Тунісі у відповідь на корупцію та економічну стагнацію. З Тунісу протести поширилися на п'ять інших країн: Лівію, Єгипет, Ємен, Сирію та Бахрейн. Постійні вуличні демонстрації відбулися в Марокко, Іраку, Алжирі, Лівані, Йорданії, Кувейті, Омані та Судані. Незначні протести пройшли в Джибуті, Мавританії, Палестині, Саудівській Аравії та окупованій Західній Сахарі. Головне гасло демонстрантів в арабському світі – «*ash-sha‘b yurīd isqāt an-nizām!*» («люди хочуть повалити режим»). В результаті арабської весни було скинуто правителів Тунісу, Лівії, Єгипту та Ємену (2011-2012 роки).

АТЛАНТИЧНИЙ РЕГІОН ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ (ATLANTIC SOUTH AMERICA) – регіон Південної Америки, який включає чотири країни, що мають протяжний вихід до Атлантичного океану: Бразилію, Аргентину, Уругвай і Парагвай.

АФРИКА (AFRICA) – материк (континент) та частина світу. Займає друге місце за площею та чисельністю населення після Євразії. На території Африки розташовано 54 незалежні держави (*перераховані у складі регіонів Африки*) та 11 залежних територій. *Залежні території*: Сеута, Мелілья, Плазас-де-Соберанья, Канарські острови (Іспанія), Мадейра (Португалія), Сокотра (Ємен), Майотта, Реюньйон, острови Епарсе, частина Французьких Південних і Антарктичних Територій (Франція), Пелагські острови (Італія), Острови Святої Єлени, Вознесіння і Тристан-да-Кунья (Велика Британія). Окрім цих територій на континенті існує частково визнана держава Сахарська Арабська Демократична Республіка (САДР), ніким не визнаний Сомаліленд (колишня британська колонія, північна частина федеративного Сомалі) та спірна територія Західна Сахара (окупована Марокко).

АФРИКА ПІВДЕННІШЕ САХАРИ (AFRICA SOUTH OF THE SAHARA), СУБСАХАРСЬКА АФРИКА (SUB-SAHARAN AFRICA, SUBSAHARA),

НЕСЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКА АФРИКА (NON-MEDITERRANEAN AFRICA), ЧОРНА АФРИКА (BLACK AFRICA, історично – NEGRO AFRICA), ТРОПІЧНА АФРИКА (TROPICAL AFRICA) – території та регіони Африки, що не прилягають до Середземного моря та лежать на південь від Сахари. До них належать Центральна Африка, Східна Африка, Південна Африка та Західна Африка. Вважається нестандартизованим географічним регіоном із кількістю включених країн від 46 до 48 залежно від організації, що описує регіон (ООН, ВООЗ, Світовий банк тощо). Цей регіон Африки населений переважно народами негроїдної раси, що й послужило підставою назви «Чорна Африка». Розташування переважної частини регіону між північним і південним тропіками та відповідні особливості клімату обумовили назву «Тропічна Африка» (до Тропічної Африки не включають Південно-Африканську Республіку).

АФРИКАНСЬКИЙ РІГ (HORN OF AFRICA) – територія Сомалійського півострову та геополітичний регіон у Східній Африці. До країн Африканського Рогу відносять Сомалі, Ефіопію, Джибуті та Еритрею, а також ніким не визнаний Сомаліленд. Ширші визначення також включають до країн Африканського Рогу частину або всю Кенію, Судан, Південний Судан та Уганду. **РЕГІОН ВЕЛИКОГО РОГУ (GREATER HORN REGION)** може додатково включати Бурунді, Руанду та Танзанію.

БАВОВНЯНИЙ ПОЯС США (COTTON BELT) – регіон на півдні США, де бавовна була переважаючою товарною культурою з кінця XVIII – до початку XX століття. До винаходу бавовноочисної машини в 1793 році виробництво бавовни обмежувалося прибережними рівнинними районами Південної Кароліни та Джорджії. Після 1793 року бавовняний пояс поширився на гірські регіони півдня США, а до середини XIX століття – простягнувся від південно-східної Вірджинії до східного Техасу. Найбільш інтенсивне виробництво бавовни спостерігалось в Джорджії, Теннессі, Алабамі, Арканзасі та Міссісіпі, а також частково у Флориді, Луїзіані та Техасі.

БАГАТОПОВЕРХОВЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО (MULTI-STOREY FARMING) – агротехніка, яка полягає в підборі та поєднанні однорічних і багаторічних сільськогосподарських культур на одній земельній ділянці.

БАГАТОУКЛАДНА ЕКОНОМІКА (MULTI-COMPONENT ECONOMY) – економіка, в якій поряд з сучасними укладами в ряді галузей сільського господарства і промисловості спостерігаються традиційні (патріархально-

натуральні, дрібнотоварні) уклади. Господарські зв'язки між ними обмежені. Кожен з них має свій тип виробництва і виробничих відносин, свій рівень розвитку і систему цінностей, свій спосіб життя. Багатоукладність економіки характерна в основному для країн, що розвиваються. Характерні риси: збереження натурально-общинних форм господарювання; відсталість техніки; широке застосування ручної праці; нерозвиненість інфраструктури; найпростіші форми організації праці й виробництва; бідність населення; переважання традицій, звичаїв, релігійних та культурних цінностей.

БАНАНОВИЙ ПОЯС США (BANANA BELT) – будь-яка частина території більшого географічного регіону США, де погодні умови тепліші, ніж у регіоні в цілому, особливо взимку.

БАНАНОВІ РЕСПУБЛІКИ (BANANA REPUBLICS) – напівжартівлива й часто принизлива назва типових сировинно-аграрних країн так званого «Третього світу», найчастіше центральноамериканських, які є політично недорозвиненими і нестабільними, економічно відсталими і несаможиттєвими з великим рівнем нерівності доходів громадян. Поняття «бананова республіка» запровадив американський письменник-гуморист О. Генрі для опису Гватемали та Гондурасу. Республіканська форма правління в Центральній Америці часто була прикриттям для диктатури, а «банан» символізував орієнтацію економіки країни на монокультурне сільське господарство та відсутність сучасної промисловості. Економіка бананових республік зазвичай залежала від експорту якогось одного виду сировини чи сільськогосподарської продукції (наприклад, бананів).

БАНТУСТАНИ (BANTUSTANS), ГОМЛЕНДИ (HOMELANDS, BANTU HOMELANDS, BLACK HOMELANDS, BLACK STATES) – території, які правлячі кола Південно-Африканської Республіки в рамках політики апартеїду відводили в якості резервацій для корінного темношкірого населення. Було створено десять бантустанів на території Південно-Африканської Республіки і десять – на території Південно-Західної Африки (сучасної Намібії). Бантустані створювалися з метою зосередження на обмеженій території представників однієї народності, що робило їх етнічно однорідними.

БЕДЛЕНДИ (BADLANDS – «погані, безплідні землі») – вид сухого рельєфу з глиняними ґрунтами, що представляє собою мережу пагорбів з вузькими гребенями, пересічені ярами. Непридатні для господарської діяльності.

Бедленди виникають у результаті ерозії. Найбільш відомі бедленди розташовані у східного підніжжя Скелястих гір у Північній Америці (США і Канада).

БІБЛІЙНИЙ ПОЯС США (BIBLE BELT) – регіон США, який включає південні штати та один штат Середнього Заходу (штат Міссурі), для яких характерна сильна роль у суспільстві консервативного протестантського християнства. Відвідування церков різних конфесій загалом вище, ніж у середньому по країні.

ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ, ВВП (GROSS DOMESTIC PRODUCT, GDP) – сукупна вартість усіх готових товарів і послуг, вироблених та реалізованих протягом року в межах країни всіма суб'єктами господарювання – як національними, так і іноземними.

ВАЛОВИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОДУКТ, ВВП (GROSS NATIONAL PRODUCT, GNP) – сукупна вартість усіх готових товарів і послуг, вироблених та реалізованих національними суб'єктами господарювання (підприємствами, організаціями та приватними особами) за рік, незалежно від їх територіального місцезнаходження (як на території країни, так і за її межами). ВВП подібний до ВВП, за винятком того, що ВВП не включає дохід, отриманий жителями країни від інвестицій, зроблених за кордоном. У той же час ВВП не включає доходи іноземних суб'єктів господарювання, отримані в країні, і виключає продукцію, вироблену в країні іноземними компаніями.

ВЕЛИКА АВСТРАЛІЙСЬКА СТИНА (GREAT WALLS OF AUSTRALIA), СОБАЧИЙ ПАРКАН (DOG FENCE), ПАРКАН ДІНГО (DINGO FENCE) – паркан, зроблений з дротяної сітки, який проходить по території штатів Квінсленд, Південна Австралія і Новий Південний Уельс, розділяючи Австралію на дві частини. Паркан був зведений, щоб не допустити собак дінго на відносно родючі південно-східні території континенту (де вони були в основному знищені) та захистити отари овець від їх нападів. Це одна з найдовших споруд у світі (втричі довша за Велику Китайську стіну). Паркан простягається на 5614 км (3488 миль) від міста Тувумба в штаті Квінсленд до узбережжя Великої Австралійської затоки. Деяким ділянкам паркану понад ста років. Інші ділянки забору надсучасні: через дріт проведений відлякуючий електрострум, що виробляється сонячними батареями. Кожен кілометр щодня контролюється обхідниками на джипах.

ВЕСТ-ІНДІЯ (WEST INDIES), КАРИБСЬКИЙ РЕГІОН (CARIBBEAN) – регіон Латинської Америки, оточений Північною Атлантикою та Карибським морем, який включає 13 незалежних острівних країн і 19 залежних територій у трьох архіпелагах: Великі Антильські острови, Малі Антильські острови та Лукайський архіпелаг. Регіон включає всі острови Антильських островів, а також Багамські острови та острови Теркс і Кайкос, які знаходяться в північній частині Атлантичного океану. Протиставляється Ост-Індії («Східній Індії») – країнам Південної та Південно-Східної Азії. На території Вест-Індії розташовані такі *незалежні держави*: Куба, Домініканська Республіка, Гаїті, Ямайка, Багамські Острови, Антигуа і Барбуда, Домініка, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Гренада, Барбадос, Тринідад і Тобаго, Сент-Кітс і Невіс, частково Венесуела (острівні території). *Залежними територіями* Вест-Індії є: Американські Віргінські Острови, Острів Навасса, Пуерто-Рико (США); Ангілья, Британські Віргінські Острови, Кайманові Острови, Монтсеррат, Острови Теркс і Кайкос (Велика Британія); Аруба, Бонайре, Саба і Сінт-Естатіус, Кюрасао, Сінт-Мартен (Нідерланди); Гваделупа, Мартиніка, Сен-Бартельмі, Сен-Мартен (Франція).

Вест-Індію часто називають **КАРИБСЬКИМ РЕГІОНОМ (CARIBBEAN)**, хоча останній також може включати деякі материкові країни Центральної і Південної Америки, які мають узбережжя Карибського моря або узбережжя, розташовані поблизу Карибського моря, зокрема Беліз, Коста-Ріку, Гватемалу, Гондурас, Нікарагуа, Панаму, Колумбію, Венесуелу, Гайану, Суринам, Французьку Гвіану, деякі території Мексики, а також Бермудські острови, які географічно відрізняються від трьох основних груп островів, але культурно з ними пов'язані.

ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ (REPRODUCTION OF THE POPULATION) – процес постійного і безперервного відновлення людських поколінь внаслідок заміщення померлих людей поколінням народжених. Виділяють три режими відтворення: *розширений* (народжуваність перевищує смертність, тому наступні покоління більші за чисельністю населення за попередні), *простий* (народжуваність дорівнює смертності, що означає просте заміщення поколінь) та *звужений* (народжуваність нижче смертності, тому наступні покоління менші за чисельністю населення за попередні, тобто населення не відтворює собі заміну). Крім того, виділяють два типи відтворення. *I тип* характеризується низькою народжуваністю, середнім або низьким рівнем смертності, високою тривалістю життя, низьким або від'ємним природним приростом. Такий тип відтворення властивий здебільшого високорозвиненим країнам світу. *II тип відтворення* характерний для країн, що розвиваються.

Він характеризується високою народжуваністю, середнім або високим рівнем смертності, високим природним приростом.

ВНУТРІШНІЙ ТИП РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ – тип розселення населення в Латинській Америці, характерний для Мексики, країн Центральної Америки та більшості Андських країн (Колумбії, Болівії, Перу, Еквадору). Основна частина населення зосереджена на висотах від 1000 до 2500 м, а іноді й вище. Такий тип розселення склався задовго до початку європейської колонізації. Це пояснюється сприятливішими умовами проживання людей у кліматичних умовах «тьєрра темплада» («помірної землі») порівняно з умовами «тьєрра кальєнте» («спекотної землі») на узбережжях океанів. Саме в плоскогірних та гірських районах виникли головні осередки землеробства та розробки мінеральної сировини.

ГАЗОВИЙ ПОЯС ІНДІАНИ (INDIANA GAS BELT) – регіон штату Індіана, на території якого наприкінці XIX – початку XX століття відбувався т.зв. «газовий бум». Газовий бум в Індіані був періодом активного буріння та видобутку природного газу на Трентонському газовому родовищі в штаті Індіана та прилеглий північно-західній частині штату Огайо.

ГВІАНСЬКИЙ ТРИКУТНИК (THREE GUIANAS) – Гайана (колишня Британська Гвіана), Суринам (колишня Нідерландська Гвіана) і Французька Гвіана. Всі три сусідні відносно великі країни з невеликим населенням є екологічно-географічною єдністю з однаковими природними ресурсами. В той же час вони мали (а Французька Гвінея досі має) трьох різних європейських колонізаторів (Велика Британія, Нідерланди і Франція) та є мовними анклавом Південної Америки (розмовляючи на англійській, нідерландській та французькій мовах). Також ці країни іноді об'єднують у регіон **ПІВНІЧНИЙ СХІД ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ (NORTHEAST OF SOUTH AMERICA)**.

ГВІНЕЙСЬКИЙ РЕГІОН (GUINEA) – історичний регіон західного узбережжя тропічної Африки, що розташований на південь від Сахеля та омивається водами Гвінейської затоки. До країн Гвінейського регіону відносять Бенін, Гамбію, Гану, Гвінею, Гвінею-Бісау, Екваторіальну Гвінею, Західний Камерун, Кот-д'Івуар, Ліберію, Південну Нігерію, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того. На початку епохи Великих географічних відкриттів узбережжя Гвінейської затоки було освоєно європейцями раніше за інші частини Африки на південь від Сахари. Саме звідси вивозили основну кількість рабів, золота та слонової кістки.

ГЕТТО (GHETTO) – міський район, населений (добровільно чи примусово) групою або групами меншин – расових, етнічних, релігійних тощо, зокрема внаслідок політичного, соціального, правового, релігійного, екологічного чи економічного тиску. Гетто часто відомі тим, що вони бідніші, ніж інші райони міста.

ГПЕРУРБАНІЗАЦІЯ (HYPER-URBANIZATION, OVERURBANIZATION) – концентрація населення в найбільших містах та урбанізованих районах, коли людність і площа великого міста (або міської агломерації) настільки надмірні, що негативні прояви урбанізації стають переважаючими.

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ВИБУХ (DEMOGRAPHIC EXPLOSION, POPULATION EXPLOSION), ДЕМОГРАФІЧНА РЕВОЛЮЦІЯ (DEMOGRAPHIC REVOLUTION) – швидке збільшення чисельності населення (в першу чергу в країнах, що розвиваються), викликане збереженням високої народжуваності при різкому скороченні смертності (через зменшення дитячої смертності, збільшення тривалості життя тощо). Виникає в результаті покращення умов життя, медичного обслуговування та широкого застосування заходів для зменшення дитячої смертності. Під час демографічного вибуху середньорічний приріст чисельності населення перевищує 2 %.

ДЕРЖАВА (STATE) – суверенне політичне утворення, яке здійснює свої повноваження на певній території через діяльність особливої системи органів та організацій – механізму держави.

ДЕУРБАНІЗАЦІЯ (DEURBANIZATION), КОНТРУРБАНІЗАЦІЯ (COUNTERURBANIZATION) – стадія урбанізації, під час якої відбувається скорочення чисельності населення великих міст та їх відносного виробничого потенціалу, переселення жителів у позаагломераційні ареали (у т. зв. урбанізовані ареали чи у віддалену руральну (сільську) місцевість), тобто деконцентрація населення та продуктивних сил. Відбувається головним чином в розвинених країнах через різке погіршення природного і соціального середовища життя в великих містах (шум, забрудненість, злочинність тощо).

ДЖАМАХІРІЯ (JAMAHIRIYA) – форма державного правління та устрою, відмінна від монархії та республіки, яку мала лише одна держава світу – Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамахірія (1977-2011 роки). Джамахірію обґрунтував Муаммар Каддафі в своїй Третій всесвітній теорії та

опублікував основні положення в Зеленій книзі. В Джамахірії основу влади становили народні комітети та народні конгреси, в яких брали участь усі повнолітні громадяни. Держава поділялася на комуни (громади), що були самоврядними міні-державами в державі та володіли всією повнотою влади в своєму окрузі. Вищим законодавчим органом був Загальний народний конгрес, який розглядав питання, перед тим обговорені Малими (первинними) народними конгресами.

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ (KNOWLEDGE ECONOMY), ЕКОНОМІКА, ЗАСНОВАНА НА ЗНАННЯХ (KNOWLEDGE BASED ECONOMY) – вищий етап розвитку постіндустріальної та інноваційної економіки; економіка, в якій основними факторами розвитку є знання і людський капітал. Знання є одним з основних економічних ресурсів і продуктів.

ЕКОНОМІКА СПІЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ (SHARING ECONOMY, COLLABORATIVE CONSUMPTION) – економічна модель, заснована на колективному використанні товарів і послуг, бартері та оренді замість володіння. Торговельні майданчики, що базуються на моделі спільного споживання, дають змогу обмінюватись навичками, послугами та грошима. Система спільного споживання заснована на товарах, що були у використанні та передаються (тимчасово чи назавжди) від однієї людини, якій вони більше не потрібні, до іншої, якій вони необхідні.

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ (ECONOMIC AND GEOGRAPHICAL LOCATION) – один із видів географічного положення, що представляє собою сукупність відносин будь-якого географічного об'єкта (регіону, країни, адміністративно-територіальної одиниці, міста, промислового підприємства, закладу тощо) до інших об'єктів, що лежать поза ним і мають на нього економічний вплив (відносно сусідів, морів і океанів та їх частин, елементів транспортно-логістичної інфраструктури, паливно-енергетичних і сировинних баз, значних родовищ корисних копалин, великих промислових центрів і районів тощо).

ЕКСКЛАВ (EXCLAVE) – несuverенний регіон, географічно відокремлений від основної території країни та оточений іншими державами (однією або декількома). Наприклад, ексклав Кабінда, що належить Анголі, оточують Республіка Конго та Демократична Республіка Конго; Автономну Республіку Нахічевань, що входить до складу Азербайджану, оточують Вірменія, Іран і Туреччина. Якщо ексклав має вихід до моря, його називають

НАПІВЕКСКЛАВОМ (SEMI-EXCLAVE). Наприклад, Калінінградська область (Росія), Аляска (США), Сеута і Мелілья (Іспанія) тощо.

ЗМІШАНІ РАСИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ. Расово-етнічний склад населення Латинської Америки надзвичайно складний. Представники основних расових груп – монголоїди (корінне індіанське населення Америки), європеїди (нащадки іспанців і португальців – креоли), негроїди (афроамериканці) складають менше половини населення регіону. Основними расово-етнічними групами населення Латинської Америки є змішані раси – **МЕТИСИ (MESTIZO)**. Іноді в іспанській літературі можна зустріти досить складний поділ змішаних рас на групи:

- іспанець + індіанець = метис (50 % Європа, 50 % Америка);
- метис + іспанець = кастізо (75 % Європа, 25 % Америка);
- кастізо + іспанець = спаніард (87.5 % Європа, 12.5 % Америка);
- іспанець + афроамериканець = мулат (50 % Європа, 50 % Африка);
- іспанець + мулат = моріск (75 % Європа, 25 % Африка);
- моріск + іспанець = альбіно (87.5 % Європа, 12.5 % Африка);
- іспанець + альбіно = торна атрас (той, що повернувся назад) (93.75 % Європа, 6.25 % Африка);
- індіанець + торна атрас = лобо (вовк) (50 % Америка, 46.875 % Європа, 3.125 % Африка);
- лобо + індіанець = замбаїго (75 % Америка, 23.4375 % Європа, 1.5625 % Африка);
- замбаїго + індіанець = камбухо (87.5 % Америка, 11.71875 % Європа, 0.78125 % Африка);
- камбухо + мулат = альбарасадо (43.75 % Америка, 30.859375 % Європа, 25.390625 % Африка);
- альбарасадо + мулат = барсіно (40.43 % Європа, 21.87 % Америка, 37.7 % Африка);
- барсіно + мулат = койот (45.215 % Європа, 10.935 % Америка, 43.85 % Африка);
- койот + індіанець = чамісо (22.6075 % Європа, 55.4675 % Америка, 21.925 % Африка);
- чамісо + метис = койот метис (36.30375 % Європа, 52.73375 % Америка, 10.9625 % Африка);
- койот метис + мулат = ай те естас (той, що знаходиться там) (43.151875 % Європа, 26.366875 % Америка, 30.48125 % Африка).

«ЗРУЧНИЙ ПРАПОР», «ПРАПОР ЗРУЧНОСТІ», «ДЕШЕВИЙ ПРАПОР» («FLAG OF CONVENIENCE», «FOC») – прапор країни, яка надає право плавання на спрощених умовах, зокрема щодо реєстрації судна, сплати податків, регулювання умов праці, технічних вимог до суден тощо. Судновласники суден під «зручним прапором», як правило, користуються такими перевагами: а) дешевою та швидкою процедурою реєстрації судна; б) зменшенням податкового та митного навантаження; в) можливістю безперешкодного працевлаштування іноземців; г) мінімізацією витрат на забезпечення екіпажу, враховуючи заробітну плату та інші види виплат; д) уникненням суворого дотримання трудових стандартів, правил безпеки праці та соціального страхування моряків; е) мінімальним контролем з боку морських адміністрацій та забезпеченням нерозголошення даних як щодо судна, так і щодо його власника. Найбільшими державами з відкритими корабельними реєстрами є Багамські Острови, Ліберія та Панама.

ІБЕРОАМЕРИКА, ІБЕРО-АМЕРИКА (IBERO-AMERICA) – соціально-культурний регіон світу, який складається з країн Піренейського півострову та Латинської Америки, де проживає іспано- і португаломовне населення. *Незалежні держави:* Андорра, Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Гватемала, Гондурас, Домініканська Республіка, Іспанія, Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Мексика, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Португалія, Перу, Сальвадор, Уругвай, Чилі, Еквадор. *Залежні території:* Пуерто-Рико.

ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ, ІЛР (HUMAN DEVELOPMENT INDEX, HDI) – статистичний зведений індекс, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і ранжирування країн за чотирма рівнями людського розвитку – дуже високим, високим, середнім і низьким. Поєднує три виміри: 1) довге і здорове життя (оцінюється показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні); 2) освіта (оцінюється показниками середньої кількості років, витрачених на навчання, та очікуваної тривалості навчання); 3) гідний рівень життя (оцінюється показником валового національного доходу на душу населення, розрахованого за паритетною купівельною спроможністю).

ІНДІАНСЬКІ РЕЗЕРВАЦІЇ (INDIAN RESERVATIONS) – території в США, Канаді та деяких інших державах Америки, відведені для корінних індіанських племен та керовані ними. В США офіційно визнано 550 індіанських племен, проте не кожне з них має власну резервацію. Є племена, які мають декілька резервацій, а є такі, що не мають жодної резервації. Всього в США

нараховується близько 300 індіанських резервацій. Юридично індіанські резервації мають такі ж права, як і штати США.

ІНДОАМЕРИКА (INDOAMERICA), ЄВРОАМЕРИКА (EURO-AMERICA), АФРОАМЕРИКА (AFRO-AMERICA) – культурні регіони Латинської Америки, де переважаючими культуроформуючими компонентами стали індіанська культура (наприклад, Мексика, Болівія, Перу), колоніальна культура (наприклад, Аргентина, Чилі, Уругвай) або африканська культура (наприклад, Куба, Бразилія, Колумбія).

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА (INNOVATIVE ECONOMY) – тип економіки, заснованої на потоці інновацій, постійному технологічному вдосконаленні, виробництві та експорті високотехнологічної продукції і самих технологій. Основний прибуток створює інтелект новаторів і вчених, інформаційна сфера, а не матеріальне виробництво чи концентрація фінансів (капіталу). Інновації є головним ресурсом і товаром.

ІНФОРМАЦІЙНА (МЕРЕЖЕВА) ЕКОНОМІКА (INFORMATION ECONOMY) – тип економіки, в якій велика частина валового внутрішнього продукту забезпечується діяльністю з виробництва, обробки, зберігання і поширення інформації, причому в цій діяльності беруть участь більше половини зайнятих. Інформація є головним ресурсом і товаром.

ІРЖАВИЙ ПОЯС США (RUST BELT), раніше СТАЛЕВИЙ ПОЯС США (STEEL BELT), ВИРОБНИЧИЙ ПОЯС США (MANUFACTURING BELT), ФАБРИЧНИЙ ПОЯС США (FACTORY BELT) – регіон на північному сході та Середньому Заході США, а також частково на півдні країни. Він включає західний Нью-Йорк, Пенсільванію, Огайо, Західну Вірджинію, Індіану, Іллінойс, півострів Мічиган, південно-східний Вісконсін, невеликі частини Кентуккі, Балтімора та агломерації Сент-Луїса в Міссурі. Термін «Іржавий пояс» стосується впливу деіндустріалізації, економічного занепаду, втрати населення та занепаду міст на ці регіони, пов'язаних зі скороченням промислового сектора, особливо виробництво сталі, автомобілів і видобутку вугілля.

ІСПАНСЬКА АМЕРИКА (SPANISH AMERICA) – іспаномовні держави і території в Латинській Америці, захоплені Іспанією під час колонізації Америки. *Незалежні держави:* Аргентина, Болівія, Венесуела, Гватемала, Гондурас, Домініканська Республіка, Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Мексика,

Нікарагуа, Панама, Парагвай, Португалія, Перу, Сальвадор, Уругвай, Чилі, Еквадор. *Залежні території*: Пуерто-Рико.

КОЛІР КОМІРЦЯ (COLLAR COLOR) – набір термінів, що позначають групи працюючих осіб на основі кольорів комірців, які вони носять на роботі. Це, як правило, метафоричний поділ робітників, а не опис типового сучасного одягу. Найбільш поширеним є поділ працівників на білі і сині комірці. Білими комірцями називають офісних працівників через те, що на початку і в середині ХХ століття серед них були модними сорочки з білими комірцями. Синіми (або блакитними) комірцями називають робітників, зайнятих фізичною працею, тому що на початку ХХ століття вони зазвичай носили міцний недорогий одяг, на якому був не помітний бруд, зокрема сині джинсові сорочки. Отже, **БІЛИМИ КОМІРЦЯМИ (WHITE COLLAR)** називають офісних працівників, працівників розумової праці, службовців, чиновників, працівників апарату управління, менеджерів, інженерно-технічний персонал; **СИНІМИ, БЛАКИТНИМИ КОМІРЦЯМИ (BLUE COLLAR)** – робітників, зайнятих фізичною працею, переважно на великих підприємствах; **РОЖЕВИМИ КОМІРЦЯМИ (PINK COLLAR)** – працівників галузей соціальної інфраструктури, сфери обслуговування (продавців, офіціантів, працівників перукарень і салонів краси тощо), де зазвичай більшість персоналу становлять жінки; **ЗОЛОТИМИ КОМІРЦЯМИ (GOLD COLLAR)** – висококваліфікованих професіоналів у сферах з високим попитом, зокрема лікарів, юристів, інженерів, пілотів, учених; **ЧЕРВОНИМИ КОМІРЦЯМИ (RED COLLAR)** – державних службовців всіх типів; **БЕЗ КОМІРЦІВ (NO COLLAR)** – артистів та «вільних художників», які схильні віддавати перевагу пристрасті та особистому розвитку над фінансовою вигодою; **ПОМАРАНЧЕВИМИ КОМІРЦЯМИ (ORANGE COLLAR)** – працівників в'язниць (через помаранчеві комбінезони, які зазвичай носять ув'язнені в США); **ЗЕЛЕНИМИ КОМІРЦЯМИ (GREEN COLLAR)** – військовослужбовців, а також працівників широкого кола професій, пов'язаних з навколишнім середовищем і відновлюваною енергією; **ЧОРНИМИ КОМІРЦЯМИ (BLACK COLLAR)** – працівників фізичної праці в галузях, де робочий одяг зазвичай стає дуже брудним, наприклад, у гірничодобувній промисловості, а також працівників нелегальних професій; **КОРИЧНЕВИМИ КОМІРЦЯМИ (BROWN COLLAR)** – військовослужбовців; **ВІДКРИТИМИ КОМІРЦЯМИ (OPEN COLLAR)** – працівників, які працюють вдома через Інтернет, зокрема, фрілансерів; **СІРИМИ КОМІРЦЯМИ (GREY COLLAR)** – працівників тих професій, які не класифікуються як сині чи білі комірці, або, навпаки, включають елементи як синіх, так і білих комірців; іноді сірими

комірцями називають людей похилого віку, які працюють після виходу на пенсію; **СРІБНИМИ КОМІРЦЯМИ (SILVER-COLLAR)** – ботів і рішення штучного інтелекту, які вважаються робочою силою.

КОНКІСТАДОРИ (CONQUISTADORS) – дослідники-завойовники Іспанської та Португальської імперій у XV-XVII століттях, які завойовували нові території (зокрема, в Центральній і Південній Америці), досліджували, колонізували їх, відкривали нові торговельні шляхи. Слово походить від іспанського дієслова «conquistar», що означає «перемагати».

КОНФЕДЕРАЦІЯ (CONFEDERATION) – політичне утворення з конфедеративною формою державного устрою. Конфедерація є політичним союзом суверенних держав. Кожна держава незалежна та має власні органи влади й автономію, але вони об'єднуються для свого роду спільного правління, певних спільних цілей, спільних дій. Конфедерації, як правило, створені за договором для вирішення важливих питань, таких як оборона, зовнішні відносини, внутрішня торгівля тощо. При цьому центральний уряд зобов'язаний надавати підтримку всім своїм членам. Конфедерації мають нестійкий, перехідний характер – або розпадаються, або еволюціонують у федерацію. На початку XXI століття часткові ознаки конфедерації характерні для Європейського Союзу. Швейцарія має офіційну назву Швейцарська Конфедерація.

КОНЦЕПЦІЯ САЛАТНИЦІ (SALAD BOWL) – концепція інтеграції, згідно з якою представники різних культур можуть утворювати єдине, але не гомогенне суспільство, в якому кожна культура зберігає свої характерні риси та особливості. Концепція «салатниці» передбачає, що в суспільстві, членами якого є представники різних культур та етносів, культурні відмінності не стираються в процесі асиміляції, а зберігаються в первісному вигляді, подібно до інгредієнтів у салатниці. Людям не обов'язково відмовлятися від своєї культурної спадщини, щоб вважатися членами домінуючого суспільства. В Канаді ця концепція більш відома як **КУЛЬТУРНА МОЗАЙКА (CULTURAL MOSAIC)**.

КОРОЛІВСТВА СПІВДРУЖНОСТІ (COMMONWEALTH REALMS) – титул 15-и держав Співдружності націй, які визнають короля Карла III (Чарльза III) своїм монархом. У кожному з Королівств Співдружності король є главою держави і носить відповідний титул. До Королівств Співдружності відносяться Антигуа і Барбуда, Багамські Острови, Беліз, Гренада, Сент-

Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Ямайка, Австралійський Союз, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Соломонові Острови, Тувалу, Канада, Велика Британія.

КРАЇНА (COUNTRY) – територія з визначеними кордонами, заселена певним народом, яка в політико-географічному аспекті може мати державний суверенітет (тобто бути державою) або бути залежною.

КРАЇНИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ (DEVELOPING COUNTRY) – суверенні держави з менш розвинутою промисловістю та нижчим індексом людського розвитку порівняно з іншими країнами. Це в основному аграрні та аграрно-індустріальні держави, в яких валовий внутрішній продукт на душу населення, рівень розвитку та економічна стабільність нижчі рівня розвинених індустріальних і постіндустріальних країн. Характерні риси країн, що розвиваються:

- особливості історичного розвитку (були колоніями або напівколоніями європейських країн, перш за все Великої Британії, Франції, Бельгії, Німеччини, Португалії та Іспанії. Як суверенні держави утворилися в результаті національно-визвольної боротьби за незалежність, розпаду колоніальної системи в XIX-XX ст.);
- своєрідність географічного положення (знаходяться в низьких широтах. Під час активного господарського освоєння природа тут легше порушується і важче відновлюється в порівнянні з природою помірного поясу);
- значення природно-ресурсного потенціалу (господарська діяльність безпосередньо залежить від природних умов і ресурсів. Саме на цю групу країн припадає основна частина енергетичної і промислової сировини, в т.ч. стратегічної, яку потребують розвинені країни);
- відсталість і малорозвиненість (малорозвиненість → велике значення має традиційний сектор виробництва, тобто натуральне господарство. Відсталість → відставання від розвинених країн за рядом соціально-економічних показників);
- багатокладність економіки (поряд з сучасними укладами в ряді галузей сільського господарства і промисловості спостерігаються традиційні (патріархально-натуральні, дрібнотоварні) уклади. Господарські зв'язки між ними обмежені. Кожен з них має свій тип виробництва і виробничих відносин, свій рівень розвитку і систему цінностей, свій спосіб життя);
- сировинний характер економіки і традиційна структура виробництва з вирішальним значенням сільського господарства (сировинні галузі

створюють 40-60 % валового внутрішнього продукту, а в деяких країнах – навіть більше. У сільському господарстві зайнято більше половини економічно активного населення. В аграрному секторі створюється майже 20 % валового внутрішнього продукту, що свідчить про низький рівень його продуктивності);

- низький рівень розвитку обробної промисловості і гіпертрофований розвиток гірничодобувної промисловості (промисловість представлена в основному переробкою сільськогосподарської та мінеральної сировини. В обробній промисловості і сфері послуг переважають традиційні галузі: харчова і легка промисловість, торгівля, готельна і ресторанна справа);
- неоднорідність соціальної структури (суспільство структуроване на класові, некласові (етнічні, релігійні, кастові та інші) і позакласові елементи. Все це призводить до періодичного загострення соціальної ситуації в країнах);
- просторовий дуалізм (співіснування розвинених і депресивних територій. Амплітуда просторових диспропорцій у багатьох країнах є значною, особливо в країнах, великих за площею);
- низький рівень життя населення (життєвий рівень більшої частини населення країн, що розвиваються, залишається низьким. Про це свідчать кількісні та якісні показники: низький рівень доходів, погані житлові умови, поганий стан здоров'я і невисокий рівень освіченості);
- високий ступінь соціальної нерівності (соціальна нерівність в країнах, що розвиваються, виражена більше, ніж у розвинених. Зокрема, якщо в розвинених країнах співвідношення між 20 % найбагатшого населення і 20 % найбіднішого населення становить 1 : 6 (тобто найбідніших в 6 разів більше найбагатших), то в країнах третього світу – 1 : 15-20 , а в найменш розвинених країнах – 1 : 40-50. Крім того, в країнах, що розвиваються, існує значна диференціація доходів не тільки між різними верствами населення, а й між містом і селом, різними етнічними групами, сучасним і традиційним секторами господарства, відсталими і розвиненими регіонами);
- значна залежність соціально-економічного розвитку від зовнішніх факторів (наприклад, економічна залежність країн, що розвиваються, від торгівлі з розвиненими країнами. Або науково-технологічна залежність від високорозвинених країн. Крім економічної сфери, залежність виникає і в духовній сфері – при перенесенні з розвинених країн громадських інститутів (системи освіти, управління), ціннісних орієнтирів, споживчих звичок, ставлення до життя, роботи і до своєї особистості);

- роль державного сектору економіки (відносно висока роль державного сектора економіки, значною мірою – як результат прагнення компенсувати слабкість національного приватного капіталу).

КРЕОЛИ (CREOLES) – нащадки перших європейських (іспанських, португальських, рідше французьких) переселенців на територіях колоній Північної і Південної Америки.

КУКУРУДЗЯНИЙ ПОЯС США (CORN BELT) – регіон на Середньому Заході та частково півдні США, який з 1850-х років домінував у виробництві кукурудзи. Найчастіше до кукурудзяного поясу відносять штати Айова, Іллінойс, Індіану, південний Мічиган, західний Огайо, східну Небраску, східний Канзас, південну Міннесоту та частину Міссурі. Він також іноді включає Південну Дакоту, Північну Дакоту, весь Огайо, Вісконсін, весь Мічиган і Кентуккі. Деякі фахівці поширюють кукурудзяний пояс ще далі й називають його Східним кукурудзяним поясом і Західним кукурудзяним поясом. Останнім часом з кукурудзою як провідною польовою культурою стали конкурувати соєві боби, тому можна зустріти іншу назву поясу – **КУКУРУДЗЯНО-СОЄВИЙ ПОЯС (CORN AND SOYBEAN BELT)**.

ЛА-ПЛАТСЬКІ КРАЇНИ (LA PLATA REGION) – група країн на південному сході Південної Америки, розташованих у басейні Ла-Плати. Басейн Ла-Плати охоплює майже всю південну частину Бразилії, південно-східну частину Болівії, значну частину Уругваю, весь Парагвай і велику частину північної Аргентини. Історично до Ла-Платських країн відносять тільки Уругвай, Парагвай та Аргентину.

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИЙ ТИП МІСТА (LATIN AMERICAN CITY STRUCTURE MODEL) – тип міста за архітектурно-планувальною структурою, характерний для міст Латинської Америки. Колоніально міста створювалися за єдиним планом, який Іспанія та Португалія розробили для своїх володінь. Ядром міста зазвичай служила центральна площа, на якій розташовувалися ратуша, собор, адміністративні будівлі. Від цієї площі під прямими кутами розходилися вулиці, утворюючи чітку «шахову» сітку. На неї в останні десятиліття наклалася сучасна забудова. В результаті, більшість сучасних латиноамериканських міст мають центральний діловий район, один домінуючий елітний житловий сектор і комерційний хребет. Ці території оточені серією концентричних зон, якість житлової забудови яких знижується

далі від центрального ділового району. Отже, для латиноамериканських міст в цілому характерна радіально-концентрична схема територіального розвитку.

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА (LATIN AMERICA), ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА І КАРИБСЬКІ КРАЇНИ (LATIN AMERICA AND THE CARIBBEAN) – регіон у Західній півкулі, що простягається від кордону США і Мексики на півночі, до Вогняної Землі (включно) на півдні, до складу якого входять 53 країни і території (33 незалежні держави і 20 залежних територій), в яких поширені романські мови (іспанська, португальська і французька) – тобто ті мови, які походять від латинської (*перелік латиноамериканських держав і залежних територій надається в складі регіонів Латинської Америки – Центральної Америки, Вест-Індії, Південної Америки*). В останні роки в зв'язку з отриманням незалежності всі невеликі «нелатинські» країни Вест-Індії, а також Беліз, Гайана і Сурінам об'єднуються в географічний регіон «Карибські країни», а весь регіон в номенклатурі ООН тепер називається **ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА І КАРИБСЬКІ КРАЇНИ (LATIN AMERICA AND THE CARIBBEAN)**.

ЛАТИФУНДИЗМ (LATIFUNDISM) – система землеволодіння, для якої характерні великі поміщицькі володіння – **ЛАТИФУНДІЇ (LATIFUNDIA)**, з примітивним сільським господарством і працею, часто в стані часткового рабства. На сьогоднішній день латифундизм характерний в основному тільки для Латинської Америки.

ЛІГА ПЛЮЩА (IVY LEAGUE) – група з восьми приватних дослідницьких університетів північно-східної частини США, які мають високий академічний і соціальний статус. Ця назва походить від пагонів плюща, що обвивають старі будівлі цих університетів. Членами «Ліги Плюща» є Браунський Університет (Brown University), Колумбійський університет (Columbia University), Корнелльський університет (Cornell University), Дартмутський коледж (Dartmouth College), Гарвардський університет (Harvard University), Принстонський університет (Princeton University), Пенсильванський Університет (University of Pennsylvania) та Єльський університет (Yale University).

МАГРИБ (MAGHREB) – країни Північної Африки, розташовані на захід від Єгипту. До Магрибу входять Марокко, Алжир і Туніс, а в більш широкому сенсі ще й Лівія, Мавританія і Західна Сахара (т.зв. Великий Магриб). Це Арабський Захід на відміну від Арабського Сходу – Машрика. Магриб є також самоназвою сучасної держави Марокко. Араби кажуть: «Магриб – священний

птах. Його тулуб – Алжир, праве крило – Лівія, ліве крило – Марокко, а голова – Туніс».

МАКІЛАДОРАС, МАКІЛАДОРА (MAQUILADORA) – промислові підприємства, які в основному працюють на вигідних умовах без мита та/або тарифів. Ці підприємства беруть сировину, збирають, виготовляють або обробляють її та експортують готову продукцію. Макіладори присутні по всій Латинській Америці, включаючи Мексику, Парагвай, Нікарагуа та Сальвадор. Найбільше їх на кордоні Мексики з США. При цьому адміністративний центр макіладори розташований у США (і підприємства користуються перевагами від ведення бізнесу в США, включаючи певні податкові пільги), а на самих макіладорах використовується дешева робоча сила з Латинської Америки. Експорт продукції спрямований у США.

МАТЕРИК (MAINLAND), КОНТИНЕНТ (CONTINENT) – велика частина суходолу (на відміну від меншого за розмірами масиву – острова), оточена водою. Всього виділяють шість материків: Євразія, Африка, Північна Америка, Південна Америка, Антарктида, Австралія.

МАШРИК (MASHRIQ) – арабський Близький Схід (за винятком Туреччини, Кіпру та Ізраїлю), включає Ірак, Ліван, Йорданію, Сирію та Палестину, іноді ще й Єгипет. Це Арабський Схід на відміну від Арабського Заходу – Магрибу.

МЕГАЛОПОЛІС (MEGALOPOLIS) – надзвичайно велике місто або міська територія з величезною чисельністю населення. Мегалополіси представляють собою великі урбанізовані зони переважно смугоподібної конфігурації, які утворюються в результаті зростання і фактичного зрощення багатьох сусідніх міських агломерацій різного рангу. Зазвичай такі урбанізовані смуги простягаються уздовж найважливіших транспортних магістралей і полімагістралей або свого роду економічних осей. Мегалополіс може об'єднувати сотні поселень і десятки мільйонів населення. Усі частини мегалополісу економічно пов'язані. «Батьківщиною» мегалополісів називають США. Найбільшими мегалополісами США є Приозерний (Чипітс) / Great Lakes (США – Канада), Північно-Східний (Босваш) / Northeast (США), Каліфорнійський (Сан-Сан) / Southern California and Northern California (США – Мексика), Техаський трикутник / Texas Triangle (США), Атлантичний Підмонт / Piedmont Atlantic (США), Флорида / Florida (США), Узбережжя Мексиканської затоки / Gulf Coast (США – Мексика), Каскадія / Cascadia (США – Канада),

Сонячний коридор Арізони / Arizona Sun Corridor (США – Мексика), Коридор Фронт Рендж / Front Range (США).

МЕЗОАМЕРИКА (MESOAMERICA) – історичний регіон і культурна область, яка починається в південній частині Північної Америки і простягається до тихоокеанського узбережжя Центральної Америки, таким чином охоплюючи землі центральної і південної Мексики, весь Беліз, Гватемалу, Сальвадор і невеликі частини Гондурасу, Нікарагуа та Коста-Ріки. Територія Мезоамерики до іспанського завоювання та колонізації Америки була заселена розвиненими доколумбовими народами – ацтеками, майя, ольмеками, тольтеками, сапотеками, пурепеча тощо.

МЕЛАНЕЗІЯ (MELANESIA) – субрегіон Океанії в південно-західній частині Тихого океану. Він простягається від Нової Гвінеї на заході до островів Фіджі на сході і включає Арафурське море. Регіон складають чотири незалежні країни – Фіджі, Вануату, Соломонові Острови та Папуа-Нова Гвінея. До Меланезії також відносять індонезійську частину Нової Гвінеї, Нову Каледонію (заморська територія Франції) та острови Торресової протоки. Крім того, з Меланезією культурно пов'язані індонезійські Молуккські острови та незалежна держава Тимор-Лешті (Східний Тимор).

«МЕРТВЕ СЕРЦЕ АВСТРАЛІЇ» («DEAD HEART OF AUSTRALIA»), ОЗЕРО ЕЙР (LAKE EYRE) – одне з найсухіших і безплідних місць усього материка. Околиці озера Ейр, його береги покриті лише глиною і сіллю. Крім того, навколо озера Ейр знаходиться найпосушливіший район Австралії, де щорічно на площі в кілька тисяч квадратних кілометрів випадає менше 125 мм опадів.

МЕТИСИ (MESTIZO) – особи змішаного расового походження. В Латинській Америці метисами називають людей, народжених від європейців (зазвичай іспанців) та корінних індіанців. Метиси складають більшу частину населення в половині латиноамериканських країн.

МЕТРОПОЛІС (METROPOLIS) – дуже велике місто, часто найважливіший економічний, політичний і культурний центр якогось регіону чи країни.

МЕТРОПОЛІТЕНСЬКИЙ АРЕАЛ (METROPOLITAN AREA), МЕТРОПОЛІТЕНСЬКИЙ СТАТИСТИЧНИЙ АРЕАЛ (METROPOLITAN STATISTICAL AREA) – територіально-статистична одиниця в США,

використовувана для позначення міських агломерацій, що включають принаймні одне центральне місто з населенням понад 50 тис. осіб та його передмістя (яке має тісні економічні зв'язки з центральним містом). Станом на липень 2023 року в США нараховується 387 метрополітенських ареалів. Найменшим метрополітенським ареалом є Carson City з населенням приблизно 56 тис. осіб, найбільшим – New York–Newark–Jersey City (19,498 млн. осіб).

МІКРОНЕЗІЯ (MICRONESIA) – субрегіон Океанії, що складається приблизно з двох тисяч невеликих островів у північно-західній частині Тихого океану. Включає чотири основні архіпелаги – Каролінські острови, Острови Гілберта, Маріанські острови та Маршаллові острови, а також численні острови, що не входять до жодного архіпелагу. Політичний контроль над Мікронезією розподіляється між шістьма суверенними державами. Каролінські острови входять до складу Республіки Палау та Федеративних Штатів Мікронезії; Острови Гілберта (разом з островами Фенікс і Лайн в Полінезії) – до складу Республіки Кірибаті; Маршаллові Острови – до складу Республіки Маршаллові Острови. Маріанські острови контролюються США та належать до Гуаму і Північних Маріанських островів США. Острів Науру є суверенною державою. Суверенітет острова Уейк оскаржується: на нього претендують як США, так і Республіка Маршаллові Острови.

МІНІФУНДИЗМ (MINIFUNDISM) – система землеволодіння, за якої переважає дрібне землеволодіння.

МІСТО (CITY) – населений пункт, який згідно з законодавством держави віднесений до категорії міст і має, як правило, значну (порівняно з сільськими поселеннями) чисельність населення, зайнятого переважно у промисловості, торгівлі, сфері обслуговування, науці, культурі. Міста мають свою територію, обмежену так званою міською межею, здебільшого досить стійкою.

МІСТО В США (CITY IN THE USA) – населений пункт з чисельністю жителів не менше 2,5 тис. осіб. Проте не все населення міст у статистиці США вважається міським. При характеристиці міського населення враховується тільки населення агломерацій, які називаються метрополітенськими ареалами або метрополітенськими статистичними ареалами. Тобто правильніше говорити, що населення США поділяється не на міське і сільське, а на метрополітенське і неметрополітенське.

МІСЬКА АГЛОМЕРАЦІЯ (URBAN AGGLOMERATION) – компактне просторове угруповання поселень (в основному міських), об'єднаних інтенсивними виробничими, трудовими, культурно-побутовими, рекреаційними взаємозв'язками в складну багатокомпонентну динамічну систему. Включає власне місто та приміську околицю або густонаселену територію, що лежить поза його межами, але прилягає до нього. Одна велика міська агломерація може складатися з кількох міст та їх приміських окраїн.

МІСЬКИЙ ВИБУХ (URBAN EXPLOSION) – стрімкі темпи зростання міського населення в усьому світі, спричинені величезними хвилями імміграції населення в міста, особливо в найбідніших країнах світу. Міський вибух призводить до небезпечних рівнів забруднення міського середовища, а також до кризи здоров'я та нестачі ресурсів, що загрожує кінцевій життєздатності цих міст.

МОЛОДОТРУС (YOUTHQUAKE) – значні культурні, політичні та соціальні зміни, що виникають внаслідок дій або впливу молодих людей.

МОЛОЧНИЙ ПОЯС США (DAIRY BELT) – регіон на північному сході та в Приозерних штатах США, що характеризується високою концентрацією молочних ферм та спеціалізуються на виробництві молочних продуктів. Найвідомішим штатом молочного поясу є Вісконсін, а також сільські райони Нью-Йорка, Нової Англії та Пенсільванії. Західними штатами молочного поясу є Каліфорнія разом із південними частинами Арізони і Нью-Мексико та штатом Вашингтон.

МОНАРХІЯ (MONARCHY) – форма державного правління, за якої вища державна влада фактично або формально належить монарху – одноосібному правителю, який виконує функції глави держави. Монарх є главою держави довічно або до зречення. Вища державна влада в монархіях, як правило, передається у спадок. Монарх не є відповідальним перед народом за результати свого правління. Станом на 2024 рік у світі існує 43 суверенні держави з монархічною формою правління (в т.ч. 15 Королівств Співдружності). До Королівств Співдружності відносяться Антигуа і Барбуда, Багамські Острови, Беліз, Гренада, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Ямайка, Австралійський Союз, Нова Зеландія, Папуа-Нова Гвінея, Соломонові Острови, Тувалу, Канада, Велика Британія. Окрім Королівств Співдружності монархіями є: в Європі – Андорра, Бельгія, Ватикан, Данія, Іспанія, Монако, Ліхтенштейн, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція; в Азії – Бахрейн,

Бруней, Бутан, Йорданія, Камбоджа, Катар, Кувейт, Малайзія, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Саудівська Аравія, Таїланд, Японія; в Африці – Марокко, Лесото, Есватіні; в Океанії – Тонга і Самоа.

МОНОКУЛЬТУРА (MONOCULTURE) – практика сільського господарства, заснована на вирощуванні на певній ріллі лише одного виду сільськогосподарської культури. Ця сільськогосподарська культура також називається монокультурою.

МОНОТОВАРНА ЕКОНОМІКА, МОНОПРОДУКТИВНА ЕКОНОМІКА, МОНОКУЛЬТУРНА ЕКОНОМІКА (MONO-PRODUCT ECONOMY, MONO-CULTURAL ECONOMY) – економічна система, яка по суті базується на існуванні лише одного основного економічного продукту чи ресурсу, від якого залежить економічне забезпечення всієї економіки. Цю концепцію можна також віднести до випадку, коли країна залежить від експорту одного товару чи наданні якогось одного виду послуг, що забезпечує більше 70 % усіх доходів країни.

МОРМОНСЬКИЙ КОРИДОР (MORMON CORRIDOR), ПОЯС МОРМОНІВ (MORMON BELT), ПОЯС ДЖЕЛ-О (JELL-O BELT) – території західної частини Північної Америки, які були заселені між 1850 і приблизно 1890 роками членами Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів, яких зазвичай називають «мормонами». «Коридор мормонів» включає в себе територію штатів Юта (практично повністю), Вайомінг, Айдахо, Невада, Аризона і Каліфорнія (частково).

МУЛАТИ (MULATTOS) – люди, народжені від змішаних шлюбів представників європеїдної та негроїдної рас. Використання терміну «мулати» вважається застарілим і образливим в деяких країнах світу. Мулати становлять значну частину населення в Домініканській Республіці (74 %) і Кабо-Верде (71 %). Бразилія має найбільшу чисельність мулатів, відомих як Пардо, нараховуючи близько 91 млн. осіб або 45 % країни. Серед інших країн і територій із значною чисельністю мулатів (у відсотках чи в абсолютних значеннях) – Куба, Пуерто-Рико, Венесуела, Панама, Колумбія, Південно-Африканська Республіка, Кюрасао, США.

НЕЦЕРКОВНИЙ ПОЯС США (UNCHURCHED BELT) – регіон на крайньому північному заході США, для якого характерний низький рівень релігійної участі населення.

НІЛЬСЬКІ КРАЇНИ (COUNTRIES IN THE NILE VALLEY) – африканські країни, розташовані в басейн річки Ніл: Танзанія, Уганда, Руанда, Бурунді, Демократична Республіка Конго, Кенія, Ефіопія, Еритрея, Південний Судан, Судан і Єгипет.

НОВИЙ СВІТ («MUNDUS NOVUS») – частина суходолу Землі, яка включає порівняно недавно відкриті частини світу – Америку, Австралію і Океанію, Антарктиду. Протиставляється Старому Світу – Європі, Азії та Африці, відомому ще з «давніх часів». Термін «Новий світ» вперше придумав флорентійський дослідник Америго Віспулчі наприкінці XV – початку XVI століть.

НОВІ ІНДУСТРІАЛЬНІ КРАЇНИ, НІК (NEWLY INDUSTRIALIZED COUNTRIES, NICS) – група країн, що розвиваються, в яких за останні десятиліття стався якісний стрибок соціально-економічних показників. Економіка цих країн за короткий термін здійснила перехід від відсталого, типового для країн, що розвиваються (переважно аграрної), до високорозвиненої індустріальної. За методикою ООН, критеріями НІК є: валовий внутрішній продукт ВВП на одну особу; середньорічні темпи приросту ВВП; питома вага обробної промисловості у ВВП (має бути більше 20 %); обсяг експорту промислових виробів і їх частка в загальному експорті; обсяг прямих інвестицій за кордоном. Загальні риси НІК: а) демонструють високі темпи економічного розвитку – вищі, ніж в інших країнах, що розвиваються (8 % за рік у НІК I хвилі); б) провідною галуззю є обробна промисловість; в) активна інтеграція; г) утворення власних ТНК, які не поступаються ТНК провідних країн світу; д) велика увага приділяється освіті; е) використання високих технологій; ж) привабливі для ТНК через дешеву робочу силу, володіння значними сировинними ресурсами, розвиток банківського і страхового сектора; з) головна візитна картка – виробництво побутової техніки і комп'ютерів, одягу і взуття. Існує дві основні моделі НІК: *азіатська модель* (розвиток національної економіки з переважною орієнтацією на зовнішній ринок, тобто експортоорієнтованість) і *латиноамериканська модель* (розвиток національної економіки з орієнтацією на імпортозаміщення). Традиційно виділяють чотири етапи (або чотири хвилі) НІК:

НІК I ХВИЛІ (I ЕТАПУ) – чотири країни і території Південно-Східної Азії, т.зв. «азійські тигри» або «азійські дракони» (Гонконг, Сінгапур, Тайвань, Південна Корея) і три країни Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Мексика);

НІК II ХВИЛІ (II ЕТАПУ), т.зв. «перелітні гуси» – Малайзія, Таїланд, Індія;

НІК III ХВИЛІ (III ЕТАПУ) – Кіпр, Туніс, Туреччина, Індонезія;

НІК IV ХВИЛІ (IV ЕТАПУ) – Філіппіни, Китай.

Станом на 2024 рік, більшість економістів і політологів до списку НІК відносять Бразилію, Китай, Індію, Індонезію, Малайзію, Мексику, Філіппіни, Південно-Африканську Республіку, Таїланд і Туреччину. Однак є кілька інших країн, які можуть бути предметом дебатів, зокрема Аргентина, Росія, Чилі, Шрі-Ланка та Єгипет.

ОКЕАНІЯ (OCEANIA) – сукупність островів та архіпелагів у центральній і південно-західній частині Тихого океану (тобто на схід, північний схід і південний схід від Австралії) між 30°пд. ш. і 30°пн. ш. Включає близько 10 тис. островів. Простягається від Гавайських островів на півночі до Нової Зеландії на півдні, від Нової Гвінеї на заході до 130°зх. д. на сході. За оцінками, має площу близько 60 млн. км², площа островів при цьому складає 1,26 млн. км². Всі острови Океанії поділяються на три групи: Меланезія, Мікронезія і Полінезія. Нова Зеландія виділяється окремо.

ОСТРІВНІ ТЕРИТОРІЇ США (INSULAR AREAS) – територіальні володіння США, що не входять до складу будь-якого з 50-и штатів країни та Федерального округу Колумбія. Нараховується 14 острівних територій США, що знаходяться під їх суверенітетом, а також три суверенні держави, кожна з яких має Договір про вільну асоціацію з США. Острівні території США можуть мати статус протекторату, співдружності, вільно асоційованої держави, залежної території та бути інкорпорованими (приєднаними) та неінкорпорованими (неприєднаними), організованими та неорганізованими, населеними та ненаселеними, вільно асоційованими, спірними тощо. *Інкорпоровані неорганізовані території*: Атол Пальміра. *Неінкорпоровані організовані території*: Острів Гуам, Північні Маріанські Острови, Пуерто-Рико, Американські Віргінські Острови. *Неінкорпоровані неорганізовані території*: Американське Самоа, Острови Бейкер, Гауленд, Джарвіс, Уейк, Навасса, Атоли Джонстон, Мідуей, Риф Кінгмен. *Вільно асоційовані держави*: Федеративні Штати Мікронезії, Республіка Палау, Республіка Маршаллові Острови.

ПАТАГОНІЯ (PATAGONIA) – географічний регіон у південній частині Південної Америки, розташований на південь від річок Ріо-Колорадо в Аргентині та Біо-Біо в Чилі. Іноді до Патагонії відносять ще й архіпелаг Вогняна Земля. Регіон охоплює південну частину гір Анд з озерами, фіордами,

помірними тропічними лісами і льодовиками на заході та пустелями, нагір'ями і степами на сході. Патагонія омивається Тихим океаном на заході, Атлантичним океаном на сході та багатьма водоймами, які їх з'єднують, на півдні (зокрема, Магеллановою протокою, каналом Бігля, протокою Дрейка).

ПІВДЕННА АМЕРИКА (SOUTH AMERICA) – материк (континент) у західній півкулі Землі. Найвологіший материк світу, четвертий за розмірами після Євразії, Африки та Північної Америки. Разом з Північною Америкою складає одну частину світу – Америка. На території Південної Америки розташовано 12 незалежних держав та 3 залежні території. *Незалежні держави:* Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Гайана, Еквадор, Колумбія, Парагвай, Перу, Суринам, Уругвай, Чилі. *Залежні території:* Фолклендські (Мальвінські) Острови, Південна Джорджія та Південні Сандвічеві острови (Велика Британія), Французька Гвіана (Франція).

ПІВДЕННИЙ КОНУС (SOUTHERN CONE) – географічний і культурний регіон, що включає південну частину Південної Америки, яка формою нагадує перевернутий конус. З соціальної, економічної та політичної точки зору Південний конус охоплює Аргентину, Чилі та Уругвай. Іноді до нього також включають чотири найпівденніші штати Бразилії (Парану, Ріу-Гранді-ду-Сул, Санта-Катаріну та Сан-Паулу). В найширшому визначенні, беручи до уваги спільну історію та географію, до Південного конусу також відносять ще одну іспаномовну країну – Парагвай. Серед залежних територій Південного конусу слід відзначити Фолклендські (Мальвінські) острови, Острів Південна Джорджія та Південні Сандвічеві острови (спірні території, на які претендують Велика Британія та Аргентина, контролюються Великою Британією).

ПІВНІЧНА АМЕРИКА (NORTH AMERICA) – материк (континент) у західній півкулі Землі. Займає третє місце за площею та чисельністю населення після Євразії та Африки. Разом з Південною Америкою складає одну частину світу – Америка. На території Північної Америки розташовано 23 незалежні держави та близько 20-и залежних територій. *Незалежні держави:* Антигуа і Барбуда, Багамські Острови, Барбадос, Беліз, Гаїті, Гватемала, Гондурас, Гренада, Домініка, Домініканська Республіка, Канада, Коста-Ріка, Куба, Мексика, Нікарагуа, Панама, Сальвадор, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сполучені Штати Америки, Тринідад і Тобаго, Ямайка. *Залежні території:* Американські Віргінські Острови, Острів Навасса, Пуерто-Рико (США); Ангілья, Бермудські Острови, Британські Віргінські Острови, Кайманові Острови, Монтсеррат, Острови Теркс і Кайкос (Велика Британія);

Аруба, Бонайре, Саба і Сінт-Естатіус, Кюрасао, Сінт-Мартен (Нідерланди); Гваделупа, Кліппертон, Мартініка, Сен-Бартельмі, Сен-Мартен, Сен-П'єр і Мікелон (Франція); Гренландія (Данія).

ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКИЙ РЕГІОН (NORTHERN AMERICA) – регіон, що займає північну частину материка Північна Америка. Південна межа проходить по річці Ріо-Гранде. Згідно схеми географічної регіоналізації ООН, до складу регіону входять наступні держави і залежні території: США, Канада, Бермудські Острови (Велика Британія), Сен-П'єр і Мікелон (Франція), Гренландія (Данія).

ПЛАВИЛЬНИЙ КОТЕЛ НАЦІЙ І РАС (MELTING POT) – концепція інтеграції, згідно з якою гетерогенне суспільство стає все більш однорідним, представники різних культур утворюють єдине, гомогенне суспільство, «зливаються разом» із спільною культурою. У США цей термін часто використовується для опису культурної інтеграції іммігрантів у країні. За моделлю плавильного котла, створення американської нації відбувається за формулою «плавлення», «змішування» всіх народів та народностей. Моделі плавильного котла протиставляються концепції салатниці, культурної мозаїки, калейдоскопу тощо.

ПОЛІНЕЗІЯ (POLYNESIA) – субрегіон Океанії, що складається з понад 1000 островів, розкиданих у центральній і південній частині Тихого океану між 23°30'пн. ш. – 28°пд. ш. і 176°сх. д. – 109°20'зх. д. Полінезія зазвичай визначається як острови в полінезійському трикутнику, хоча деякі острови, населені полінезійцями, розташовані за його межами. Географічно полінезійський трикутник утворений Гавайями, Новою Зеландією та Островом Пасхи. Іншими основними групами островів, розташованими в полінезійському трикутнику, є Самоа, Тонга, Острови Кука, Тувалу, Токелау, Ніуе, Уолліс і Футуна, Французька Полінезія. *Незалежними державами* Полінезії є Нова Зеландія, Королівство Тонга, Республіка Кірибаті (частково – острови Фенікс і Лайн), *Незалежна Держава* Самоа, Тувалу. До *залежних територій* Полінезії відносяться Американське Самоа (США), Гавайї (штат США), Токелау, Острови Кука, Ніуе (Нова Зеландія), Французька Полінезія, Острови Уолліс і Футуна (Франція), Острів Пасхи (Чилі), Острів Піткерн (Велика Британія), Острів Норфолк (зовнішня територія Австралії), Острів Ротума (Фіджи).

ПОМИЛКОВА (ХИБНА, НЕТРЯНА, ПСЕВДО) УРБАНІЗАЦІЯ (FALSE URBANIZATION, FAKE URBANIZATION, SLUM URBANIZATION,

PSEUDO-URBANIZATION) – стрімке зростання чисельності міського населення і територіальне розширення міст, що не супроводжується аналогічним темпом створення робочих місць, формуванням адекватного міського середовища і міського способу життя. При цьому частка міського населення набагато перевищує частку зайнятого населення. Головна причина – постійний приплив в міста сільського населення, яке влада не в змозі забезпечити ані житлом, ані роботою. В результаті на околицях міст відбувається формування бідних і непорядкованих житлових районів з антисанітарними умовами життя – нетрів.

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО (POSTINDUSTRIAL SOCIETY) – суспільство, в економіці якого в результаті науково-технічного прогресу та істотного зростання доходів населення змістився пріоритет – від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, а домінуючим виробничим ресурсом стали інформація і знання. Наукові розробки стають головною рушійною силою економіки, а найбільш цінними якостями – рівень освіти, професіоналізм, здатність до навчання і креативність працівника. Постіндустріалізація є наступним еволюційним кроком після індустріального суспільства.

ПОТЯГ СМЕРТІ «LA BESTIA» (EL TREN DE LA MUERTE «LA BESTIA»), ПОТЯГ НЕВІДОМИХ (EL TREN DE LOS DESCONOCIDOS) – вантажний потяг, який починає свій маршрут в штаті Чьяпас на півдні Мексики, поблизу кордону з Гватемалою. Звідти він прямує на північ до станції Lecherías на околиці Мехіко, де з'єднується з мережею мексиканських вантажних потягів, що прямують до різних пунктів на кордоні з США. За оцінками, щороку від 400 тис. до 500 тис. мігрантів, більшість з яких з Сальвадору, Гватемали та Гондурасу, їздять на цих потягах, намагаючись дістатися до США. Ці потяги дозволяють мігрантам уникати численних імміграційних контрольних пропускних пунктів Мексики та 48 центрів утримання. В той же час, подорож зверху на вантажних вагонах несе за собою надзвичайні ризики травмуватися або навіть загинути, оскільки люди залазять і злазять з потягів під час їх руху. Протяжність такої «подорожі» складає 1450 миль. Під час подорожі мігранти пересаджуються 10-15 разів, що ще збільшує ризикованість поїздки. Часто мігранти засинають і падають на колії під колеса потягу. Серед мігрантів спостерігається високий рівень злочинності. Починаючи з 9 травня 2014 року було заборонено проїзд пасажирів у цих вантажних потягах. У 2023 році Ferromex, одна з найбільших вантажних залізничних компаній Мексики, призупинила роботу 60-и потягів, щоб захистити життя мігрантів.

ПРИОКЕАНІЧНИЙ ТИП РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ – тип розселення населення в Латинській Америці, що характеризується високою концентрацією населення вздовж морських узбереж. Особливо характерний для Бразилії, Аргентини, Венесуели, Чилі, а також Вест-Індії, що значною мірою пов'язано з напрямками європейської колонізації.

ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ (NATURAL RESOURCES POTENTIAL) – здатність природного комплексу або його окремих компонентів задовольняти потреби суспільства в енергії, сировині, здійсненні різноманітних видів господарської діяльності; сукупна продуктивність мінеральних, водних, земельних, лісових, фауністичних, природно-рекреаційних ресурсів як засобів виробництва та предметів споживання, виражена у вітчизняних цінах чи цінах світового ринку.

ПРОМИСЛОВІ ПОЯСИ США (INDUSTRIAL BELTS OF THE USA): газовий пояс Індіани / Indiana Gas Belt; іржавий пояс / Rust Belt (виробничий, фабричний або сталевий пояс / Manufacturing Belt, Factory Belt, or Steel Belt), свинцевий пояс / Lead Belt.

ПРОМИСЛОВІ РАЙОНИ США (INDUSTRIAL REGIONS OF THE USA): 1) Південна Нова Англія / Southern New England, 2) Середньоатлантичні штати / Mid-Atlantic States, 3) регіон Пітсбург – озеро Ері / Pittsburgh-Lake Erie Region, 4) Детройтський промисловий регіон / Detroit Industrial Region, 5) регіон озера Мічиган / Lake Michigan Region, 6) Південні Аппалачі / Southern Appalachian Region, 7) Східний Техас / Eastern Texas, 8) Тихоокеанський прибережний регіон / Pacific Coastal Region.

ПШЕНИЧНИЙ ПОЯС США (WHEAT BELT) – регіон США, провідний у виробництві пшениці, який простягається на 1500 миль (2400 км) у напрямку з півночі на південь від центральної Альберти (Канада) до центрального Техасу. Озиму пшеницю вирощують у центральних штатах США – Канзасі, Небрасці, Колорадо, Оклахомі, Міссурі, Айові, Іллінойсі і Техасі, а також у деяких північно-західних штатах, таких як Вашингтон, Орегон і Айдахо. В умовах досить холодного клімату Монтани, Північної Дакоти, Південної Дакоти та Міннесоти вирощують переважно ярову пшеницю. Слід зазначити, що в цілому пшениця вирощується майже в кожному штаті США, і є однією з найбільш вирощуваних зернових культур у країні. На частку озимої пшениці припадає від

70 до 80 % загального виробництва пшениці в США. Найбільші обсяги пшениці вирощуються в Канзасі і Північній Дакоті.

РЕГІОНИ АФРИКИ ЗА ООН (UN GEOSHEME SUBREGIONS OF AFRICA) – Північна Африка (Northern Africa), Південна Африка (Southern Africa), Східна Африка (Eastern Africa), Західна Африка (Western Africa), Центральна Африка (Middle Africa). *Північна Африка:* Алжир, Єгипет, Лівія, Марокко, Судан, Туніс. *Південна Африка:* Ботсвана, Есватіні, Лесото, Намібія, Південно-Африканська Республіка. *Східна Африка:* Бурунді, Коморські Острови, Джибуті, Еритрея, Ефіопія, Кенія, Мадагаскар, Малаві, Маврикій, Мозамбік, Руанда, Сейшельські Острови, Сомалі, Південний Судан, Танзанія, Уганда, Замбія, Зімбабве. *Західна Африка:* Бенін, Буркіна-Фасо, Кабо-Верде, Кот-д'Івуар, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Ліберія, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того. *Центральна Африка:* Ангола, Камерун, Центральноафриканська Республіка, Чад, Республіка Конго, Демократична Республіка Конго, Екваторіальна Гвінея, Габон, Сан-Томе і Принсіпі.

РЕГІОНИ ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ (REGIONS OF SOUTH AMERICA). На відміну від інших континентів, більшість дослідників не поділяють Південну Америку на регіони. Тільки в деяких джерелах можна зустріти поділ Південної Америки на чотири регіони: *Схід Південної Америки* (Бразилія), *Північ Південної Америки* (Колумбія, Венесуела, Гайана, Суринам, Французька Гвінея), *Південь Південної Америки* (країни Південного конусу), *Захід Південної Америки* (Андські країни – Болівія, Еквадор і Перу).

РЕСПУБЛІКА (REPUBLIC) – форма державного правління, при якій суверенні права на владу (суверенітет) належать або всім дієздатним громадянам, або їх більшості, а вищі органи державної влади або обираються безпосередньо народом на певний термін, або формуються загальнонаціональними представницькими установами (наприклад, парламентами). Вищі органи держави та лідери республіки відповідальні перед народом, який їх обрав. Якщо людям не подобається, як ними керують, вони можуть проголосувати за їх усунення. Це означає, що джерелом влади є народ. Республіка є найпопулярнішою формою державного правління серед країн світу. Переважна більшість країн-членів ООН, 159 із 193, мають республіканську форму правління. При цьому слово «Республіка» міститься в офіційних назвах 134 країн світу.

РЕУРБАНИЗАЦІЯ (REURBANISATION) – стадія урбанізації, під час якої відбувається повернення центральних функцій до ядер агломерацій і відродження центрів великих міст та їх соціально-економічних функцій, створення ділових центрів міських агломерацій. Реурбанізація, як правило, є ініціативою уряду для протидії проблемі занепаду центральної частини міста.

РІК АФРИКИ (YEAR OF AFRICA) – 1960-й рік. Був названий так, оскільки став переломним для всього Африканського континенту – незалежність отримали 17 колоній: Камерун, Сенегал, Того, Мадагаскар, Демократична Республіка Конго, Сомалі, Бенін, Нігер, Буркіна-Фасо, Чад, Габон, Кот-д’Івуар, Центральноафриканська Республіка, Республіка Конго, Малі, Нігерія та Мавританія. Цей рік приніс кульмінацію африканських рухів за незалежність і наступне становлення Африки як важливої сили в ООН. Цього року також почався збройний спротив південноафриканському уряду проти апартеїду, який мав політичні наслідки в Африці та в усьому світі.

РИСОВИЙ ПОЯС США (RICE BELT) – регіон США, де вирощують переважну частину врожаю рису. Включає чотири південні штати – Арканзас, Луїзіану, Міссісіпі та Техас.

РОЗВИНЕНІ КРАЇНИ (DEVELOPED COUNTRY) – суверенні держави, які мають високий рівень життя, розвинену економіку та розвинену технологічну інфраструктуру порівняно з країнами, що розвиваються. Найчастіше критеріями для оцінки ступеня економічного розвитку є валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), дохід на душу населення, рівень індустріалізації, рівень розвитку інфраструктури та загальний рівень життя. Широко використовуваними показниками розвиненості країн є індекс людського розвитку (дуже високий) та ВВП на душу населення (за паритетною купівельною спроможністю), який має бути щонайменше 22000 доларів США. У 2023 році 40 країн відповідали всім цим критеріям. Про економічну розвиненість країни також свідчать наступні ознаки (окрім дуже високого індексу людського розвитку та ВВП на душу населення за паритетною купівельною спроможністю не менше 22000 доларів США):

- наявність високорозвиненого господарства, в якому поєднується діяльність держави і потужних угруповань національного та транснаціонального капіталу;
- величезні фінансові ресурси, 9/10 іноземних інвестицій;
- великі ТНК прямо або опосередковано контролюють основну частку продуктивних сил світового господарства;

- є членами Організації економічного співтовариства і розвитку (ОЕСР) і так званого Паризького клубу, що контролює світовий фінансовий ринок;
- висока частка експортної продукції;
- постіндустріальна економіка з переважаючим розвитком третинного і четвертинного сектору;
- перехід до інноваційної економіки, сервісної економіки, інформаційної (мережевої) економіки, економіки знань.

РУРБАНІЗАЦІЯ (RURBANISATION) – процес поширення міських форм і умов життя на сільську місцевість. Урбанізація сільської місцевості призводить до її якісних змін: зростає несільськогосподарська зайнятість сільського населення, збільшується його маятникова міграція (особливо в міста і приміську зону), змінюється спосіб життя сільських жителів, рівень благоустрою сільських поселень тощо. За іншим визначенням, рурбанізація є процесом збільшення зелених насаджень та/або сільського господарства в містах.

САМБО (ZAMBO) – люди, народжені від змішаних шлюбів індіанців та африканців.

САХЕЛЬ (SAHEL) – регіон Африки, перехідна зона між пустелею Сахара на півночі та більш вологими суданськими саванами на півдні. Представляє собою зону напівпустель і сухих саван. Простягається смугою, довжиною 5900 км та шириною від декількох сотень метрів до тисячі кілометрів, зі сходу на захід від Атлантичного океану до Червоного моря. Сахель займає площу 3053,2 тис. км². До країн Сахелю відносять повністю чи частково Сенегал, Мавританію, Малі, Буркіна-Фасо, Нігер, Нігерію, Чад, Судан і Еритрею. Сахельською групою п'яти або Сахельською п'ятіркою називають Буркіна-Фасо, Мавританію, Малі, Нігер і Чад.

СВИНЦЕВИЙ ПОЯС США (LEAD BELT) – регіон США з видобутку свинцю, що охоплює південно-східні частини штату Міссурі. Є найбільшим з видобутку і виробництва свинцю в США.

СЕКТОРИ ЕКОНОМІКИ (ECONOMIC SECTOR) – сукупність кількох елементів національної економіки, що характеризуються наявністю певних спільних галузевих, технологічних, організаційно-правових та інших характеристик. Існують різні способи поділу економіки на сектори – за історичним розвитком, гіпотезою трьох, чотирьох або п'яти секторів економіки,

належністю до державного, приватного чи неприбуткового сектору тощо. За гіпотезою трьох, чотирьох або п'яти секторів економіки виділяють наступні сектори:

ПЕРВИННИЙ СЕКТОР (PRIMARY SECTOR) – галузі економіки, які виробляють сировину та сільськогосподарську продукцію. Це сільське господарство, гірничодобувна промисловість, рибальство та лісове господарство. До первинного сектора також відносять діяльність, пов'язану зі збором, пакуванням, очисткою та переробкою сировини на місці.

ВТОРИННИЙ СЕКТОР (SECONDARY SECTOR) – галузі економіки, які переробляють сировину та сільськогосподарську продукцію на кінцеві продукти, готові до споживання, продажу або використання в інших галузях. До вторинного сектора належать будівництво і переробна промисловість.

ТРЕТИННИЙ СЕКТОР (TERTIARY SECTOR) – галузі економіки, які надають послуги, тобто сфера обслуговування. Деякі теоретики розділяють третинний сектор на три сектори. В цьому випадку до третинного сектору відносяться галузі економіки, що постачають прямі нескладні послуги як для населення, так і для підприємств. Це роздрібна й оптова торгівля, житлово-комунальні послуги, туризм і рекреація, транспортні послуги, банківські послуги тощо.

ЧЕТВЕРТИННИЙ СЕКТОР (QUATERNARY SECTOR) – галузі, що входять до економіки знань. Включають передові технології (зазвичай у комп'ютерах і комунікаціях) та потребують вищої освіти. Люди в цих галузях покладаються на свою освіту, інтелект і вміння працювати з технологіями. До цього сектору відносять дослідження та розробки (НДДРК), інформаційні технології, інформаційні послуги та генерацію інформації, послуги, засновані на знаннях, зокрема консультування, фінансове планування, проектування тощо.

П'ЯТИННИЙ СЕКТОР (QUINARY SECTOR) – сектор економіки, який включає надання некомерційних державних послуг. Це державне управління, охорона здоров'я, освіта, культура, правоохоронні органи, сили безпеки й оборони, пожежна охорона, некомерційні та благодійні організації.

СЕРВІСНА ЕКОНОМІКА (SERVICE ECONOMY) – тип економіки, основним результатом якої є нематеріальні продукти, тобто послуги.

СЕРЕДНЯ АМЕРИКА (MIDDLE AMERICA) – регіон Латинської Америки, що включає Мексику, Вест-Індію та Центральну Америку, тобто всю Латинську Америку поза Південною Америкою. Іноді Середню Америку асоціюють з Мезоамерикою або навіть помилково з Центральною Америкою.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПОЯСИ США (AGRICULTURAL BELTS OF THE USA): кукурудзяний пояс / Corn Belt, пшеничний пояс / Wheat Belt, бавовняний пояс / Cotton Belt, молочний пояс / Dairy belt, фруктовий пояс / Fruit Belt, рисовий пояс / Rice Belt.

СНІГОВИЙ ПОЯС США (SNOWBELT, SNOW BELT, FROSTBELT, FROST BELT) – регіон поблизу Великих озер у Північній Америці, де особливо поширені сильні снігопади. До Снігового поясу входять штати Монтана, Вайомінг, Північна Дакота.

СОНЯЧНИЙ ПОЯС США (SUN BELT) – штати на півдні, південному заході та південному сході США, відмінною рисою яких є теплий клімат з тривалим спекотним літом і короткою, м'якою зимою. Ще одне приблизне визначення регіону – це територія на південь від 36-ї паралелі. До Сонячного поясу входять повністю чи частково штати Каліфорнія, Невада, Аризона, Нью-Мексико, Юта, Техас, Оклахома, Арканзас, Луїзіана, Міссісіпі, Теннессі, Алабама, Флорида, Джорджія, Північна і Південна Кароліна. П'ять штатів – Аризону, Каліфорнію, Флориду, Невада й Техас – інколи називають Піщаними штатами через велику кількість пляжів і пустель.

СОЦІАЛЬНІ КЛАСИ США (SOCIAL CLASS IN THE USA) – групи людей у США зі схожим соціальним статусом, рівнем матеріального добробуту, освітою та іншими показниками.

СПІВДРУЖНІСТЬ НАЦІЙ (COMMONWEALTH OF NATIONS) – добровільна міжнародна асоціація 56-и суверенних держав, до якої входять Велика Британія і майже всі її колишні домініони, колонії і протекторати. Крім того, членами співдружності є Мозамбік, Руанда, Намібія і Камерун.

СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ (POPULATION AGING), ДЕМОГРАФІЧНЕ СТАРІННЯ (DEMOGRAPHIC AGING) – процес, який проявляється, з одного боку, в збільшенні частки людей похилого віку в загальній чисельності населення, а з іншого – в збільшенні середнього віку населення. Виділяють «старіння зверху» (зростання частки людей похилого віку та середнього віку населення через збільшення тривалості життя населення) та «старіння знизу» (зростання частки людей похилого віку та середнього віку населення через зниження рівня народжуваності).

СУБУРБАНІЗАЦІЯ (SUBURBANIZATION, «урбанізація передмість») – стадія урбанізації, під час якої спостерігається випереджуваче зростання і розвиток приміських зон великих міст, у результаті чого формуються міські агломерації. Характеризується більш високими темпами збільшення кількості жителів приміських поселень і міст-супутників порівняно з містами – центрами агломерацій. Соціально цей процес пов'язаний з переселенням середнього класу в приватні заміські будинки.

СУБУРБІЇ (SUBURBS) – приміські зони, передмістя, території за межами великих міст і селищ, де проживають люди, що представляють собою величезні поселення, забудовані односімейними, одно- чи двоповерховими будинками, об'єднані між собою та з центральним містом автошляхами. Субурбії або є частиною міста чи урбанізованої території, або існують як окремі житлові громади в межах доступності від міста. Субурбії забудовані будинками, розрахованими на одну родину, та мають всю необхідну інфраструктуру для комфортного життя. Країною субурбій вважається США, оскільки в передмістях проживає понад 60 % американців, а у міському житловому фонді країни односімейні будинки становлять 2/3, у передмістях – 3/4.

СУСПІЛЬСТВО МАСОВОГО СПОЖИВАННЯ (MASS CONSUMPTION SOCIETIES) – сукупність суспільних відносин, організованих на основі принципу індивідуального споживання. Суспільство масового споживання характеризується масовим споживанням матеріальних благ та формуванням відповідної системи цінностей і установок.

ТЕРИТОРІЇ АВСТРАЛІЇ (TERRITORIES OF AUSTRALIA) – адміністративно-територіальні одиниці, що безпосередньо підпорядковуються уряду та парламенту Австралійського Союзу (на відміну від штатів). Австралія має три внутрішні та сім зовнішніх територій. **ВНУТРІШНІ ТЕРИТОРІЇ АВСТРАЛІЇ (INTERNAL TERRITORIES OF AUSTRALIA):** Північна територія, Австралійська столична територія, територія Джервіс-Бей. **ЗОВНІШНІ ТЕРИТОРІЇ АВСТРАЛІЇ (EXTERNAL TERRITORIES OF AUSTRALIA):** Острови Ашмор і Картьє, Австралійська Антарктична територія, Острів Різдва, Кокосові (Кілінг) Острови, Коралові Острови, Острів Херд і Острови Макдональд, Острів Норфолк.

ТЕРЦІАРИЗАЦІЯ (TERTIARISATION) – процес збільшення частки сфери послуг в економіці країни.

ТРАДИЦІЙНА ЕКОНОМІКА (TRADITIONAL ECONOMY), НАТУРАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО (SUBSISTENCE ECONOMY) – нерозвинена економіка, в якій економічні суб'єкти зосереджені переважно на виробництві товарів для власного споживання (а не на продаж), а економічні відносини та рішення регулюються традицією (звичаї і традиції важливіші за гроші). Суспільства з традиційною економікою залежать від сільського господарства, рибальства, полювання, збиральництва або певних їх комбінацій.

ТРАЙБАЛІЗМ (TRIBALISM) – форма родоплемінної організації спільноти, яка базується на родоплемінних зв'язках, дуже сильних почуттях вірності своєму племені. Трайбалізм характерний для багатьох країн Африки. Також трайбалізмом позначаються явища, що є наслідком міжплемінної ворожнечі. Це слово також використовується для опису ситуацій, коли люди надмірно лояльні до своєї групи – політичної, культурної, етнічної, спортивної, релігійної тощо – та підтримують її, яку б діяльність вона не здійснювала.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОРПОРАЦІЯ, ТНК (TRANSNATIONAL CORPORATION, TNC) – компанія (корпорація), яка займається міжнародним виробництвом товарів і послуг, іноземними інвестиціями або управлінням доходами й активами інших суб'єктів господарювання в декількох країнах, як правило, володіючи певною часткою акціонерного капіталу. ТНК складається з материнського підприємства та його закордонних філій, що мають (за класифікацією ООН) річний оборот не менше 100 млн. дол. США, філії – не менше ніж у шести країнах світу, питому вагу активів за кордоном – не менше 25 %.

ТРЕТЄ УЗБЕРЕЖЖЯ США – узбережжя Великих озер в США (перше і друге узбережжя – тихоокеанське й атлантичне).

ТЬЄРРА ТЕМПЛАДА (TIERRA TEMPLADA, «помірна земля») – середній висотний пояс у горах Латинської Америки до 23° пд. ш., який простягається на висотах 800-1700 м у Центральній Америці та від 1000-1500 м до 2000-2800 м в Андах. Річні температури коливаються від +22° +23°С до +15° +16°С. Є найбільш сприятливою зоною для проживання людей у гірських районах тропіків. Інші висотні пояси: **ТЬЄРРА КАЛЬЄНТЕ (TIERRA CALIENTE, «спекотна земля»)** – нижній висотний пояс (до висоти 800-1500 м); **ТЬЄРРА ФРІА (TIERRA FRÍA, «холодна земля»)** – верхній висотний пояс (від 1700-2000 м до 3200-3500 м); **ТЬЄРРА ЕЛАДА (TIERRA HELADA, «морозна земля»)** – високогірний пояс (вище 3200-3500 м).

УНІТАРНА ДЕРЖАВА (UNITARY STATE) – суверенна держава з унітарною формою державного устрою, при якій територія держави поділяється на адміністративно-територіальні одиниці, що не мають статусу державних утворень і не володіють суверенними правами. Центральний уряд є вищою владою в країні. Він може створювати або скасовувати адміністративно-територіальні одиниці. Останні здійснюють лише ті повноваження, які центральний уряд їм делегував. Важлива відмінність унітарної держави від федерації: адміністративно-територіальні одиниці унітарної держави мають лише дві гілки влади – судову та виконавчу, в той час як суб'єкти федерації мають усі три гілки влади – судову, виконавчу та законодавчу. Унітарне правління є найпопулярнішою формою просторової організації влади країн світу. Переважна більшість країн-членів ООН, 166 із 193, мають унітарне правління.

УРБАНІЗАЦІЯ (URBANIZATION) – глобальний процес підвищення ролі міст у розвитку суспільства, що проявляється в збільшенні кількості міських населених пунктів, концентрації населення та економічного потенціалу в них, поширенні міського способу життя на всю мережу поселень, посиленні глобалізації впливу міст у сфері економіки, політики, культури. Виділяють декілька стадій і видів урбанізації. Окрім класичної урбанізації виділяють субурбанізацію, деурбанізацію, реурбанізацію, рурбанізацію, гіперурбанізацію, помилкову урбанізацію.

ФАВЕЛИ (FAVELAS) – нетрі в містах Бразилії, які часто розташовані на схилах гір. У фавелах відсутня розвинена міська інфраструктура Фавели відрізняються дуже низьким рівнем життя та високим рівнем злочинності. В Бразилії нараховується близько 11,4 тис. фавел, в яких проживає 16 млн. осіб (7,5 % населення країни).

ФЕДЕРАТИВНА ДЕРЖАВА (FEDERAL STATE), ФЕДЕРАЦІЯ (FEDERATION) – суверенна держава з федеративною формою державного устрою. Це політичне утворення, що характеризується об'єднанням частково самоврядних національно-державних утворень (провінцій, штатів, земель, республік тощо) під федеральним урядом (федералізм). Суб'єкти федерації зберігають юридично визначену політичну самостійність і ознаки державності. Самоврядний статус суб'єктів федерації, а також розподіл влади між ними та федеральним урядом є конституційно закріпленим і не може бути змінений одностороннім рішенням ні суб'єктів федерації, ні федерального уряду.

Важлива відмінність федерації від унітарної держави: адміністративно-територіальні одиниці унітарної держави мають лише дві гілки влади – судову та виконавчу, в той час як суб'єкти федерації мають усі три гілки влади – судову, виконавчу та законодавчу. Крім того суб'єкти федерації можуть мати свій адміністративно-територіальний устрій, певні державні атрибути (столицю, прапор, герб, гімн), брати участь у міжнародних договірних відносинах (під контролем федерального уряду, оскільки не мають статусу суб'єктів міжнародного права). У світі існує 27 федерацій: шість в Африці (Ефіопія, Нігерія, Сомалі, Південний Судан, Судан, Коморські острови), шість в Азії (Індія, Ірак, Малайзія, Непал, Пакистан, Об'єднані Арабські Емірати), шість в Європі (Бельгія, Австрія, Боснія та Герцеговина, Німеччина, Швейцарія, Російська Федерація), чотири в Північній Америці (США, Канада, Мексика, Сент-Кітс і Невіс), три в Південній Америці (Аргентина, Бразилія, Венесуела), дві в Австралії та Океанії (Австралія, Федеративні Штати Мікронезії).

ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ (FORMS OF GOVERNMENT) – спосіб організації верховної влади, який визначає систему її найвищих органів, порядок їх формування й особливості розподілу повноважень між ними, а також взаємовідносини з населенням держави. У сучасному світі існують дві основні форми державного правління – республіка і монархія.

ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ (TYPES OF GOVERNMENT SYSTEMS) – спосіб територіальної або національно-територіальної організації держави, що характеризує просторову організацію влади та державне самовизначення населення (нації), що на ній проживає. Іншими словами, це спосіб внутрішнього поділу території держави на складові частини – адміністративно-територіальні одиниці, автономні, культурні, політичні утворення чи навіть суверенні держави. Вона також відображає характер відносин між державою в цілому та її складовими частинами, особливості правового статусу адміністративно-територіальних одиниць та розподіл владних повноважень між центральними і місцевими органами влади. У сучасному світі існують дві основні та одна додаткова форми державного устрою. До основних відносять федеративну (складну) й унітарну (просту) форми, до додаткових – конфедеративну (союзну) форму державного устрою.

ФРУКТОВИЙ ПОЯС США (FRUIT BELT) – регіони в США, де мікроклімат забезпечує сприятливі умови для вирощування фруктів. Фруктові пояси розташовані навколо Великих озер, в штаті Вашингтон, на Західному тихоокеанському узбережжі.

ЦЕНТРАЛЬНА АМЕРИКА (CENTRAL AMERICA) – регіон Латинської Америки, який географічно займає найпівденнішу частину материка Північна Америка. Розташований між Мексикою на півночі, Колумбією на півдні, Карибським морем на сході та Тихим океаном на заході. Включає сім незалежних держав: Беліз, Коста-Ріку, Сальвадор, Гватемалу, Гондурас, Нікарагуа та Панаму.

ЧАСТИНИ СВІТУ (CONTINENTS) – історично сформовані глобальні географічні регіони, до яких належать материки чи їх значні частини разом із прилеглими островами. Всього виділяють шість частин світу: Америка, Європа, Азія, Африка, Антарктида, Австралія і Океанія.

ЧОРНИЙ ПОЯС США (BLACK BELT) – регіон на південному сході США, серед жителів якого дуже високий відсоток складають чорношкірі американці. Історично економіка чорного поясу базувалася на плантаціях бавовни, а також частково плантаціях тютюну вздовж кордону Вірджинії і Північної Кароліни. Цінні землі контролювали багаті білі, на яких працювали дуже бідні, в основному чорні раби, які в багатьох округах становили більшість населення. Як фізико-географічний термін, чорний пояс – це регіон поширення чорного родючого ґрунту на півдні США, який охоплює територію приблизно 300 миль (480 км) у довжину та до 25 миль (40 км) у ширину переважно в центральній Алабамі та на північному сході Міссісіпі.

ШИПСТЕЙШНЗ (SHEEP STATIONS, SHEEP FARMS) – вівчарські ферми в Австралії та Новій Зеландії. Представляють собою великі землеволодіння, основною діяльністю яких є розведення овець для отримання вовни та/або м'яса. На сьогоднішній день в Австралії нараховується близько 31,5 тис. вівчарських ферм.

ТЕМИ і ЗМІСТ ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ КУРСУ

РОЗДІЛ 1 СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАЇН АНГЛО-АМЕРИКИ

Практичне заняття 1-2 ПІВНІЧНА АМЕРИКА. США: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, ЕГП, ПРП

Мета заняття: виявити географічні, культурні, соціально-економічні, етнічні та політичні підстави виділення Північноамериканського регіону; вивчити особливості історії відкриття, заселення, господарського освоєння та формування адміністративно-територіального устрою США; провести аналіз політико- та економіко-географічного положення, дати оцінку природно-ресурсного потенціалу США.

Ключові поняття: Америка, Північна Америка, Новий Світ, Північноамериканський регіон, Англо-Америка, Англо-Саксонська Америка, європейська колонізація, індіанські резервації, столиця, адміністративно-територіальний устрій, штати, федеральний округ, острівні території (інкорпоровані та неінкорпоровані або приєднані та неприєднані, організовані та неорганізовані, населені та ненаселені, вільно асоційовані, спірні), державні символи, республіка, федерація, економіко-географічне положення, ексклав, напівексклав, політико-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, Північноамериканська інтеграція НАФТА (North American Free Trade Agreement NAFTA), фронтір, «сонячний пояс», «сніговий пояс», «банановий пояс», «алея торнадо», «третє узбережжя», бедленди.

Питання для обговорення:

1. Поділ Америки на регіони: аналіз різних підходів.
2. Північноамериканський регіон: географічні, культурні, соціально-економічні, етнічні та політичні підстави виділення.
3. Загальні відомості про США (площа та місце в світі за площею, чисельність населення та місце в світі за чисельністю населення, місце в світі за ВВП та індексом людського розвитку, політична та економічна столиця, державні та національні символи США). Політико- й економіко-географічне положення країни та їх оцінка. Особливості геополітичного положення США у XXI ст.
4. Історія відкриття, заселення й господарського освоєння США. Коротка історія формування політичної й адміністративно-територіальної карти країни (перша англійська колонія на території США; перше місто США; рік

утворення США; «перший штат» США, який ратифікував Конституцію США; перші штати, що утворили США; місто, що спочатку виконувало роль столиці США). Форма державного правління й державного устрою США.

5. Сучасний адміністративно-територіальний устрій держави. Острівні території країни.
6. Природно-ресурсний потенціал країни та його оцінка:
  - 6.1. Рельєф та орографічні ресурси. Основні форми рельєфу. Найвища та найнижча точки країни.
  - 6.2. Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси та типи клімату, в яких розташовані США. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю в країні. Сонячний, сніговий, банановий пояси. Алея торнадо.
  - 6.3. Водні ресурси. Забезпеченість країни водними ресурсами. Третє узбережжя США.
  - 6.4. Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність країни. Структура сільськогосподарських угідь. Бедленди.
  - 6.5. Флористичні та фауністичні ресурси. Лісистість США.
  - 6.6. Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.
  - 6.7. Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Місце США в світі за запасами головних корисних копалин.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Усно дайте оцінку економіко-географічного положення США за планом (додаток Б). Охарактеризуйте його переваги й недоліки. Відповідь оформіть у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги й недоліки економіко-географічного положення США

Переваги ЕГП США	Недоліки ЕГП США

Завдання 2. Виділіть основні історичні етапи господарського освоєння і заселення території США (схематично).

Завдання 3. Побудуйте карту адміністративно-територіального устрою країни, вказавши назви та столиці штатів, роки утворення (або входження до США). За образними назвами деяких американських штатів укажіть їх офіційну

назву (табл. 2). Коротко пояснить (усно), у зв'язку з чим ці штати отримали такі образні назви.

Таблиця 2

Образні назви штатів США

№ з/п	Образна назва штату	Офіційна назва штату
1	Золотий штат (Golden State), Штат винограду (The Grape State)	
2	Вічнозелений штат (Evergreen State), Яблуневий штат (Apple State), Штат чинуків (The Chinook State)	
3	Сосновий штат (Pine Tree State), Прикордонний штат (The Border State), Лісовий штат (The Lumber State)	
4	Гранітний штат (Granite State)	
5	Штат садів (Garden State)	
6	Гірський штат (Mountain State)	
7	Штат свиней і мамалиги (Hog and Hominy State), Штат Великої закрути (The Big Bend State)	
8	Сонячний штат (Sunshine State), Болотяний штат (Everglade State), Апельсиновий штат (Orange State), Квітковий штат (The Flower State), Штат-напівострів (The Peninsula State), Штат у затоки (The Gulf State)	
9	Штат персиків (The Peach State), Перший штат (The First State)	
10	Бавовняний штат (Cotton State), Серце Діксі (The Heart of Dixie)	
11	Штат залізної гори (Iron Mountain State), Свинцевий штат (Lead State), Штат печер (Cave State), Штат злитків золота (Bullion State)	
12	Молочний штат (Dairy State), Американська молочна країна (America's Dairyland), Сирний штат (Cheese State), Мідний Штат (The Copper State)	
13	Земля водних чудес (Water Wonderland), Володарка озера (Lady of the Lake), Штат Великих озер (Great Lakes State), Автомобільний штат (Auto State)	
14	Кукурудзяний штат (The Corn State), Сад Заходу (The Garden of the West), Штат прерій (Prairie State)	
15	Останній кордон (The Last Frontier), Земля опівнічного сонця (The Land of the Midnight Sun), Велика земля (Great Land)	
16	Перлина гір (Gem of the Mountains), Дорогоцінний штат (Gem State), Картопляний штат (Spud State)	
17	Штат скарбів (Treasure State), Штат процвітання (Bonanza State)	
18	Штат рівноправ'я (Equality State), Штат ковбоїв (Cowboy State), Штат полині (The Sagebrush State)	
19	Мідний штат (Copper State), Штат апачі (Apache State), Штат Великого Каньону (Grand Canyon State), Штат ацтеків (The Aztec State)	
20	Срібний штат (Silver State), Полинний штат (Sagebrush State), Гірськопромисловий штат (The Mining State),	
21	Штат соняшників (Sunflower State) Штат циклонів (Cyclone State), Пшеничний штат (The Wheat State)	
22	Пшеничний штат (Wheat State), Штат хліба і масла (Bread and Butter State), Народна житниця (Bread Basket of the Nation), Земля 10000 озер	

	(Land of 10,000 Lakes)	
23	Океанський штат (Ocean State), Маленький Роді (Little Rhody), Найменший штат (The Smallest State)	
24	Штат мормонів (Mormon State), Пустельний штат (The Deseret State), Штат Солоного озера (The Salt Lake State)	
25	Штат карликової пальми (Palmetto State), Рисовий штат (The Rice State), Болотний штат (The Swamp State)	
26	Штат гори Рашмор (Mount Rushmore State), Штат койотів (Coyote State), Штат сонячного світла (The Sunshine State), Артезіанський штат (The Artesian State), Хуртовинний штат (The Blizzard State)	
27	Перехрестя шляхів Америки (Crossroads of America)	
28	Штат у затоки (Bay State)	
29	Штат кукурузників (Cornhuskers State), Штат яловичини (Beef State), Штат лісівників (The Tree Planters State)	
30	Нафтовий штат (The Oil State), Вугільний штат (The Coal State), Сталевий штат (The Steel State)	
31	Кольоровий штат (The Colorful State), Земля чарівності (The Land of Enchantment), Кактусовий штат (The Cactus State), Штат іспанців (The Spanish State), Земля сонячного світла (The Land of Sunshine)	
32	Заболочений штат (Bayou State), Дитя Міссісіпі (Child of the Mississippi), Цукровий штат (Sugar State), Рибацький рай (Fisherman's Paradise)	
33	Кукрудзяний штат (Corn State)	
34	Ананасовий штат (Pineapple State), Тихоокеанський рай (Paradise of the Pacific), Наймолодший штат (The Youngest State)	
35	Гірський штат (Mountain State), Срібний штат (The Silver State), Свинцевий штат (The Lead State), Найвищий штат (The Highest State)	

Завдання 4. Оцініть загальну забезпеченість США мінеральними ресурсами. Відповідь оформіть у вигляді таблиці (табл. 3). Виявіть взаємозв'язок між забезпеченістю США мінеральними ресурсами та особливостями розвитку промисловості (*усно*). Які територіальні зрушення відбулися в гірничодобувній промисловості США в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.?

Таблиця 3

Мінеральні ресурси США

Види палива і сировини	Основні родовища та басейни, їх місцезоположення

Завдання 5 (творче). Який штат США, на Ваш погляд, є найкращим? Підготуйте презентацію «Найкращий штат США», в якій доведіть свою точку зору.

Проблемне питання. Чому відомий німецький учений Олександр Гумбольдт назву «Америка» вважав «пам'ятником людської несправедливості»? Яку назву мала би мати ця частина світу? Наведіть географічні об'єкти в Америці, названі на честь її першовідкривача.

Завдання (додаткове, за бажанням студента). Ознайомтеся з символікою штатів США. Складіть систематизуючу таблицю та проведіть її аналіз.

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Північноамериканська інтеграція НАФТА: результати, проблеми. Входження США у міжнародні організації.
2. Географічні назви США.
3. Цікаві закони штатів США.
4. Фронтір та його роль у розвитку економіки США.
5. Території, куплені США.
6. США у світових рейтингах.
7. Най-най... у світі в США.
8. «Третє узбережжя» США: економічне, соціальне, екологічне, політичне значення.
9. Об'єкти Всесвітньої спадщини в США.
10. Острівні території США (інкорпоровані та неінкорпоровані, приєднані та неприєднані, організовані та неорганізовані, населені та ненаселені, вільно асоційовані, спірні).
11. Корінне населення США. Індіанські резервації.

Географічна номенклатура:

1. 50 штатів з їх столицями, федеральний округ Колумбія, острівні території США.

Практичне заняття 3-4

НАСЕЛЕННЯ США

Мета заняття: виконати аналіз демографічної й міграційної ситуації в США та їх регіональних відмінностей, складу та структури населення, трудового потенціалу, особливостей розміщення й розселення населення в країні.

Ключові поняття: американська нація, асиміляція, переселенська країна, «плавильний котел націй і рас», концепція салатниці, європейська імміграція, імміграційне законодавство США, І тип відтворення населення, простий режим

відтворення населення, стаціонарна статеві-вікова піраміда, старіння населення, «релігійне черезсмужжя», «біблійний пояс», «коридор мормонів» («железний пояс» або «пояс Джел-О»), «нецерковний пояс», етнічні особливості, рабство, індіанські резервації, гетто, «чорний пояс», соціально-класовий склад, постіндустріальний тип зайнятості, білі і сині (блакитні) комірці, внутрішні міграції населення, урбанізація, субурбанізація, американські субурбії, рурбанізація, місто, міська агломерація, метрополітенський ареал, мегалополіси.

Питання для обговорення:

1. Особливості формування американської нації.
2. Динаміка чисельності населення США в ХХ-ХХІ ст. та її причини. Темпи приросту населення. Сучасна чисельність населення країни та її регіональні відмінності. Штати з найбільшою і найменшою чисельністю населення. Прогнози росту народонаселення.
3. Щільність населення США: основні риси, територіальні відмінності та їх причини.
4. Демографічна ситуація в США (додаток В). Тип та режим відтворення населення США. Народжуваність, смертність та природний приріст, їх територіальні відмінності. Штати з найбільш сприятливою і несприятливою демографічною ситуацією.
5. Статеві-віковий склад населення США та його територіальна диференціація. Середній вік населення. Середня очікувана тривалість життя при народженні. Тип статеві-вікової піраміди.
6. Расовий склад населення США. Головні расові групи сучасного населення (білі американці, в т.ч. латиноамериканці; афроамериканці; американські індіанці та аборигени Аляски; азіати; корінні гавайці або інші жителі Океанії; дві і більше національностей; інші раси), їх поширення по території США. «Чорний пояс» США.
7. Етнолінгвістичний склад населення США. Корінне населення США.
8. Релігійний склад населення США: переважаючі релігійні групи населення, їх поширення по території США. Релігійність населення: територіальні відмінності та їх причини. «Біблійний пояс» США. «Коридор мормонів» («Железний пояс» або «пояс Джел-О»). «Нецерковний пояс» США.
9. Особливості соціально-класового складу населення. Трудові ресурси США, структура зайнятості, рівень безробіття. Білі і сині (блакитні) комірці. Постіндустріальний тип зайнятості населення.
10. Міграції населення в США. Сальдо міграцій. Міграційно привабливі і непривабливі штати. Імміграційні хвилі. Імміграційне законодавство США.
11. Розселення населення США. Типи розселення населення. Міське і

сільське населення, метрополітенське і неметрополітенське населення.
Типи сільського розселення в різних районах США.

12. Урбанізація: переважаючі форми урбанізації, територіальні відмінності та їх причини. Американські субурбії.
13. Місто в США. Міста-мільйонери, метрополітенські ареали та мегалополіси США. Глобальні міста США.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Користуючись даними табл. 1, обрахуйте абсолютний приріст та темпи приросту населення США за кожні 10 років (за прикладом для періоду 1776-1790 рр.). Побудуйте графік динаміки чисельності населення США та темпів його приросту протягом 1776-2020 рр. Виділіть етапи динаміки чисельності населення США та поясніть підстави такої періодизації (*письмово*).

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення США в XVIII-XXI ст.*

Роки	Чисельність населення, млн. осіб	Абсолютний приріст населення, тис. осіб	Темпи приросту населення, %
1776	3,0		
1790	3,93	0,93	31,0
1800	5,24		
1810	7,24		
1820	9,64		
1830	12,87		
1840	17,07		
1850	23,19		
1860	31,44		
1870	38,56		
1880	49,37		
1890	62,98		
1900	76,21		
1910	92,23		
1920	106,02		
1930	123,20		
1940	132,17		
1950	151,87		
1960	179,98		
1970	203,99		
1980	227,23		
1990	249,62		
2000	282,16		

2010	309,35		
2020	331,51		

**Джерело:* Міжнародна база даних Бюро перепису населення США US Census Bureau – International Data Base. – URL : <http://www.census.gov/ipc/www/idb>
Population, total – United States. – URL : <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2022&locations=US&start=1960&view=chart>

Завдання 2. США називають батьківщиною мегалополісів. Користуючись даними табл. 2, складіть картосхему «Мегалополіси США». Поясніть причини їх утворення та яку роль у соціально-економічному розвитку країни вони грають (*усно*). Дайте характеристику одного з мегалополісів США (*за вибором студента*).

Таблиця 2

Мегалополіси США*

№ з/п	Назва мегалополісу	Чисельність населення в 2010 р. (перепис), млн. осіб	Питома вага в населенні США, %	Чисельність населення в 2025 р. (прогноз), млн. осіб	Темпи приросту населення в 2010-2025 рр. (прогноз), %	Найбільші міста та міські агломерації
1	Приозерний (Чипітс) / Great Lakes (США – Канада)	55,5	18,0	60,7	9,4	Buffalo, Chicago , Cincinnati, Cleveland , Columbus, Detroit , Erie, Fox Cities, Grand Rapids, Hamilton, Indianapolis, Kansas City, Louisville, Madison, Milwaukee, Minneapolis–Saint Paul, Montreal, Ottawa, Pittsburgh , Quebec City, Rochester, Sarnia, Sault Ste. Marie, Niagara Falls, St. Louis, Sudbury, Syracuse, Toledo, Toronto, Twin Ports, Wheeling, Windsor
2	Північно-Східний (Босваш) / Northeast	52,3	17,0	58,4	11,7	Atlantic City, Baltimore , Boston , Brookhaven, Bridgeport, Danbury, Hampton Roads (Virginia Beach, Norfolk), Harrisburg, Hempstead, Islip, Jersey City, Lehigh Valley (Allentown-Bethlehem-Easton),

						Newark, New Haven, New York , Norwalk, Oyster Bay, Paterson, Philadelphia , Portland (ME), Providence, Richmond, Knowledge Corridor (Springfield and Hartford), Stamford, Trenton, Washington , Waterbury, Wilmington, Worcester, Yonkers
3	Каліфорнійський (Сан-Сан) (США – Мексика), у т.ч. Southern California Northern California	38,4 24,4 14,0	13,0 8,0 5,0	45,4 29,0 16,4	36,0 18,9 17,1	Anaheim, Bakersfield, Inland Empire (San Bernardino–Riverside), Las Vegas, Long Beach, Los Angeles , San Diego , Tijuana; Fresno, Modesto, Oakland, Reno, Sacramento, San Francisco , San Jose, Stockton, Vallejo
4	Техаський трикутник / Texas Triangle	19,7	6,0	24,8	25,9	Austin, Dallas–Fort Worth, Houston, Oklahoma City, San Antonio, Tulsa
5	Атлантичний Підмонт / Piedmont Atlantic	17,6	6,0	21,7	23,3	Atlanta, Birmingham, Charlotte, Chattanooga, Greenville, Huntsville, Jonesboro, Knoxville, Memphis, Montgomery, Nashville, Piedmont Triad (Greensboro–Winston-Salem), Research Triangle (Raleigh–Durham-Chapel Hill), Tuscaloosa
6	Флорида / Florida	17,3	6,0	21,5	24,3	Fort Lauderdale, Jacksonville, Miami, Orlando, Port St. Lucie, Tampa Bay Area (Tampa–St. Petersburg–Clearwater), West Palm Beach
7	Узбережжя Мексиканської затоки США / Gulf Coast (США – Мексика)	13,4	4,0	16,3	21,6	Baton Rouge, Beaumont–Port Arthur, Corpus Christi, Gulfport–Biloxi, Houston, Lafayette, Lake Charles, Mobile, New Orleans, Pensacola, Navarre

8	Каскадія / Cascadia (США – Канада)	12,4	4,0	13,5	8,2	Abbotsford, Boise, Eugene, Portland (OR), Salem, Seattle, Tacoma, Spokane, Tri-Cities, Vancouver (BC), Vancouver (WA), Victoria
9	Сонячний коридор Арізони / Arizona Sun Corridor (США – Мексика)	5,6	2,0	7,8	39,3	Chandler, Mesa, Phoenix, Tucson, Nogales
10	Коридор Фронт Рендж / Front Range	5,5	2,0	6,9	26,0	Albuquerque, Cheyenne, Colorado Springs, Denver, Pueblo, Salt Lake City

*Джерело: Hagler, Yoav (November 2009). Defining U.S. Megaregions. America 2050. Retrieved February 19, 2022 – via RPA.org.

Завдання 3. Проаналізуйте динаміку структури зайнятості населення в США з 1850 по 2018 рр. (табл. 3). Обрахуйте питому вагу працездатного населення в населенні США. Побудуйте графіки зміни частки зайнятих у сільському господарстві та інших галузях (промисловості, сфері послуг) за цей період (*роки поза масштабом*). Дайте характеристику «постіндустріального» типу зайнятості населення США. Кого називають білими і синіми (блакитними) комерціями? Які ще існують варіанти поділу американських робітників за кольором комерція?

Таблиця 3

Динаміка структури зайнятості населення в США, 1850-2018 рр.*

Роки	Чисельність населення, тис. осіб	Працездатне населення		Структура зайнятості	
		чисельність, тис. осіб	питома вага в населенні країни, %	питома вага зайнятих у сільському господарстві, %	питома вага зайнятих в інших галузях, %
1850	23192	7697		63,7	36,3
1870	38558	12925		58,9	41,1
1890	62980	23318		42,6	57,4
1910	92228	37371		31,0	69,0
1930	123203	48830		21,4	78,6
1950	179979	60054		11,6	88,4
1960	179979	69877		6,0	94,0

1970	203984	82049		3,1	96,9
1980	227225	106085		2,2	97,8
1990	249623	125182		1,6	98,4
2000	282162	146500		1,6	98,4
2012	314199	154900		0,7	99,3
2018	326767	178185		0,8	99,2

*Джерело: Міжнародна база даних Бюро перепису населення США US Census Bureau – International Data Base. – URL : <http://www.census.gov/ipc/www/idb>

Завдання 4. Одним з показників, що характеризують рівномірність розміщення населення по території країни, є індекс концентрації населення (додаток Г). Користуючись даними табл. 4, обрахуйте індекс концентрації населення США. Зробіть висновки щодо розміщення населення США по території країни та причини такого розміщення.

Таблиця 4

Площа і населення за штатами США (оцінка на 1 липня 2022 р.)*

Штати	Площа суходолу, тис. км ²	Питома вага в площі країни S_q , %	Населення, тис. осіб	Питома вага в населенні країни P_q , %	$ P_q - S_q $, %
США	9147,6	100,0	333287,6	100,0	
Айдахо	214,0		1939,0		
Айова	144,7		3200,5		
Алабама	131,2		5074,3		
Аляска	1478,0		733,6		
Арizona	294,2		7359,2		
Арканзас	134,8		3045,6		
Вайомінг	251,5		581,4		
Вашингтон	172,1		7785,8		
Вермонт	23,9		647,1		
Вірджинія	102,3		8683,6		
Вісконсін	140,3		5892,5		
Гаваї	16,6		1440,2		
Делавер	5,0		1018,4		
Джорджия	149,0		10912,9		
Західна Вірджинія	62,3		1775,2		
Іллінойс	143,8		12582,0		
Індіана	92,8		6833,0		
Каліфорнія	403,5		39029,3		
Канзас	211,8		2937,2		
Кентуккі	102,3		4512,3		
Колорадо	268,4		5839,9		
Коннектикут	12,5		3626,2		

Луїзіана	111,9		4590,2		
Массачусетс	20,2		6982,0		
Мен	79,9		1385,3		
Меріленд	25,1		6164,7		
Міннесота	206,2		5717,2		
Міссісіпі	121,5		2940,1		
Міссурі	178,0		6178,0		
Мічіган	146,4		10034,1		
Монтана	377,0		1122,9		
Небраска	199,0		1967,9		
Невада	284,3		3177,8		
Нью-Гемпшир	23,2		1395,2		
Нью-Джерсі	19,0		9261,7		
Нью-Йорк	122,6		19677,2		
Нью-Мексико	314,2		2113,3		
Огайо	105,8		11756,1		
Оклахома	177,7		4019,8		
Округ Колумбія	0,2		671,8		
Орегон	248,6		4240,1		
Пенсильванія	115,9		12972,0		
Південна Дакота	196,4		909,8		
Південна Кароліна	77,9		5282,6		
Північна Дакота	178,7		779,3		
Північна Кароліна	125,9		10699,0		
Род-Айленд	2,7		1093,7		
Теннесі	106,8		7051,3		
Техас	676,6		30029,6		
Флорида	138,9		22244,8		
Юта	212,8		3380,8		

*Джерело: Міжнародна база даних Бюро перепису населення США US Census Bureau – International Data Base. – URL : <http://www.census.gov/ipc/www/idb>

Завдання 5. Користуючись статистичними даними з офіційних джерел (наприклад, Resident population of the United States by race from 2000 to 2021(in millions). – URL : <https://www.statista.com/statistics/183489/population-of-the-us-by-ethnicity-since-2000/>), ознайомтеся з расовим складом населення США в 2000-2021 рр. Як він змінився протягом ХХІ ст.? Побудуйте колові діаграми расового складу населення США в 2000 і 2021 рр. Порівняйте їх. Подумайте, чому США – це «плавильний котел рас і націй»?

Завдання 6. Що таке релігійний ландшафт? Користуючись статистичними даними з офіційних джерел (наприклад, The American Religious

Landscape in 2020. – URL : <https://www.prii.org/research/2020-census-of-american-religion/>), ознайомтеся з релігійним ландшафтом США в 2020 р. Наведіть основні статистичні дані. Побудуйте колову діаграму релігійного складу населення США в 2020 р. (без урахування расової складової). Чому релігійну ситуацію в США називають «релігійним черезсмужжям»?

Проблемні питання:

1. Часто кажуть: «Мадрид – це ще не Іспанія, Італія – не Рим, а Франція – це Париж і тільки Париж». Виходячи з цього вислову, подумайте, як правильно сказати про Нью-Йорк? Чи згодні Ви, що «Нью-Йорк – це не Америка, а Манхеттен – це не Нью-Йорк»? Чи «Америка – це Нью-Йорк і тільки Нью-Йорк»? Відповідь обґрунтуйте.

2. Яке місто США образно називають «містом великого яблука», «столицею світу»? Чому? Які ще міста США відомі своїми образними назвами?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Формування американської нації. Модель плавильного котла або салатниці?
2. Американський спосіб життя.
3. Корінне населення США.
4. Сутність сучасного імміграційного законодавства в США.
5. США – «плавильний котел рас і націй».
6. «Релігійне черезсмужжя» по-американськи.
7. Американське місто, його архітектурно-планувальна, соціальна та етнічна структури. Специфіка районів «downtown», «midtown» і «uptown».
8. Одноповерхова Америка. Американські субурбії.
9. Східний мегалополіс – найбільша урбанізована територія світу.
10. Нью-Йорк – містобудівний феномен.
11. Менталітет американців. Американські «дивацтва».
12. Положення жінки в США.
13. Гетто в США.
14. Явище «white flying» в містах США.
15. Проблема ожиріння населення США. Фудбанки в США.

Географічна номенклатура:

1. Найбільші міста і міські агломерації США.
2. Мегалополіси США.

Практичне заняття 5-6

ГОСПОДАРСТВО США

Мета заняття: виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію США та їх участь у міжнародному поділі праці; виявити особливості галузевої структури економіки США, показати пріоритетні галузі промисловості, АПК і сучасне багатогалузеве сільське господарство; вивчити особливості географії основних галузей господарства.

Ключові поняття: американська економічна модель, ринкова економіка, міжнародний поділ праці, постіндустріальна економіка, економіка знань, сервісна економіка, інноваційна економіка, інформаційне суспільство, суспільство масового споживання, сумісне споживання, монополії, транснаціональні корпорації, інтеграційні процеси, іржавий пояс (виробничий, сталевий або фабричний пояс), газовий пояс Індіани, свинцевий пояс, технопарки, технополіси, інноваційні кластери, фермерство, сільськогосподарські райони (пояси), молочний пояс, кукурудзяний пояс, пшеничний пояс, бавовняний пояс, фруктовий пояс, рисовий пояс, агробізнес, агропаливна індустрія, північноамериканський тип транспортної мережі, інтелектуальна власність, «Ліга плюща», медичне страхування.

Питання для обговорення:

1. Місце США в світовій економічній системі. Роль країни в міжнародному поділі праці.
2. Американська економічна модель: характерні риси і сучасні особливості. Постіндустріальна економіка. Економіка знань. Сервісна економіка. Інноваційна економіка. Інформаційне суспільство. США як суспільство масового споживання. США як суспільство сумісного споживання.
3. Загальна характеристика економіки США. США – країна з ринковою економікою. ВВП та його структура за видами економічної діяльності. Штати за найбільшим і найменшим ВВП.
4. Паливно-енергетичний комплекс США. Галузева й територіальна структура окремих галузей комплексу:
  - 4.1. Вугільна промисловість. Шахтарські війни в першій половині ХХ ст. Сучасні методи вуглевидобутку та їх екологічні наслідки.
  - 4.2. Нафтогазова промисловість США. Спадщина Standard Oil. Східний Техас. Екологія півночі і нафтогазові ресурси Аляски. Континентальний шельф і катастрофа «Макондо». Трубопровідна система. Особливості видобутку сланцевого газу.
  - 4.3. Нафтопереробна промисловість США. Географія найбільших нафтопереробних заводів.
  - 4.4. Електроенергетика США. Структура виробництва електроенергії.

Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика в США. Електроенергетичний комплекс в басейні річки Теннессі – найпотужніший електроенергетичний район США.

5. Металургія та металообробка в США. Галузева й територіальна структура окремих галузей комплексу:
  - 5.1. Чорна металургія. Презиційна металургія.
  - 5.2. Кольорова металургія. Алюмінієва промисловість як провідна галузь кольорової металургії країни.
6. Машинобудування США. Галузева й територіальна структура окремих галузей комплексу (авіаційної і ракетно-космічної, суднобудування, верстатобудування, приладобудування та ін.). Лос-Анджелес – «столиця авіа- і ракетно-космічного машинобудування» США. Сіетл – «авіаційна столиця» США.
7. Автомобільна промисловість як провідна галузь транспортного машинобудування США. «Фордівська» система масового виробництва автомобілів. Виробнича система «Тойоти». Мічиган – «автомобільний штат» США. Детройт – «автомобільна столиця» США.
8. Хімічна промисловість США. Галузева й територіальна структура галузі. Фармацевтична промисловість як провідна галузь хімічної промисловості США. Х'юстон – «нафтохімічна столиця» США.
9. Промислові райони і пояси США.
10. АПК США. Галузева й територіальна структура окремих галузей комплексу:
  - 10.1. Сільське господарство США: рослинництво, тваринництво. Сільськогосподарські пояси. Американське фермерство. Агropаливна індустрія.
  - 10.2. Легка промисловість.
  - 10.3. Харчова промисловість.
11. Військово-промисловий комплекс США. Галузева й територіальна структура військових галузей економіки. Пентагон.
12. Транспортна система США. Ключові віхи в історії транспортної інфраструктури Північної Америки: канали, залізні дороги, шосейна мережа. Інтегрування транспорту США і Канади. Північноамериканський тип транспортної системи.
13. Освіта в США. Переваги та недоліки американської системи середньої освіти. Вища освіта в США. Провідні заклади вищої освіти країни. «Ліга плюща».
14. Наука і наукомісткі галузі США. Географія науки США. «Силіконові долини».

15. Американська система охорони здоров'я. Медичне страхування в США.
16. Туристична галузь США.
17. Зовнішньоекономічні зв'язки. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Ознайомтеся з галузевою та територіальною структурою електроенергетики США. Користуючись статистичними даними сайту Our world in data (Electricity production by source. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/electricity-prod-source-stacked>), обрахуйте частку США в світі за виробництвом електроенергії різних видів. Побудуйте колові діаграми структури виробництва електроенергії США і світу в цілому. Виконайте їх письмовий аналіз. Нанесіть на карту найбільші ТЕС, ГЕС, АЕС, альтернативні електростанції країни. Визначте територіальні особливості їх поширення по країні.

Завдання 2. Ознайомтеся з галузевою та територіальною структурою машинобудування США. Заповніть систематизуючу таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Машинобудівний комплекс США

Галузь машинобудування	Найбільші центри виробництва (із зазначенням штату)	Найбільші ТНК, що діють у галузі

Завдання 3. На території США виділяють 8 основних промислових районів: 1) Південна Нова Англія / Southern New England, 2) Середньоатлантичні штати / Mid-Atlantic States, 3) регіон Пітсбург – озеро Ері / Pittsburgh-Lake Erie Region, 4) Детройтський промисловий регіон / Detroit Industrial Region, 5) регіон озера Мічиган / Lake Michigan Region, 6) Південні Аппалачі / Southern Appalachian Region, 7) Східний Техас / Eastern Texas, 8) Тихоокеанський прибережний регіон / Pacific Coastal Region. Крім того історично склалося декілька промислових поясів – газовий пояс Індіани / Indiana Gas Belt; іржавий пояс / Rust Belt (виробничий, фабричний або сталевий пояс / Manufacturing Belt, Factory Belt, or Steel Belt), свинцевий пояс / Lead Belt. Нанесіть їх на карту. Дайте стислу характеристику одного з промислових районів (*на вибір студента*). Рекомендоване джерело: Industrial Regions of USA. – URL : <https://content.patnawomenscollege.in/geography/INDUSTRIAL%20REGIONS%20OF%20USA.pdf>

Завдання 4. На території США виділяють декілька поясів сільськогосподарської спеціалізації: кукурудзяний пояс / Corn Belt, пшеничний пояс / Wheat Belt, бавовняний пояс / Cotton Belt, молочний пояс / Milk Belt, фруктовий пояс / Fruit Belt, рисовий пояс / Rice Belt. Нанесіть їх на карту. Дайте стислу характеристику.

Завдання 5. Ознайомтеся з географією транспорту США. Заповніть табл. 2. Визначте основні риси, що характеризують «північноамериканський тип» транспортної мережі. Поясніть, чому провідне місце в вантажообігу належить автомобільному транспорту.

Таблиця 2

Транспортний комплекс США

Вид транспорту	Найбільші автомобільні та залізничні вузли, аеропорти, річкові та морські порти (із зазначенням штату)
залізничний	
автомобільний	
авіаційний	
морський	
річковий	

Завдання 6. Користуючись статистичними даними з офіційних джерел (наприклад, Breaking Down America's Imports and Exports by Product. – URL : <https://howmuch.net/articles/us-exports-imports-of-goods-and-services-by-type-of-product>; Mapped: The Top U.S. Exports by State. – URL : <https://www.visualcapitalist.com/cp/mapped-the-top-us-exports-by-state/>; Mapped: The Top U.S. Imports by State. – URL : <https://www.visualcapitalist.com/cp/mapped-the-top-u-s-imports-by-state/>), побудуйте колові діаграми товарної структури експорту й імпорту США. Виконайте їх письмовий аналіз. Визначте головні товари експорту та імпорту для кожного штату (табл. 3).

Таблиця 3

Зовнішня торгівля США за штатами, 2020 р.

Штат	Головні товари експорту	Головні товари імпорту

Завдання (додаткове, за бажанням студента). Американський політолог З. Бжезінський у праці «Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади» подав баланс США на сучасній геополітичній і гео економічній карті світу (табл. 4). Поясніть висновки ученого.

Баланс США*

Вади	Переваги
Державний борг	Загальна економічна могутність
Недосконала фінансова система	Перспективи нововведень
Дедалі більша соціальна нерівність	Демографічні зміни
Занепад інфраструктури	Швидка мобілізація
Неуцтво загалу	Вдале географічне розташування
Паралізована політика	Привабливість демократії

*Джерело: Бжезінський З. Стратегічне бачення : Америка і криза глобальної влади / З. Бжезінський. – [пер. з англ. Г. Лелів]. – Львів : Літопис, 2012.

Проблемні питання:

1. У спеціальній літературі останнім часом часто зустрічається припущення, що ХХІ століття може стати для США «вугільним». Як Ви вважаєте, з чим це пов'язано? Доведіть або спростуйте це припущення. На Вашу думку, яким же буде ХХІ століття для США – «вугільним», «нафтовим», «газовим» чи «альтернативним»? Обґрунтуйте свою точку зору.

2. Іноді говорять, що автомобіль створив Америку. Про що говорить ця фраза? Яке значення для США мало та має автомобілебудування? Який штат називають автомобільним штатом США, а яке місто – автомобільною столицею США? Поясніть цитату: «Водіння автомобіля (в США) в чомусь втратило свій початковий «транспортний» сенс. В автомобілі американець проводить стільки часу, скільки спить, так що перебування в автомобілі не приватна подія, але великий фрагмент життя...».

3. Які риси характерні для американської моделі економіки? Доведіть, що США – це постіндустріальна економіка, інноваційна економіка, економіка знань, сервісна економіка, економіка масового споживання, економіка спільного споживання (sharing economy).

4. Що таке «індекс БігМака», «бутербродний курс», «бургерономіка»?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. США як суспільство масового споживання.
2. Економіка спільної участі (sharing economy) та сумісне споживання (collaborative consumption).
3. Державний борг США.
4. Детройт – місто-привид, місто-банкрот.
5. «Золоті лихоманки» в історії господарського освоєння США.

6. Зарубіжні військові бази США. Пентагон.
7. Нові форми організації наукової роботи в галузі промисловості, науково-дослідні парки («силіконові долини») та їх вплив на територіальну структуру господарства.
8. Ферма як основний тип сільськогосподарських підприємств США.
9. «Пояси» в США.
10. Американська, канадська та європейська моделі медичної допомоги.
11. «Ліга плюща».
12. Найбільш відомі та туристично привабливі об'єкти США (природні, антропогенні, природно-антропогенні – на вибір студента).
13. Україна і США.

Географічна номенклатура:

1. Найбільші промислові центри США.
2. Сільськогосподарські та промислові пояси США.

Практичне заняття 7-8

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАНАДИ

Мета заняття: вивчити особливості історії відкриття, заселення, господарського освоєння та формування адміністративно-територіальної карти країни, природно-ресурсного потенціалу, географії населення й основних галузей господарства; виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію Канади та її участь у міжнародному поділі праці; закріпити вміння зі складання комплексної суспільно-географічної характеристики території.

Питання для обговорення:

1. Загальні відомості та особливості економіко-географічного положення Канади. Соціально-економічний портрет країни: місце країни у світі (площа, населення, загальний ВВП і ВВП на душу населення, індекс людського розвитку). Особливості економіко-географічного положення, його оцінка. Форма державного правління і державного устрою. Адміністративно-територіальний поділ. Державні і народні символи країни. Міжнародні організації, до складу яких входить країна.
2. Природно-ресурсний потенціал Канади та його оцінка. Особливості геологічної будови і рельєфу. Обсяг і структура мінерально-сировинних ресурсів. Клімат, його господарська оцінка. Гідрографічна мережа: енергетична, транспортна, водогосподарська, рекреаційна оцінка. Земельні ресурси та їх структура. Ґрунтовий покрив, оцінка родючості ґрунтів. Рослинний і тваринний світ, їх господарське значення. Лісистість території. Природно-рекреаційні ресурси.

3. Суспільно-географічна характеристика населення і розселення Канади. Чисельність населення та її динаміка, особливості формування населення. Тип і режим відтворення. Демографічна ситуація в країні та її показники (загальні коефіцієнти народжуваності і смертності, коефіцієнт природного приросту). Міграційний рух населення та його показники (сальдо міграції). Очікувана тривалість життя. Статеві-вікова структура і середній вік населення. Расовий, етнолінгвістичний та релігійний склад населення. Оцінка трудових ресурсів, структура зайнятості, рівень безробіття. Розміщення населення. Щільність населення. Сучасна система розселення, рівень урбанізації, найбільші міста та міські агломерації. Мегалополіси. Демографічна політика.
4. Особливості економічного розвитку і загальна характеристика господарства Канади. Особливості формування господарського комплексу країни. Структура ВВП. Місце країни в міжнародному поділі праці. Основні риси і тенденції сучасного господарства. Тип економічної системи (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна, інформаційна, сервісна, інноваційна, економіка знань). Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
5. Промисловість Канади, її галузева і територіальна структура. Основні тенденції розвитку, структурні та територіальні зрушення. Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
  - 5.1. Паливно-енергетичний комплекс, його структура. Паливні ресурси: нафта, газ, кам'яне вугілля та інші (кількісна та якісна оцінка). Нафтопереробна промисловість. Електроенергетика. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика.
  - 5.2. Переробна промисловість: структура, географія розміщення, основні тенденції. Чорна металургія: обсяги виробництва, тенденції розвитку, основні райони і найбільші металургійні комбінати. Кольорова металургія, основні галузі і географія розміщення, обсяги виробництва, тенденції розвитку.
  - 5.3. Машинобудування і металообробка. Основні галузі спеціалізації та центри, найбільші ТНК. Види машинобудування. Важке машинобудування. Транспортне машинобудування: залізничне, автомобілебудування, суднобудування, авіаракетокосмічне. Новітні види машинобудування, структурні та територіальні зрушення.
  - 5.4. Хімічна промисловість. Сировинна база. Галузева структура та особливості розміщення. Основна хімія (виробництво мінеральних добрив, сірки, соди та ін.). Органічна хімія (нафтохімія, виробництво синтетичного каучуку, хімічних волокон, пластмас). Тонка хімія (фармацевтика, мікробіологічні виробництва, парфумерія).
  - 5.5. Лісопромисловий і будівельно-індустріальний комплекси.
  - 5.6. Легка і харчова промисловість, спеціалізація і територіальна організація.
6. Сільське господарство Канади. Значення для економіки країни. Інтенсивність і ефективність виробництва, галузева структура. Рівень самозабезпеченості країни.
  - 6.1. Рослинництво. Географія галузі, спеціалізація експорту.

- 6.2. Тваринництво. Провідні галузі, структурні та територіальні зрушення.
- 6.3. Сільськогосподарські зони.
7. Транспорт Канади. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт. Обсяги пасажиро- та вантажоперевезень. Динаміка розвитку.
  8. Сфера послуг Канади, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, банківська і фінансова сфера, туризм тощо.
  9. Зовнішньоекономічні зв'язки Канади. Зовнішньоторговельний баланс. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни. Інвестиційна діяльність, експорт та імпорт капіталу.
  10. Внутрішні відмінності. Регіональні диспропорції в економічному розвитку і регіональна економічна політика країни. Сучасна мережа економічних районів та їх суспільно-географічна характеристика. Спеціалізація економічних районів та їх частка в структурі промислового і сільськогосподарського виробництв, сфері послуг країни.
  11. Проблеми та перспективи розвитку Канади.

Завдання до практичного заняття:

Завдання 1. Підготувати спільну (на групу) доповідь і презентацію з суспільно-географічної характеристики Канади за типовим планом (*додаток А або питання для обговорення*).

Завдання 2 (творче). Підготуйте проект «США чи Канада?» (*доповідь з презентацією*). В проекті слід обрати країну, в якій, на Ваш погляд, склалися найкращі умови для життя людини. Доведіть свою точку зору, виділивши природні, економічні, соціальні, політичні, екологічні та інші аспекти, які в обраній Вами країні кращі, ніж у іншій.

Проблемні питання:

1. США і Канада – дві країни в Англо-Америці, які в історичному минулому мають дуже багато спільного, зокрема щодо відкриття, заселення, освоєння та розвитку їх територій. В той же час США часто називають «плавильним котлом рас і націй», а сусідню Канаду – багатонаціональною «строкатою мозаїкою». Поясніть ці висловлювання. Які відмінності американської та канадської націй дають підстави до таких тверджень? Які процеси призвели до формування таких відмінностей?

2. Чому Канаду образно називають «країною кленового листа»?

РОЗДІЛ 2

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Практичне заняття 9-10

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, ЕГП, ПРП

Мета заняття: виявити географічні, культурні, соціально-економічні, етнічні та політичні підстави виділення Латиноамериканського регіону;
вивчити особливості історії відкриття, заселення, господарського освоєння та формування політичної карти регіону;
провести аналіз політико- та економіко-географічного положення Латинської Америки;
дати оцінку природно-ресурсного потенціалу регіону.

Ключові поняття: Америка, Південна Америка, Новий Світ, Латинська Америка, Латинська Америка і Карибські країни, Іberoамерика, Індоамерика, Іспанська Америка, європейська колонізація, іспанські конкістадори, індійські цивілізації, індіанські резервації, залежні території, метрополії, державні символи, республіка, королівства у складі Співдружності, унітарна держава, федерація, економіко-географічне положення, політико-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, сельва, кампос, льянос, каатінга, пампа, Центральна Америка, Вест-Індія, Карибський регіон, Андські країни, Ла-Платські країни, країни Південного конусу, Середня Америка (Мезоамерика), Гвіанський трикутник, Атлантичний субрегіон, Північний Схід, Амазонія.

Питання для обговорення:

1. Південна Америка, Латинська Америка, Латинська Америка і Карибські країни, Іberoамерика, Індоамерика, Іспанська Америка: співвідношення та пояснення назв регіонів. Географічні, культурні, соціально-економічні, етнічні та політичні підстави виділення Латинської Америки.
2. Латинська Америка: загальні відомості (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, форми державного правління та державного устрою держав, держави з найбільшою та найменшою площею і чисельністю населення), склад регіону (незалежні держави та їх столиці; залежні території, їх метрополії та адміністративні центри).
3. Історія відкриття, заселення й господарського освоєння Латинської Америки. Коротка історія формування політичної карти регіону.
4. Економіко-географічне положення Латинської Америки та його оцінка.
5. Поділ Латинської Америки на субрегіони: аналіз різних підходів.
6. Природно-ресурсний потенціал Латинської Америки та його оцінка:

- 6.1. Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Країни-лідери за запасами корисних копалин у регіоні.
- 6.2. Рельєф та орографічні ресурси. Основні форми рельєфу. Найвища та найнижча точки регіону.
- 6.3. Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси та типи клімату, в яких розташована Латинська Америка. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю в регіоні. Тьєрра темплада.
- 6.4. Водні ресурси. Забезпеченість регіону водними ресурсами. Країни з найвищою та найнижчою забезпеченістю водними ресурсами. Гідроенергоресурси.
- 6.5. Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність регіону. Структура сільськогосподарських угідь.
- 6.6. Флористичні та фауністичні ресурси. Лісистість Латинської Америки та її територіальні відмінності. Амазонські ліси.
- 6.7. Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Усно дайте оцінку економіко-географічного положення Латинської Америки за планом (додаток Б). Охарактеризуйте його переваги й недоліки. Відповідь оформіть у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги й недоліки економіко-географічного положення Латинської Америки

Переваги ЕГП регіону	Недоліки ЕГП регіону

Завдання 2. Виділіть основні історичні етапи формування політичної карти Латинської Америки (*схематично*).

Завдання 3. Ознайомтеся з сучасною політичною картою регіону та історією її формування. Заповніть табл. 2.

Таблиця 2

Держави Латинської Америки

Назва держави	Площа держави, тис. км ²	Чисельність населення держави на 2022 р., тис. осіб	Форма державного правління та державного устрою	Колонією якої держави була в минулому, рік проголошення незалежності	Столиця
РАЗОМ					

Завдання 4. Які території в Латинській Америці є на сьогоднішній день залежними? Яким країнам вони належать? Який юридичний статус мають? Яка питома вага цих країн у площі та населенні Латинської Америки? Заповніть табл. 3.

Таблиця 3

Залежні території Латинської Америки

Назва залежної території	Площа країни, тис. км ²	Чисельність населення країни на 2022 р., тис. осіб	Юридичний статус	Країна-метрополія	Адміністративний центр
РАЗОМ					

Завдання 5. Оцініть загальну забезпеченість Латинської Америки мінеральними ресурсами. Відповідь оформіть у вигляді таблиці (табл. 4). Чому Латинську Америку називають «геологічною коморою світу»?

Таблиця 4

Мінеральні ресурси Латинської Америки

Види палива і сировини	Країни, основні родовища та басейни, їх місцезоналення

Проблемні питання:

1. Які історичні особливості відкриття, заселення й освоєння території Америки обумовили той факт, що Північноамериканський регіон – це економічно розвинені країни, а Латиноамериканський регіон – це країни, що розвиваються?

2. Чому держави Латинської Америки – колишні колонії європейських країн, а фінансово залежать від США?

3. Чому в Латинській Америці немає жодної монархії (не враховуючи королівства у складі Співдружності)?

4. Які природні ресурси образно називають «білим вугіллям»? Оцініть забезпеченість Латинської Америки «білим вугіллям». Яка галузь господарства використовує ці ресурси? Чи розвинена вона в регіоні? Доведіть свою відповідь конкретними даними.

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Освоєння Амазонії.
2. Походження географічних назв Латинської Америки.
3. Давні цивілізації Латинської Америки (майя, інки, ацтеки).
4. Регіональні конфлікти в Латинській Америці.
5. Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Латинській Америці.
6. Проблеми природокористування в Латинській Америці. Ліси Амазонки – вже не «легені планети»?
7. Державні і народні символи латиноамериканських країн, їх інтерпретація.
8. Місце Латинської Америки на світовій арені.
9. Природні контрасти і природні рекорди Латинської Америки.
10. Латинська Америка – «геологічна комора світу».
11. Латинська Америка – найнебезпечніший регіон світу. Найнебезпечніші місця Латинської Америки (пам'ятки, країни, міста).
12. Корінне населення Латинської Америки. Індіанські резервації.

Географічна номенклатура:

1. Незалежні держави Латинської Америки та їх столиці.
2. Залежні території Латинської Америки, їх країни-метрополії.

Практичне заняття 11-12

НАСЕЛЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Мета заняття: виконати аналіз демографічної й міграційної ситуації в Латинській Америці та їх регіональних відмінностей, складу та структури населення, трудового потенціалу, особливостей розміщення й розселення населення в регіоні.

Ключові поняття: латиноамериканський регіон, латиноамериканський культурний світ, сучасні латиноамериканські нації, креоли, мулати, метиси, самбо, II тип відтворення населення, розширений режим відтворення населення, прогресивна статево-вікова піраміда, урбанізація, субурбанізація,

«хибна/нетряна/помилкова/псевдо урбанізація», фавели, гетто, внутрішній та приокеанічний типи розселення населення, латиноамериканський тип міста.

Питання для обговорення:

1. Чисельність населення Латинської Америки та її динаміка. Держави з найбільшою і найменшою чисельністю населення. Темпи приросту населення та їх територіальні відмінності.
2. Демографічна ситуація в Латинській Америці. Тип і режим відтворення населення. Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту, їх територіальні відмінності.
3. Статеві-вікова структура, середній вік та очікувана тривалість життя населення Латинської Америки, їх територіальні відмінності. Тип статево-вікової піраміди.
4. Формування етнічної карти Латинської Америки. Основні расово-етнічні групи населення, їх територіальні відмінності. Місцеві народи. Поширення основних мов.
5. Релігійний склад населення Латинської Америки. Поширення основних релігій.
6. Расовий склад населення Латинської Америки. Креоли. Змішані раси.
7. Щільність населення та його територіальні відмінності. Латиноамериканський малюнок розселення населення. Внутрішній та приокеанічний типи розселення населення.
8. Урбанізаційні процеси в Латинській Америці. Рівень урбанізації та його територіальні відмінності. Хибна урбанізація і латиноамериканські нетрі (фавели). Найбільші міста Латинської Америки. Мегаміста Латинської Америки.
9. Трудові ресурси Латинської Америки. Структура зайнятості населення. Рівень безробіття та його територіальні відмінності.
10. Міграції населення. Сальдо міграції та його територіальні відмінності. Напрями зовнішньої і внутрішньої міграції. Міграційні коридори. Мексиканський потяг смерті «La Bestia».

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Розподіліть країни (держави і залежні території) Латинської Америки за офіційними мовами. Поясніть лінгвістичний склад населення, що склався в Латинській Америці.

Офіційні мови:

1. Англійська
2. Іспанська

3. Португальська
4. Французька
5. Нідерландська

Завдання 2. Користуючись даними про чисельність населення та площу території з попередньої практичної роботи (завдання 3-4), розрахуйте щільність населення країн Латинської Америки та індекс концентрації населення (додаток Г). Заповніть табл. 1. Проаналізуйте отримані дані та карту щільності населення Латинської Америки (рис. 1). Зробіть письмовий висновок, відзначивши:

а) яка середня щільність населення Латинської Америки? Як вона співвідноситься з середньою по світу (щільність населення суходолу, без Антарктики в 2022 р. – 60 осіб / км²)?

б) який субрегіон Латинської Америки має найвищу/найнижчу щільність населення – Центральна Америка, Вест-Індія, Андські країни, Ла-Платські країни, Північний Схід, Мексика, Бразилія? Зробіть відповідні підрахунки і наведіть їх;

в) для яких країн Латинської Америки характерні найвища і найнижча щільність населення? З чим це пов'язано?

г) як розміщено населення по території Латинської Америки – рівномірно, нерівномірно, різко нерівномірно?

д) в чому полягає різниця між внутрішнім та приокеанічним типами розселення? Для яких держав і залежних територій вони характерні? Які причини виникнення даних типів розселення?

Таблиця 1

Соціально-економічна характеристика країн Латинської Америки

Назва субрегіону	Назва країни у складі субрегіону	Щільність населення на 2022 р., осіб / км ²	Частка в площі регіону $S_{ч}$, %	Частка в населенні регіону $P_{ч}$, %	$ P_{ч} - S_{ч} $, %	Рівень урбанізації в 2022 р., %	Індекс людського розвитку в 2022 р.	
							бали	рівень (дуже високий, високий, середній, низький)

Рис. 1. Щільність населення Латинської Америки, 2010 рік
 (Джерело: Human population density in the Latin America and Caribbean region. – URL :
https://www.researchgate.net/figure/Human-population-density-in-the-Latin-America-and-Caribbean-region-map-produced-by_fig2_311127784)

Завдання (додаткове, за бажанням студента). Користуючись даними про чисельність і щільність населення з попередніх завдань, оцініть розміщення населення країн Латинської Америки за допомогою кривої Лоренца (додаток Д).

Завдання 3. Користуючись статистичними даними сайту Our world in data (Share of people living in urban areas, 2021. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-population-urban>) або сайту The World bank data (Urban population (% of total population) – Latin America & Caribbean 2022. – URL : <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2022&locations=ZJ&start=1960&view=map>), визначте рівень урбанізації країн Латинської Америки. Заповніть табл. 1. Проаналізуйте отримані дані, а також карту урбанізованих ареалів Латинської Америки (рис. 2). Зробіть письмовий висновок, зазначивши:

а) для яких країн Латинської Америки характерний найбільш високий і найбільш низький рівень урбанізації. З чим це пов'язано?

б) назвіть найбільші агломерації і мегалополіси Латинської Америки.

Рис. 2. Урбанізовані ареали Латинської Америки, 2010 рік

(Джерело: Urban form and productivity: What shapes are Latin-American cities? – URL : <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2399808321999309>)

Завдання 4. Одним з найважливіших показників, що свідчить про рівень соціально-економічного розвитку країн світу, є індекс людського розвитку (ІЛР). Як він розраховується? Ознайомтеся з даними про ІЛР латиноамериканських країн у 2021-2022 р. (джерело: Human Development Index, 2021. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/human-development-index>). Заповніть табл. 1. Зробіть письмовий висновок, зазначивши, для яких країн Латинської Америки характерний найбільш високий і найбільш низький ІЛР. З чим це пов'язано?

Завдання 5. В релігійній структурі населення Латинської Америки переважають католики (рис. 3). Вони переважають в усіх країнах.

Користуючись відкритими статистичними даними, розподіліть країни Латинської Америки за питомою вагою католиків серед їх жителів. Поясніть релігійний склад населення, що склався в Латинській Америці. Протягом 1995-2020 рр. питома вага католиків в релігійній структурі населення Латинської Америки зменшилася з 80 % до 57 %. Я ви думаєте, з чим це пов'язано?

Питома вага католиків в населенні країни:

- 1) 50 % і нижче;
- 2) 51-70 %;
- 3) 71-90 %.

Рекомендовані джерела: Religion in Latin America. – URL : <https://www.pewresearch.org/religion/2014/11/13/religion-in-latin-america/>

Religion affiliation in selected countries in Latin America and the Caribbean in 2020. – URL : <https://www.statista.com/statistics/1261540/religion-affiliation-selected-countries-in-lac/>

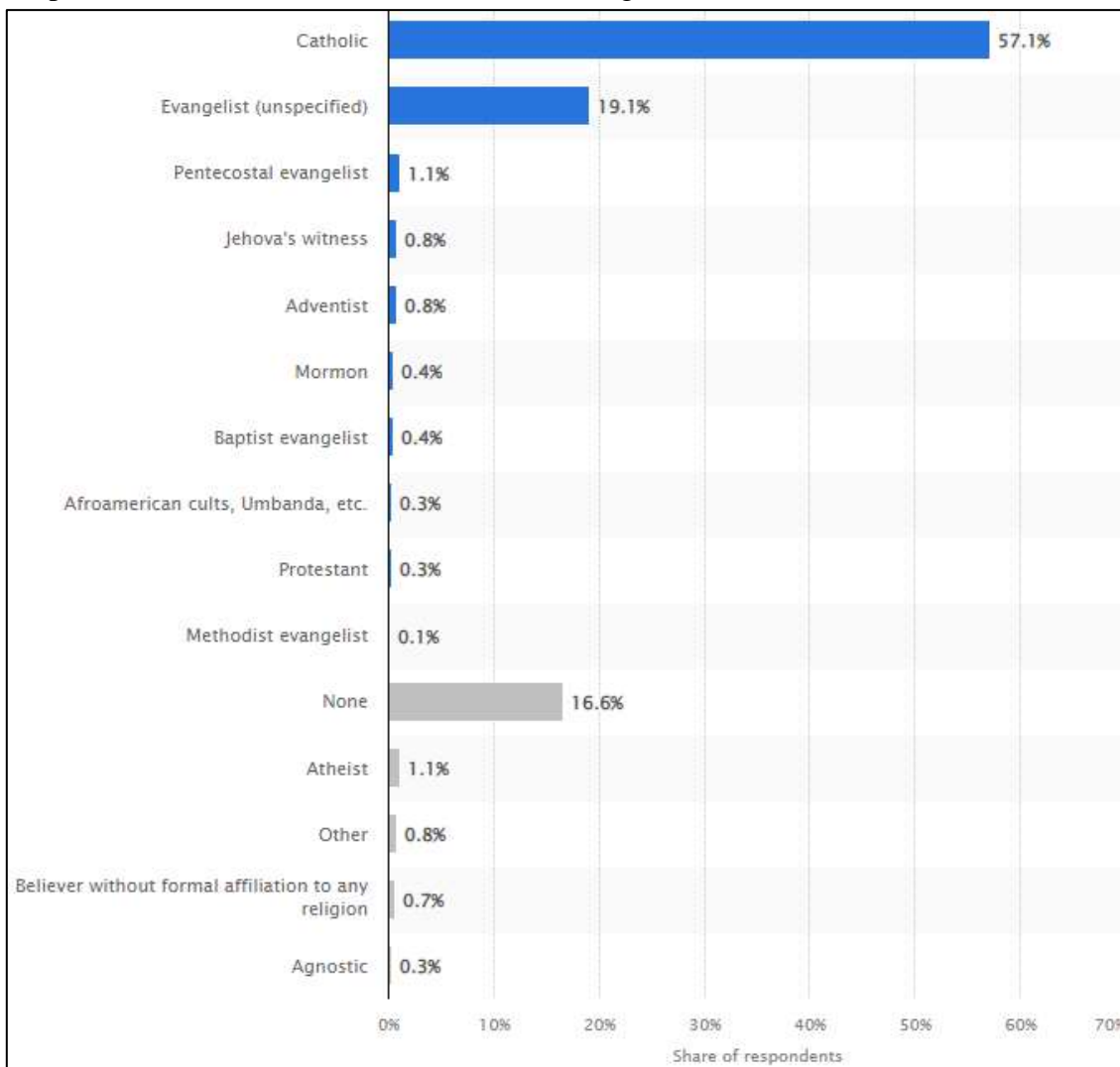

Рис. 3. Релігійна структура населення Латинської Америки, 2020 р.

(Джерело: Religion affiliation in Latin America as of 2020, by type. – URL : <https://www.statista.com/statistics/996386/latin-america-religion-affiliation-share-type/>)

Проблемне питання. Яке місто Латинської Америки образно називають «Нью-Йорком Латинської Америки»? Чому? Які ще міста та країни Латинської Америки відомі своїми образними назвами?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Давні цивілізації Латинської Америки (майя, інки, ацтеки).
2. Демографічні проблеми Латинської Америки. Чи є Латинська Америка регіоном з демографічним вибухом?
3. Латиноамериканський культурний світ.
4. Хибна/нетряна урбанізація в Латинській Америці. Бразильські фавели.
5. Расовий склад населення Латинської Америки. Різноманітність змішаних рас – метис, мулат, самбо, кастізо, спаніард, моріск, альбіно, торна атрас, лобо, замбаїго, камбухо, альбарасадо, барсіно, койот, чамісо, койот метис, ай те естас....
6. Гетто в Латинській Америці.
7. Латиноамериканський тип міста.
8. Буенос-Айрес – латиноамериканський Париж.
9. Бразилія – місто, спрямоване в майбутнє. Місто-літак, місто-метелик чи місто-птаха?
10. ТОП-10 латиноамериканських країн за якимось критерієм (найкрасивіші, найнебезпечніші, найбільші, з унікальною архітектурою тощо).
11. Мексиканський поїзд смерті «La Bestia».
12. Епоха масових міграцій в Латинській Америці. Нелегальна міграція. Міграційні каравани. Міграційна політика Д. Трампа та протести в Латинській Америці.

Географічна номенклатура:

1. Найбільші міста і міські агломерації Латинської Америки.

Практичне заняття 13-14

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

ГОСПОДАРСТВА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Мета роботи: проаналізувати Латинську Америку як регіон, що розвивається, виявити характерні риси таких регіонів;
дати оцінку соціально-економічного потенціалу Латинської Америки;
розкрити особливості сучасної структури економіки регіону, показати пріоритетні галузі промисловості, сільського господарства, сфери послуг;
вивчити особливості географії основних галузей господарства.

Ключові поняття: регіон, що розвивається, латиноамериканський регіон, багатокладність економіки, вузька спеціалізація країн регіону, бананові республіки, латифундизм і мініфундизм, монопродуктивність, монокультурність, монотоварність, багатопверхове землеробство, малорозвиненість і відсталість, соціальна нерівність, залежність від іноземного капіталу, низький рівень життя, просторовий дуалізм.

Питання для обговорення:

1. Латинська Америка – регіон, що розвивається. Характерні риси (багатокладність економіки, малорозвиненість і відсталість, вузька спеціалізація країн, монопродуктивність промисловості, монокультурність сільського господарства, монотоварність експорту, соціальна нерівність, залежність від іноземного капіталу, низький рівень життя, просторовий дуалізм, сировинний характер економіки і традиційна структура виробництва з великим значенням сільського господарства, низький рівень розвитку обробної промисловості і гіпертрофованій розвиток гірничодобувної промисловості тощо).
2. Місце Латинської Америки в міжнародному поділі праці. ВВП і ВВП на душу населення, їх динаміка. Структура ВВП. Тип економічної системи країн регіону (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки країн регіону (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна). Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
3. Промисловість Латинської Америки, її галузева і територіальна структура. Основні тенденції розвитку, структурні та територіальні зрушення.
  - 3.1. Паливно-енергетичний комплекс, його структура. Паливні ресурси: нафта, газ, кам'яне вугілля та інші (кількісна та якісна оцінка). Нафтопереробна промисловість. Електроенергетика. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика.
  - 3.2. Переробна промисловість: структура, географія розміщення, основні тенденції. Чорна металургія: обсяги виробництва, тенденції розвитку, основні райони і найбільші металургійні комбінати. Кольорова металургія, основні галузі і географія розміщення, обсяги виробництва, тенденції розвитку.
  - 3.3. Машинобудування і металообробка. Основні галузі спеціалізації та центри.
  - 3.4. Хімічна промисловість. Сировинна база. Галузева структура та особливості розміщення.
  - 3.5. Лісопромисловий і будівельно-індустріальний комплекси.
  - 3.6. Легка і харчова промисловість.
  - 3.7. Промислові райони Латинської Америки.
4. Сільське господарство Латинської Америки. Значення для економіки країн регіону. Інтенсивність та ефективність виробництва, галузева структура. Латифундизм і мініфундизм. Монопродуктивність сільського господарства. Багатопверхове землеробство.
  - 4.1. Рослинництво. Географія галузі, спеціалізація експорту.

- 4.2. Тваринництво. Провідні галузі, структурні та територіальні зрушення.
- 4.3. Сільськогосподарські зони.
5. Транспорт Латинської Америки. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт. Обсяги пасажиро- та вантажоперевезень. Трансамазонське шосе.
6. Сфера послуг Латинської Америки, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, туризм тощо.
7. Зовнішньоекономічні зв'язки Латинської Америки. Зовнішньоторговельний баланс. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країн регіону. Інвестиційна діяльність.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Дайте письмову відповідь на питання: Що таке нові індустріальні країни? Якими рисами вони характеризуються? Які країни Латинської Америки відносяться до т.зв. нових та новітніх індустріальних країн 1-ї, 2-ї, 3-ї, 4-ї хвиль? В чому особливості латиноамериканської моделі нових індустріальних країн?

Завдання 2. Користуючись різними джерелами інформації, складіть характеристику промислових районів Латинської Америки (табл. 1).

Таблиця 1

Промислові райони Латинської Америки

Промисловий район	Географічне положення, на території яких країн	Характеристика
Райони переробної промисловості		
Райони, що виникли на базі паливної або рудної сировини		
Райони нового промислового освоєння		
Промисловий район особливого типу		

Завдання 3. Користуючись різними джерелами інформації, складіть характеристику сільськогосподарських районів Латинської Америки (табл. 2).

Сільськогосподарські райони Латинської Америки

Сільськогосподарський район	Географічне положення, територія яких країн	Характеристика
Райони традиційного споживчого або малотоварного землеробства		
Райони товарного зернового господарства		
Райони екстенсивного району скотарства		
Райони плантацій тропічних культур		
Район найбільшого агропромислового комплексу в країнах, що розвиваються		

Завдання 4. Користуючись статистичними даними з офіційних джерел (наприклад, Latin America & Caribbean Product exports and imports 2021. – URL : <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/LCN/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP/Partner/WLD/Product/All-Groups>; Latin America & Caribbean Trade Summary 2021 Data. – URL : <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/LCN/Year/LTST/Summary>), побудуйте колові діаграми товарної структури експорту й імпорту Латинської Америки. Виконайте їх письмовий аналіз. Визначте головні товари експорту для кожної країни. Зробіть висновок про галузі спеціалізації Латинської Америки на міжнародному ринку.

Визначте країни регіону за переліком основних продуктів їх експорту (список країн наведено нижче). Усно вкажіть, які родовища, промислові центри і райони цих країн відіграють провідну роль у поставках кожного з названих видів експортної продукції.

1. Боксити, глинозем, цукор, ром, банани, цитрусові.
2. Залізні руди, кава, соя, руди кольорових металів, какао-боби, автомобілі, судна, авіаційна техніка.
3. Нафта і нафтопродукти, алюміній, залізні руди, сталь, прокат.
4. Рафінована мідь і мідний концентрат, селітра, залізні руди, йод, срібло, виноград і виноградні вина, целюлоза, папір.
5. Нафта, природний газ, олово, срібло, руди кольорових металів, кава, какао-боби.
6. М'ясо, шерсть, шкіряна сировина, зерно, машини, обладнання, хімікати.

Країни: Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Чилі, Ямайка.

Творче завдання (додаткове, за бажанням студента).
Латиноамериканці кажуть: «Коли в США протяг, Латинська Америка хворіє на грип». Як ви розумієте зміст цього висловлювання?

Творче завдання (додаткове, за бажанням студента). Прокоментуйте рис. 1, що символічно демонструє економічну ситуацію в Латинській Америці.

Рис. 1. Економіка Латинської Америки

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Нові індустріальні країни в Латинській Америці.
2. «Бананові республіки» (Banana republic) Латинської Америки.
3. Велика трійка Латинської Америки.
4. Монокультурність сільського господарства та монопродуктивність добувної промисловості як визначальні риси економіки латиноамериканських країн.
5. Латифундизм у Латинській Америці.
6. США і Латинська Америка.
7. Туризм у Латинській Америці.
8. Уругвай – «Латиноамериканська Швейцарія»?
9. «Багатий берег» і «Багатий порт» – що це за країни?
10. Україна і Латинська Америка.

Практичне заняття 15

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ. БРАЗИЛІЯ

Мета заняття: вивчити особливості історії відкриття, заселення, господарського освоєння та формування адміністративно-територіальної карти країни, природно-ресурсного потенціалу, географії населення й основних галузей господарства; виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію Бразилії та її участь у міжнародному поділі праці; закріпити вміння зі складання комплексної суспільно-географічної характеристики території.

Питання для обговорення:

1. Загальні відомості та особливості економіко-географічного положення Бразилії. Соціально-економічний портрет країни: місце країни у світі (площа, населення, загальний ВВП і ВВП на душу населення, індекс людського розвитку). Особливості економіко-географічного положення, його оцінка. Форма державного правління і державного устрою. Адміністративно-територіальний поділ. Державні і народні символи країни. Міжнародні організації, до складу яких входить країна.
2. Природно-ресурсний потенціал Бразилії та його оцінка. Особливості геологічної будови і рельєфу. Обсяг і структура мінерально-сировинних ресурсів. Клімат, його господарська оцінка. Гідрографічна мережа: енергетична, транспортна, водогосподарська, рекреаційна оцінка. Земельні ресурси та їх структура. Ґрунтовий покрив, оцінка родючості ґрунтів. Рослинний і тваринний світ, їх господарське значення. Лісистість території. Природно-рекреаційні ресурси.
3. Суспільно-географічна характеристика населення і розселення Бразилії. Чисельність населення та її динаміка, особливості формування населення. Тип і режим відтворення. Демографічна ситуація в країні та її показники (загальні коефіцієнти народжуваності і смертності, коефіцієнт природного приросту). Міграційний рух населення та його показники (сальдо міграції). Очікувана тривалість життя. Статеві-вікова структура і середній вік населення. Расовий, етнолінгвістичний та релігійний склад населення. Оцінка трудових ресурсів, структура зайнятості, рівень безробіття. Розміщення населення. Щільність населення. Сучасна система розселення, рівень урбанізації, найбільші міста та міські агломерації. Мегалополіси. Демографічна політика.
4. Особливості економічного розвитку і загальна характеристика господарства Бразилії. Особливості формування господарського комплексу країни. Структура ВВП. Місце країни в міжнародному поділі праці. Основні риси і тенденції сучасного господарства. Тип економічної системи (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна). Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
5. Промисловість Бразилії, її галузева і територіальна структура. Основні тенденції розвитку, структурні та територіальні зрушення.

- 6.1. Паливно-енергетичний комплекс, його структура. Паливні ресурси: нафта, газ, кам'яне вугілля та інші (кількісна та якісна оцінка). Нафтопереробна промисловість. Електроенергетика. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика.
- 6.2. Переробна промисловість: структура, географія розміщення, основні тенденції. Чорна металургія: обсяги виробництва, тенденції розвитку, основні райони і найбільші металургійні комбінати. Кольорова металургія, основні галузі і географія розміщення, джерела сировини та енергії, обсяги виробництва, тенденції розвитку.
- 6.3. Машинобудування і металообробка. Основні галузі спеціалізації та центри.
- 6.4. Хімічна промисловість. Сировинна база. Галузева структура та особливості розміщення.
- 6.5. Лісопромисловий і будівельно-індустріальний комплекси.
- 6.6. Легка і харчова промисловість, спеціалізація і територіальна організація.
7. Сільське господарство Бразилії. Значення для економіки країни. Інтенсивність і ефективність виробництва, галузева структура. Рівень самозабезпеченості країни.
  - 7.1. Рослинництво. Географія галузі, спеціалізація експорту.
  - 7.2. Тваринництво. Провідні галузі, структурні та територіальні зрушення.
  - 7.3. Сільськогосподарські зони.
8. Транспорт Бразилії. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт. Обсяги пасажиро- та вантажоперевезень. Динаміка розвитку.
9. Сфера послуг Бразилії, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, туризм тощо.
10. Зовнішньоекономічні зв'язки Бразилії. Зовнішньоторговельний баланс. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни. Інвестиційна діяльність.
11. Внутрішні відмінності. Регіональні диспропорції в економічному розвитку і регіональна економічна політика країни. Сучасна мережа економічних районів та їх суспільно-географічна характеристика. Спеціалізація економічних районів та їх частка в структурі промислового і сільськогосподарського виробництв, сфері послуг країни.
12. Проблеми та перспективи розвитку Бразилії.

Завдання до практичного заняття:

Завдання 1. Підготувати спільну (на групу) доповідь і презентацію з суспільно-географічної характеристики Бразилії за типовим планом (*додаток А або питання для обговорення*).

Проблемне питання. Чому Бразилію називають «країною трьох столиць»?

Практичне заняття 16-17

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ. МЕКСИКА

Мета заняття: вивчити особливості історії відкриття, заселення, господарського освоєння та формування адміністративно-територіальної карти країни, природно-ресурсного потенціалу, географії населення й основних галузей господарства; виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію Мексики та її участь у міжнародному поділі праці; закріпити вміння зі складання комплексної суспільно-географічної характеристики території.

Питання для обговорення:

1. Загальні відомості та особливості економіко-географічного положення Мексики. Соціально-економічний портрет країни: місце країни у світі (площа, населення, загальний ВВП і ВВП на душу населення, індекс людського розвитку). Особливості економіко-географічного положення, його оцінка. Форма державного правління і державного устрою. Адміністративно-територіальний поділ. Державні і народні символи країни. Міжнародні організації, до складу яких входить країна.
2. Природно-ресурсний потенціал Мексики та його оцінка. Особливості геологічної будови і рельєфу. Обсяг і структура мінерально-сировинних ресурсів. Клімат, його господарська оцінка. Гідрографічна мережа: енергетична, транспортна, водогосподарська, рекреаційна оцінка. Земельні ресурси та їх структура. Ґрунтовий покрив, оцінка родючості ґрунтів. Рослинний і тваринний світ, їх господарське значення. Лісистість території. Природно-рекреаційні ресурси.
3. Суспільно-географічна характеристика населення і розселення Мексики. Чисельність населення та її динаміка, особливості формування населення. Тип і режим відтворення. Демографічна ситуація в країні та її показники (загальні коефіцієнти народжуваності і смертності, коефіцієнт природного приросту). Міграційний рух населення та його показники (сальдо міграції). Очікувана тривалість життя. Статеві-вікова структура і середній вік населення. Расовий, етнолінгвістичний та релігійний склад населення. Оцінка трудових ресурсів, структура зайнятості, рівень безробіття. Розміщення населення. Щільність населення. Сучасна система розселення, рівень урбанізації, найбільші міста та міські агломерації. Мегалополіси. Демографічна політика.
4. Особливості економічного розвитку і загальна характеристика господарства Мексики. Особливості формування господарського комплексу країни. Структура ВВП. Місце країни в міжнародному поділі праці. Основні риси і тенденції сучасного господарства. Тип економічної системи (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна). Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація. Макіладорас.
5. Промисловість Мексики, її галузева і територіальна структура. Основні тенденції розвитку, структурні та територіальні зрушення.
  - 5.1. Паливно-енергетичний комплекс, його структура. Паливні ресурси: нафта, газ, кам'яне вугілля та інші (кількісна та якісна оцінка). Нафтопереробна

- промисловість. Електроенергетика. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика.
- 5.2. Переробна промисловість: структура, географія розміщення, основні тенденції. Чорна металургія: обсяги виробництва, тенденції розвитку, основні райони і найбільші металургійні комбінати. Кольорова металургія, основні галузі і географія розміщення, джерела сировини та енергії, обсяги виробництва, тенденції розвитку.
  - 5.3. Машинобудування і металообробка. Основні галузі спеціалізації та центри.
  - 5.4. Хімічна промисловість. Сировинна база. Галузева структура та особливості розміщення.
  - 5.5. Лісопромисловий і будівельно-індустріальний комплекси.
  - 5.6. Легка і харчова промисловість, спеціалізація і територіальна організація.
  6. Сільське господарство Мексики. Значення для економіки країни. Інтенсивність і ефективність виробництва, галузева структура. Рівень самозабезпеченості країни.
    - 6.1. Рослинництво. Географія галузі, спеціалізація експорту.
    - 6.2. Тваринництво. Провідні галузі, структурні та територіальні зрушення.
    - 6.3. Сільськогосподарські зони.
  7. Транспорт Мексики. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт. Обсяги пасажиро- та вантажоперевезень. Динаміка розвитку.
  8. Сфера послуг Мексики, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, туризм тощо.
  9. Зовнішньоекономічні зв'язки Мексики. Зовнішньоторговельний баланс. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни. Інвестиційна діяльність.
  10. Внутрішні відмінності. Регіональні диспропорції в економічному розвитку і регіональна економічна політика країни. Сучасна мережа економічних районів та їх суспільно-географічна характеристика. Спеціалізація економічних районів та їх частка в структурі промислового і сільськогосподарського виробництв, сфері послуг країни.
  11. Проблеми та перспективи розвитку Мексики.

Завдання до практичного заняття:

Завдання 1. Підготувати спільну (на групу) доповідь і презентацію з суспільно-географічної характеристики Мексики за типовим планом (додаток А або питання для обговорення).

Завдання 2 (творче). Підготуйте проект «Найкраща країна Латинської Америки» (доповідь з презентацією). В проекті слід обрати країну, в якій, на Ваш погляд, склалися найкращі умови для життя людини. Докажіть свою точку зору, виділивши природні, економічні, соціальні, політичні, екологічні та інші аспекти, які в обраній Вами країні кращі, ніж у іншій.

РОЗДІЛ 3

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АВСТРАЛІЇ ТА ОКЕАНІЇ

Практичне заняття 18-20

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА, ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, ЕГП, ПРП. НАСЕЛЕННЯ АВСТРАЛІЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мета заняття: вивчити особливості історії відкриття, заселення, господарського освоєння та формування адміністративно-територіального устрою країни; провести аналіз економіко-географічного положення Австралії; дати оцінку природно-ресурсного потенціалу материка; виконати аналіз демографічної й міграційної ситуації в Австралії та їх регіональних відмінностей, складу та структури населення, трудового потенціалу, особливостей розміщення й розселення населення в країні.

Ключові поняття: «terra australis incognita», Австралія, Нова Голандія, Австралійський Союз, країна-материк, крики, скреби, австралійський буш, «мертве серце» Австралії, Велика Австралійська стіна, аборигени і жителі островів Торресової протоки, державні символи, королівство у складі Співдружності, федерація, економіко-географічне положення, ізольованість, унікальність, відокремленість, політико-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, релікти, ендеміки, Великий Бар'єрний риф, штати, внутрішні території, зовнішні території, Австралійська антарктична територія, австралоїдна раса, I тип відтворення населення, розширений режим відтворення населення, стаціонарна статево-вікова піраміда, урбанізація, Головна смуга розселення Австралії.

Питання для обговорення:

1. Історія відкриття, заселення й господарського освоєння Австралії. Коротка історія формування політичної й адміністративно-територіальної карти країни-континента.
2. Австралійський Союз: загальні відомості (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, форма державного правління та державного устрою).
3. Сучасний адміністративно-територіальний поділ держави. Штати, внутрішні та зовнішні території. Австралійська антарктична територія.
4. Австралія – одна з провідних країн у басейні Тихого океану. Міжнародні організації, до складу яких входить держава.
5. Економіко-географічне положення Австралії, його оцінка.
6. Природно-ресурсний потенціал Австралії та його оцінка:

- Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Місце Австралії в світі за запасами мінеральних ресурсів.
  - Рельєф та орографічні ресурси. Основні форми рельєфу. Найвища та найнижча точки Австралії. Австралія – найнижчий, найрівніший та тектонічно найспокійніший материк.
  - Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси і типи клімату, в яких розташована Австралія. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю на материку. Австралія – найсухіший і найпустельніший материк.
  - Водні ресурси. Забезпеченість материка водними ресурсами. Гідроенергоресурси. Великий Артезіанський басейн.
  - Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність материка. Структура сільськогосподарських угідь. Австралія – країна з найбільшими пасовищами в світі.
  - Флористичні та фауністичні ресурси. Унікальність флори і фауни країни. Лісистість Австралії та її територіальні відмінності.
  - Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.
7. Чисельність населення Австралії та її динаміка. Штати/території з найбільшою і найменшою чисельністю населення. Темпи приросту населення та їх територіальні відмінності. Демографічна ситуація в країні. Тип і режим відтворення населення. Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту, їх територіальні відмінності. Статеві-вікова структура, середній вік та очікувана тривалість життя населення Австралії, їх територіальні відмінності. Тип статево-вікової піраміди.
  8. Расово-етнічний та лінгвістичний склад населення. Аборигени і жителі островів Торресової протоки. Поширення основних мов.
  9. Релігійний склад населення. Поширення основних релігій.
  10. Розселення населення Австралії. Щільність населення та його територіальні відмінності. Головна смуга розселення Австралії. Рівень урбанізації та його територіальні відмінності. Найбільші міста.
  11. Трудові ресурси Австралії. Структура зайнятості населення. Рівень безробіття та його територіальні відмінності.
  12. Міграції населення. Сальдо міграції та його територіальні відмінності. Напрями зовнішньої і внутрішньої міграції.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Усно дайте оцінку економіко-географічного положення Австралії за планом (додаток Б). Охарактеризуйте його переваги й недоліки. Відповідь оформіть у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги й недоліки економіко-географічного положення Австралії

Переваги ЕГП Австралії	Недоліки ЕГП Австралії

Завдання 2. Виділіть основні історичні етапи господарського освоєння і заселення території Австралії (*схематично*). Дайте їм назви. Побудуйте карту, на якій позначте:

- 1) адміністративно-територіальний устрій країни, вказавши тип адміністративно-територіальних одиниць, їх столиці, офіційні прізвиська й девізи (якщо є), роки утворення (або входження до Австралійського Союзу);
- 2) зовнішні території, якими володіє держава (їх повну назву, столицю для населених територій). Усно дайте відповіді на питання: Що собою представляє Австралійська антарктична територія? Якими країнами визнається суверенітет Австралії над цією територією? На які райони («землі») вона поділена та які антарктичні станції там розташовані?

Завдання 3. Оцініть загальну забезпеченість Австралії мінеральними ресурсами. Відповідь оформіть у вигляді таблиці (табл. 2). Виявіть взаємозв'язок між забезпеченістю Австралії мінеральними ресурсами та особливостями розвитку промисловості (*усно*). Усно дайте відповідь на питання: Які територіальні зрушення відбулися в гірничодобувній промисловості Австралії в другій половині ХХ – початку ХХІ ст.?

Таблиця 2

Мінеральні ресурси Австралії

Види палива і сировини	Основні родовища та басейни, їх місцезнаходження
Кам'яне вугілля	
Нафта і природний газ	
Уран	
Залізні руди	Австралія володіє 29 % світових економічних ресурсів залізної руди і займає 1 місце в світі, випереджаючи Бразилію (18 %) і Росію (14 %). Майже 90 % виявлених

	ресурсів знаходяться в Західній Австралії, у т.ч. майже 80 % у провінції <i>Гамерслі</i> (родовища <i>Pilbara, Yilgarn Block</i>) – одному з найбільших регіонів світу з виробництва залізної руди. Інші родовища: Маунт-Ньюмен (о. Кулан), Маунт-Голдсуерта (о. Кокату), Савідж-Рівер (Тасманія), Айрон Дюк, Міддлбек Рейндж в хребті Мідлбек (Південна Австралія) тощо
Марганцеві руди	
Мідні руди	
Свинцево-цинкові руди	
Боксити	
Золото	
Нікелеві руди	
Титанові руди	
Олов'яні руди	
Срібло	
Діаманти	

Завдання 4. Складіть перцепційну характеристику ПРП та населення Австралії, відзначивши головні слова, об'єкти, процеси, явища, показники, характеристики, з якими у вас асоціюється країна. Заповніть табл. 3 за прикладом.

Таблиця 3

Перцепційна характеристика Австралії

План характеристики	Слова-асоціації	Об'єкти-асоціації
рельєф і орографічні ресурси	рівний, низький, рівнинний, плоский, тектонічно спокійний, країна пустель	Великий Вододільний хребет, гора Косцюшко, Австралійські Альпи, Західно-Австралійське плоскогір'я, Центральна низовина, рівнини Налларбор і Великий Артезіанський басейн, пустелі Гібсона, Велика Піщана, Велика Пустеля Вікторія, пустеля Сімпсон
клімат і кліматичні ресурси		
внутрішні води і водні ресурси		
земельні ресурси		
тваринні і рослинні ресурси, в т.ч. лісові ресурси		

чисельність населення та його динаміка, демографічна ситуація	
статеві-вікова структура, середній вік та очікувана тривалість життя населення	старіння населення, незначно переважають жінки (50,3 %), дітей стільки ж, скільки і людей похилого віку (17-18 %), висока тривалість життя (84,5 роки), середній вік населення вище світового показника (37 років), стаціонарний тип статево-вікової піраміди
расово-етнічний, лінгвістичний та релігійний склад населення	
розселення населення, щільність населення, урбанізація, міста	
трудові ресурси і ринок праці	
міграційна ситуація	

Завдання 5. На карті відобразіть особливості сучасного розміщення населення країни. Виділіть головну смугу розселення і найбільші міста Австралії. Поясніть особливості розселення населення Австралії (*усно*). Оцініть розміщення населення держави за допомогою кривої Лоренца (*за бажанням студента, додаток Д*).

Проблемні питання:

1. Австралію образно називають «зеленим континентом», «континентом навпаки», «країною живих копалин», «країною кенгуру», «країною-притулком», «п'ятим континентом». Обґрунтуйте ці образні назви Австралії.

2. Кенгуру – це ендемічна тварина, яка в природі зустрічається тільки в Австралії. В той же час є країна, в якій дуже поширений слоган «No kangaroos» – на одязі, аксесуарах, вуличних знаках тощо? З чим це пов'язано?

З. Г. де Блій і П. Муллер у праці «Географія: світи, регіони, концепти» зазначають: *«Австралійці часто говорять про відстані. Вважають тиранією величезну віддаленість від інших країн і розрізнене життя всередині країни»*. Поясніть слова учених. Які труднощі в житті австралійців створюють величезні відстані? Чому величезну віддаленість від інших країн і розрізнене життя всередині країни австралійці вважають «тиранією»? Подумайте, чи мають австралійці якісь переваги від своєї віддаленості та розрізненості життя?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Австралії не існує?
2. Особливості колонізації Австралії. Колонізація материка в'язнями.
3. Канберра – столиця-компроміс, місто-сад.
4. Екологічні заходи австралійського уряду.
5. Австралія – унікальна країна світу.
6. Об'єкти Всесвітньої спадщини в Австралії.
7. Най-най... в Австралії.
8. Світ цікавого: Австралія.
9. Сідней і Мельбурн: американські та англійські риси в економіці і культурі.
10. Аборигени і жителі островів Торресової протоки.

Географічна номенклатура:

1. Адміністративно-територіальні одиниці (штати, території) та зовнішні території Австралії, їх столиці (додаток Е.1).
2. Найбільші міста і промислові центри Австралії (з населенням понад 50 тис. осіб) (додаток Е.2).

Практичне заняття 21-22

ГОСПОДАРСТВО

АВСТРАЛІЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мета заняття: дати оцінку соціально-економічного потенціалу Австралії;

виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію Австралії та її участь у міжнародному поділі праці; виявити особливості галузевої структури економіки Австралії, показати пріоритетні галузі економіки; вивчити особливості географії основних галузей господарства.

Ключові поняття: земельна лихоманка, золота лихоманка, мінералогічний бум, розвинена економіка, ринкова економіка, постіндустріальна економіка, вівчарство, вівчарські ферми (шипстейшн),

Питання для обговорення:

1. Особливості економічного розвитку й загальна характеристика господарства Австралії. Місце Австралії в міжнародному поділі праці. ВВП і ВВП на душу населення, їх динаміка. Структура ВВП. Тип економічної системи країни (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна, інформаційна, сервісна, інноваційна, економіка знань). Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
2. Промисловість Австралії, її галузева і територіальна структура. Основні тенденції розвитку, структурні та територіальні зрушення.
  - 2.1. Паливно-енергетичний комплекс, його структура. Паливні ресурси: нафта, газ, кам'яне вугілля та інші (кількісна та якісна оцінка). Нафтопереробна промисловість. Електроенергетика. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика.
  - 2.2. Переробна промисловість: структура, географія розміщення, основні тенденції. Чорна металургія: обсяги виробництва, тенденції розвитку, основні райони і найбільші металургійні комбінати. Кольорова металургія, основні галузі і географія розміщення, обсяги виробництва, тенденції розвитку.
  - 2.3. Машинобудування і металообробка. Основні галузі спеціалізації та центри.
  - 2.4. Хімічна промисловість. Сировинна база. Галузева структура та особливості розміщення.
  - 2.5. Лісопромисловий і будівельно-індустріальний комплекси.
  - 2.6. Легка і харчова промисловість.
3. Сільське господарство Австралії. Значення для економіки країни. Інтенсивність та ефективність виробництва, галузева структура.
  - 3.1. Рослинництво. Географія галузі, спеціалізація експорту.
  - 3.2. Тваринництво. Провідні галузі, структурні та територіальні зрушення.
  - 3.3. Сільськогосподарські зони.
4. Транспорт Австралії. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт. Обсяги пасажиро- та вантажоперевезень.
5. Сфера послуг Австралії, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, туризм тощо.
6. Зовнішньоекономічні зв'язки Австралії. Зовнішньоторговельний баланс. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни. Інвестиційна діяльність.

7. Внутрішні відмінності Австралії. Порівняльна суспільно-географічна характеристика економічних районів (адміністративно-територіальних одиниць) Австралії.
8. Проблеми і перспективи розвитку Австралії.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Користуючись рейтингом ТНК світу від FORBES «The Global 2000», оцініть рівень транснаціоналізації економіки Австралійського Союзу в 2023 році. Скільки австралійських ТНК потрапили в 2000 найбільших ТНК світу? Визначте сферу діяльності 15-20-и найбільших ТНК Австралійського Союзу (табл. 1), вкажіть сектор економіки (первинний, вторинний, третинний). Зіставте структуру ВВП Австралійського Союзу за секторами економіки та структурою зайнятості населення країни (додаток Ж) з аналогічними показниками по провідним ТНК країни. Зробіть висновки.

Таблиця 1

Найбільші ТНК Австралії, 2023 р.*

Ранг у країні	Назва ТНК	Ранг у світі	Розміщення штаб-квартири	Сфера діяльності	Сектор економіки
1	BHP Group	90	Мельбурн	Добувна промисловість (розвідка, розробка, видобуток і переробка нафти і природного газу, вугілля, залізної руди, міді, срібла, свинцю, цинку, молібдену, урану та золота)	Первинний

*Джерело: The Global 2000 // FORBES. – URL : <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=60e29f735ac0>

Завдання 2. Визначте галузі спеціалізації рослинництва і тваринництва Австралії. На карті покажіть основні сільськогосподарські райони Австралії:

1. Пасовищне тваринництво вовняного напрямку (вівчарство).
2. Пасовищне тваринництво м'ясного напрямку (велика рогата худоба).
3. Інтенсивне м'ясо-молочне скотарство.
4. Зернове господарство (пшениця) в поєднанні з вівчарством.
5. Інтенсивне землеробство (виробництво цукрової тростини, садівництво, овочівництво, виноградарство, рисівництво, бавовничество тощо).

Що називають «м'яким золотом» Австралії? В якому стані зараз ця галузь сільського господарства?

Охарактеризуйте місце Австралії в світовому тваринництві та рослинництві.

Завдання 3. Користуючись статистичними даними з офіційних джерел (наприклад, Australian Bureau of Statistics. – URL: <https://www.abs.gov.au/>), дайте характеристику регіональної структури і динаміки розвитку господарства Австралії. Заповніть табл. 2.

Таблиця 2

**Структура соціально-економічного розвитку
адміністративно-територіальних одиниць Австралії**

Адміністративно-територіальна одиниця	Чисельність населення, тис. осіб	Щільність населення, осіб на км ²	ВВП, ВВП на душу населення	Адміністративний центр району, найбільші агломерації	Спеціалізація сільського господарства	Спеціалізація добувної промисловості, центри	Спеціалізація переробної промисловості, центри	Спеціалізація сфери послуг, центри

Проаналізуйте отримані результати. Визначте штати або території з максимальним і мінімальним ВВП на душу населення, поясніть причини. Візуалізуйте основні статистичні дані по штатах і територіях за допомогою пелюсткових діаграм.

Порівняйте адміністративно-територіальний поділ Австралії та її економічне районування. Подумайте, які чинники лягли в основу виділення цих економічних районів? Визначте галузі спеціалізації економічних районів Австралії.

Економічні райони Австралії:

1. Південно-Східний район (штати Новий Південний Уельс, Вікторія, південний схід Південної Австралії, Австралійська столична територія).
2. Північно-Східний район (штат Квінсленд).
3. Західно-Центральний район (штати Західна Австралія і північ Південної Австралії).
4. Північний район (Північна територія).
5. Тасманія.

Завдання 4. Про місце країни у міжнародному поділі праці свідчать особливості її зовнішньої торгівлі. Проаналізуйте товарну та географічну

структуру експорту й імпорту Австралії (рекомендоване джерело: Trade and Investment at a glance 2021 // Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT). – URL : <https://www.dfat.gov.au/publications/trade-and-investment/trade-and-investment-glance-2021>).

Визначте головні галузі спеціалізації Австралії. Які фактори обумовили саме таке місце Австралії в міжнародному поділі праці?

Проблемне питання. Кажуть, що «економіка Австралії їде на вівці та вагонетці з рудою». Як Ви розумієте це висловлювання? Користуючись статистичними даними з офіційних джерел (наприклад, Australian Bureau of Statistics. – URL : <https://www.abs.gov.au/>), проаналізуйте сучасний стан економіки Австралії. Наскільки актуальне це висловлювання зараз? На чому ж «їде» економіка Австралії – на вівці, вагонетці з рудою чи чомусь іншому? Доведіть свою думку відповідними статистичними показниками.

Завдання (додаткове, за бажанням студента). Заповніть таблицю в додатку 3. За даними таблиці побудуйте соціально-економічний профіль Австралійського Союзу. Проаналізуйте отримані результати. Зробіть висновки про характер просторового розвитку країни.

Завдання (додаткове, за бажанням студента). Користуючись даними табл. 2, побудуйте гістограми, що відображають ВВП адміністративно-територіальних одиниць Австралії. Будуйте їх у вигляді прямокутника, за основу якого прийміть чисельність населення штату або території, а за висоту – ВВП в розрахунку на душу населення. Така діаграма називається знаком Варзара. Площа прямокутника при цьому буде показувати загальний ВВП адміністративно-територіальної одиниці. Проаналізуйте побудовані діаграми та зробіть відповідні висновки (*письмово*).

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Місце Австралії в світових рейтингах.
2. «Земельна лихоманка» в Австралії.
3. «Золота лихоманка» в Австралії.
4. «Мінералогічний бум» 60-70-х років ХХ століття в Австралії.
5. Вівчарство в Австралії: історія та сучасний стан. Вівчарські ферми Австралії (шипстейшн).
6. Найпривабливіші природні туристичні об'єкти Австралії.
7. Найпривабливіші історико-культурні туристичні об'єкти Австралії.
8. Економіка Австралії їде на вівці, вагонетці з рудою чи...?
9. Австралія – «японська Канада»?

Практичне заняття 23-24

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ та ОКЕАНІЇ

Мета заняття: вивчити особливості історії відкриття, заселення, господарського освоєння та формування політичної карти регіону, природно-ресурсного потенціалу, географії населення й основних галузей господарства; виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію Нової Зеландії і країн Океанії та їх участь у міжнародному поділі праці; закріпити вміння зі складання комплексної суспільно-географічної характеристики території.

Ключові поняття: Океанія, Нова Зеландія, Меланезія, Мікронезія, Полінезія, залежні території, країни-метрополії.

Питання для обговорення:

1. Історія відкриття, заселення, господарського освоєння та формування політичної карти Нової Зеландії та Океанії.
2. Нова Зеландія та Океанія: загальні відомості (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, форми державного правління та державного устрою держав, держави з найбільшою та найменшою площею і чисельністю населення), склад регіону (незалежні держави та їх столиці; залежні території, їх метрополії та адміністративні центри). Поділ Нової Зеландії та Океанії на субрегіони: аналіз різних підходів. Меланезія, Мікронезія, Полінезія.
3. Політико- й економіко-географічне положення Нової Зеландії та Океанії, їх оцінка.
4. Природно-ресурсний потенціал регіону та його оцінка. Особливості геологічної будови і рельєфу. Обсяг і структура мінерально-сировинних ресурсів. Клімат, його господарська оцінка. Водні ресурси, ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ, їх господарське значення. Лісистість території. Природно-рекреаційні ресурси.
5. Суспільно-географічна характеристика населення і розселення Нової Зеландії та Океанії. Чисельність населення та її динаміка. Тип і режим відтворення. Демографічна ситуація в країнах регіону та її показники (загальні коефіцієнти народжуваності і смертності, коефіцієнт природного приросту). Міграційний рух населення та його показники (сальдо міграції). Очікувана тривалість життя. Статевовікова структура і середній вік населення. Расовий, етнолінгвістичний та релігійний склад населення. Оцінка трудових ресурсів, структура зайнятості, рівень безробіття. Розміщення населення. Щільність населення. Сучасна система розселення, рівень урбанізації, найбільші міста.
6. Особливості економічного розвитку і загальна характеристика господарства Нової Зеландії та Океанії. Структура ВВП. Місце регіону в міжнародному поділі праці. Основні риси і тенденції сучасного господарства. Тип

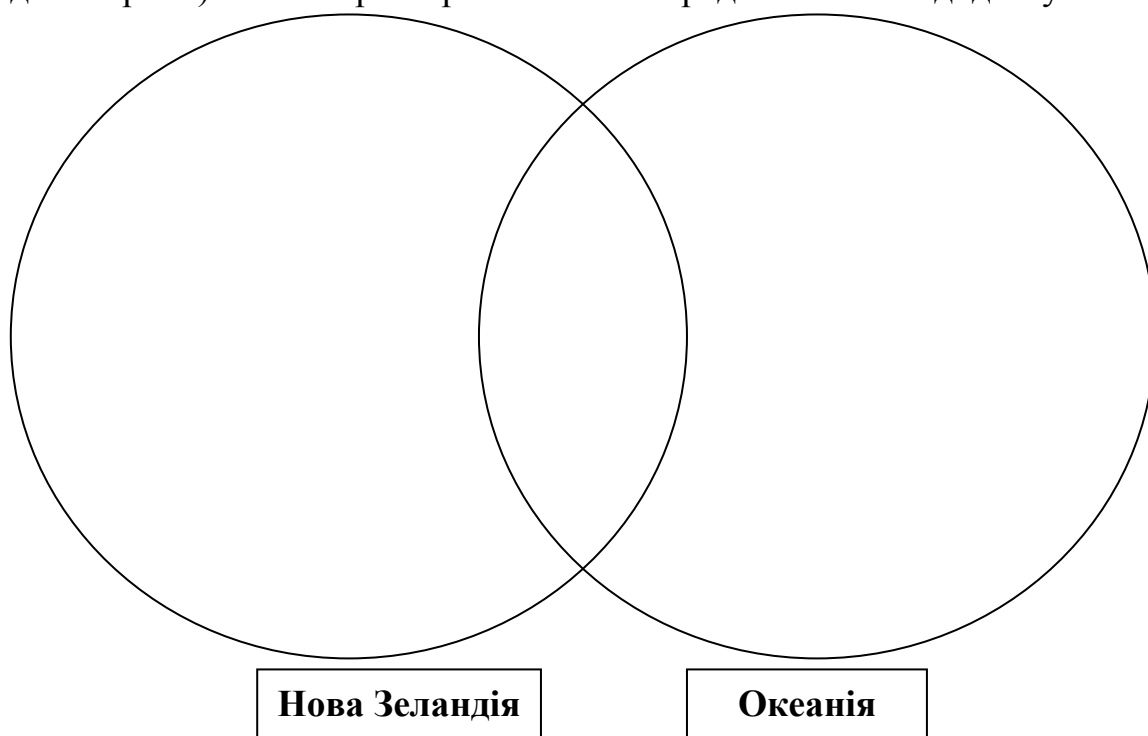

економічної системи (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна).

7. Промисловість Нової Зеландії та Океанії, її галузева і територіальна структура.
8. Сільське господарство Нової Зеландії та Океанії. Значення для економіки країн регіону, галузева структура. Рослинництво. Географія галузі, спеціалізація експорту. Тваринництво. Провідні галузі, їх географія.
9. Транспорт Нової Зеландії та Океанії. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт.
10. Сфера послуг Нової Зеландії та Океанії, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, туризм тощо.
11. Зовнішньоекономічні зв'язки Нової Зеландії та Океанії. Структура зовнішньоторговельного балансу. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країн регіону.
12. Внутрішні відмінності Нової Зеландії та Океанії. Порівняльна суспільно-географічна характеристика окремих країн регіону.
13. Проблеми та перспективи розвитку Нової Зеландії та Океанії.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Порівняйте особливості економіко-географічного положення Океанії і Нової Зеландії, вказавши загальні та відмінні його риси. Заповніть діаграму (на перетині двох кіл впишіть загальні риси, а в окремих частинах – відмінні риси). План характеристики ЕГП представлений в додатку Б.

Завдання 2. На карті покажіть розподіл країн Океанії на частини – Меланезію, Мікронезію, Полінезію. Виконайте аналіз сучасної політичної карти Океанії. Поясніть причини подібного розподілу Океанії. Для країн, що отримали незалежність, вкажіть рік проголошення незалежності і колишню країну-метрополію. Для несамоверховних територій – статус і країну-метрополію. Відзначте столиці країн Океанії (для населених територій).

Завдання 3. Вивчіть особливості природно-ресурсного потенціалу, населення і господарства Нової Зеландії та Океанії (5-10 найбільших країн). Заповніть систематизуючу таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Стисла характеристика Нової Зеландії та країн Океанії

Назва країни	Столиця або адміністративний центр	Країна-метрополія або рік отримання незалежності (для суверенних держав)	Площа, км ²	Мінеральні ресурси та інші природні ресурси, якими багата країна	Чисельність населення, тис. осіб	Галузі спеціалізації економіки	Головні продукти експорту

Завдання 4. Складіть перцепційну характеристику Нової Зеландії та Океанії, відзначивши головні слова, об'єкти, процеси, явища, показники, характеристики, з якими у вас асоціюються країни регіону (5-10 найбільших країн). Заповніть табл. 2.

Таблиця 2

Перцепційна характеристика Нової Зеландії та Океанії

Країна	Слова-асоціації	Об'єкти-асоціації

Проблемне питання. Яку країну Океанії називають «Землею Маорі»? Чому?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Місце Нової Зеландії та Океанії в світових рейтингах.
2. Об'єкти Всесвітньої спадщини в Новій Зеландії та Океанії.
3. Світ цікавого: Нова Зеландія та Океанія.
4. Найпривабливіші природні туристичні об'єкти Нової Зеландії та Океанії.
5. Найпривабливіші історико-культурні об'єкти Нової Зеландії та Океанії.

РОЗДІЛ 4

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАЇН АФРИКИ

Практичне заняття 25-26

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АФРИКИ. ПОЛІТИЧНА КАРТА АФРИКИ. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Мета заняття: провести аналіз політико- та економіко-географічного положення Африки, показати розпад колоніальної системи у другій половині ХХ століття, відобразити особливості сучасної політичної карти. Показати значимість природно-ресурсного потенціалу континенту.

Ключові поняття: Африка, європейська колонізація, метрополії, колонії, деколонізація, «рік Африки», суверенні держави, республіки, монархії, джамахірія, сучасна політична ситуація (громадянські війни, міжетнічні та міжконфесійні конфлікти, територіальні та політичні конфлікти), арабська весна, бантустані, апартеїд, ОАЕ, ЛАГ, ОПЕК (країни Африки), Північна Африка, Східна Африка, Західна Африка, Південна Африка, Центральна Африка, Гвінейський регіон, Магриб та Великий Магриб, Арабський Машрик, Тропічна Африка, Чорна Африка, Субсахарська Африка, Африка, південніше Сахари, країни Африканського Рогу, нільські країни, країни Сахелю, ваді (уеди), гілея, гамади, серіри, ергі, оазиси, савани, агрокліматичний потенціал Африки, кліматична криза, Сахель, головні територіальні поєднання мінеральних ресурсів, анклав, напіванклав.

Питання для обговорення:

1. Загальні відомості про Африку (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, форми державного правління та державного устрою держав, держави з найбільшою та найменшою площею і чисельністю населення).
2. Особливості економіко-географічного положення Африки та його оцінка.
3. Склад регіону (незалежні держави та їх столиці; залежні території, їх метрополії та адміністративні центри). Поділ Африки на субрегіони: аналіз різних підходів.
4. Політична карта Африки на початку і в середині ХХ століття. Деколонізація Африки. Рік Африки. Сучасна політична ситуація на континенті.
5. Міжнародні організації, до складу яких входять країни Африки.
6. Природно-ресурсний потенціал Африки та його оцінка:

- 6.1. Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Країни-лідери за запасами корисних копалин у регіоні.
- 6.2. Рельєф та орографічні ресурси. Переважаючі форми рельєфу, найвища та найнижча точки регіону. Висока і Низька Африка.
- 6.3. Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси та типи клімату, в яких розташована Африка. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю в регіоні. Африка – найспекотніший материк. Кліматична криза.
- 6.4. Водні ресурси. Забезпеченість регіону водними ресурсами. Країни з найвищою та найнижчою забезпеченістю водними ресурсами. Гідроенергоресурси.
- 6.5. Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність регіону. Структура сільськогосподарських угідь. Сахель.
- 6.6. Флористичні та фауністичні ресурси. Лісистість Африки та її територіальні відмінності.
- 6.7. Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Користуючись даними табл. К.1 (додаток К), відобразіть на карті Африки основні етапи процесу деколонізації. Нанесіть роки проголошення незалежності країн, колишні назви країн (якщо вони змінювалися), країни-метрополії, сучасні столиці. Зробіть аналіз карти, письмово відповівши на питання: Який рік називають «роком Африки»? Чому? Які держави Африки ніколи не були колоніями? Які держави Африки першими здобули свою незалежність? Які держави Африки останніми проголосили свою незалежність? Чи залишилися в Африці залежні території?

Завдання 2. В деяких країнах Африки були випадки перенесення столиць. Користуючись політичними картами Африки різних років та іншими доступними джерелами інформації, визначте ці країни та назви столиць. Які причини могли послужити перенесенню? Відзначте колишні столиці держав (якщо вони змінилися) або старі назви столиць (якщо змінилися їхні назви). Заповніть табл. 1.

Перенесення / зміна назви столиць в Африці

Країна	Стара столиця / стара назва столиці	Нова столиця / нова назва столиці

Завдання 3. Користуючись різними джерелами інформації, знайдіть і наведіть різні варіанти поділу Африки на субрегіони. Порівняйте їх. Які фактори обумовили різний поділ континенту на субрегіони? Який варіант, на Ваш погляд, є найбільш вдалим, найбільш географічним?

Завдання 4. Оцініть загальну забезпеченість Африки мінеральними ресурсами. Відповідь оформіть у вигляді таблиці (табл. 2).

Мінеральні ресурси Африки

Види палива і сировини	Країни-лідери, основні родовища та басейни, їх місцезоналення

Користуючись даними табл. 2, проведіть класифікацію країн Африки за рівнем природної ресурсозабезпеченості. Наведіть 5-10 прикладів країн для кожного типу, вкажіть переважні види ресурсів.

Типи країн за рівнем ресурсозабезпеченості:

- 1) країни, що володіють значними запасами різноманітних природних ресурсів;
- 2) країни, що володіють значними запасами одного або декількох видів природних ресурсів;
- 3) країни, що характеризуються незначними запасами природних ресурсів (особливо мінеральних).

Проблемні питання:

1. Яку країну Африки називають «райдужною країною»? Чому? Які ще країни Африки відомі своїми образними назвами?
2. Які країни Африки називають «Середземноморським фасадом Африки»? Чому?
3. Яке місто Африки називають «діамантовою столицею світу»? Чому?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Африка – континент конфліктів. Територіальні, етнічні, релігійні, расові та інші конфлікти в Африці.
2. Арабське завоювання Північної Африки.
3. Арабська весна: причини і наслідки.
4. Велика Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамахірія – що це?
5. Кліматична криза в Африці.
6. Сахель: порушення екологічної рівноваги.
7. Глобальні проблеми на території Африки.
8. Традиції в Африці і сучасність.
9. Африка в міжнародних економічних, соціальних і політичних рейтингах.
10. Най-най... у світі в Африці.
11. Алмази, уран і золото ПАР.
12. Гвінейський регіон – перший регіон работоргівлі та «могила білої людини».
13. Апартеїд та бантустані Південної Африки.
14. Найбідніша країна Африки.

Географічна номенклатура:

1. Країни Африки, їх столиці.
2. Розподіл Африки на субрегіони (країни Північної, Південної, Західної, Східної та Центральної Африки; Магриб та Великий Магриб; Арабський Машрик; Тропічна Африка; «Чорна Африка»; Субсахарська Африка; Африка, південніше Сахари; країни Сахелю; нільські країни; країни Африканського Рогу; Гвінейський регіон).
3. Анклави і напіванклави Африки. Держави, що не мають виходу до моря.

Практичне заняття 27-28

НАСЕЛЕННЯ АФРИКИ

Мета заняття: виконати аналіз демографічної й міграційної ситуації в Африці та їх регіональних відмінностей, складу та структури населення, трудового потенціалу, особливостей розміщення й розселення населення в регіоні.

Ключові поняття: демографічний вибух, II тип відтворення, розширений режим відтворення, прогресивна статево-вікова піраміда, етноси і племена, трайбалізм, місцеві вірування, негроїдна раса, етнічні протиріччя, трудові ресурси, безробіття, темпи урбанізації, міський вибух, міграції, соціальні проблеми населення, географія недоїдання і голоду, проблема бідності і зубожіння, проблема неписьменності.

Питання для обговорення:

1. Африка – другий за чисельністю населення і «наймолодший» континент світу. Динаміка чисельності Африки. Держави з найбільшою і найменшою чисельністю населення. Темпи приросту населення та їх територіальні відмінності.
2. Демографічна ситуація в Африці. Тип і режим відтворення населення. «Демографічний вибух» та його наслідки. Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту, їх територіальні відмінності. Статеві-вікова структура, середній вік та очікувана тривалість життя населення Африки, їх територіальні відмінності. Тип статево-вікової піраміди.
3. Етнічна карта Африки. Основні етнолінгвістичні групи населення, їх склад і поширення. Найбільші етноси. Поширення основних мов.
4. Релігійний склад населення Африки. Поширення основних релігій.
5. Расовий склад населення Африки.
6. Африканський малюнок розселення населення. Щільність населення та його територіальні відмінності. Райони підвищеної концентрації населення: приморські і гірничопромислові райони, долини і дельти річок, оазиси. Слабозаселені пустельні і напівпустельні райони аридного поясу. Низька щільність населення зони вологих тропічних лісів.
7. Урбанізаційні процеси в Африці. Рівень урбанізації та його територіальні відмінності. Темпи урбанізації. Найбільші міста Африки.
8. Міграції населення. Сальдо міграції та його територіальні відмінності. Напрями зовнішньої і внутрішньої міграції.
9. Трудові ресурси Африки. Структура зайнятості населення. Рівень безробіття та його територіальні відмінності.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Перерахуйте найбільші етнолінгвістичні групи населення в Африці. Зазначте, на території яких країн вони поширені, скільки етносів включають, наведіть приклади найбільших етносів у їх складі. Заповніть табл. 1 за прикладом.

Таблиця 1

Етнолінгвістичний склад населення Африки

Етнолінгвістична група населення	Країни	Кількість етносів	Найбільші етноси
Афро-азіатська (інші назви – афразійська, семіто-хамітська,	Країни Північної Африки, Африканського Рогу	200-300	Архара, тігре і тіграї (Ефіопія), оромо (Ефіопія і Кенія), хауса (Західна

хаміто-семітська)	(Сомалійського півострову), Сахелю, частково Сахари		Африка, зокрема Нігерія), сомалі (Сомалі), бербери (Північна Африка), араби (Північна Африка), кушити (Кенія, Сомалі, Танзанія), чадські народи (Нігерія, Нігер, Чад, ЦАР, Камерун)

Визначте країни Африки за етнічним складом населення (табл. 2, додаток Л). Поясніть свій вибір. До яких етнолінгвістичних сімей і груп відносяться перераховані народи?

Країни: Туніс, Мавританія, Намібія, Республіка Конго, Нігерія, Кабо-Верде, Гвінея, Бурунді, ПАР, Танзанія, Кенія, Алжир, Мадагаскар, Ефіопія, Ботсвана

Таблиця 2

Етнічний склад населення країн Африки

Країни	Етнічний склад населення країн Африки, %
1.	оромо – 36; амхара – 24; тиграї – 6; сомалійці – 7; сидамо – 4; інші – 23
2.	тсвана – 79; каланга – 11; басарва – 3; інші, включаючи кгалагаді та людей європейського походження – 7
3.	конго – 41; теке – 17; мбоші – 13; санга – 6; іноземці – 8; мбере/мбеті/келе – 4; пуну – 4; інші – 6
4.	хауса – 30; йоруба – 16; ігбо – 15; фулані – 6; канурі/берібері – 2; тів – 2; інші – 29
5.	креоли (мулати) – 71; африканці – 28; європейці – 1
6.	фульбе – 33; малінке – 29; сусу – 21; герце – 8; кіссі – 6; інші – 3
7.	хуту (банту) – 85; тутсі (хаміти) – 14; тва (пігмеї) – 1
8.	араби – 98; європейці – 1; євреї та інші – 1
9.	зулу – 20; коса – 18; африканери – 9; метиси – 9; педі – 8; суто – 6; інші – 30
10.	африканці – 99 (банту – 95); інші – 1 (Занзібар – араби, африканці, змішане арабо-африканське населення)
11.	араби-бербери – 99; європейці – менше 1
12.	чорні маври (харатіни) – 40; білі маври (бейдане) – 30; халпулаар, фулані, сонінке, волоф і бамбара – 30
13.	сото – 99,7; європейці, азіати та інші – 0,3
14.	овамбо – 50; кавангос – 9; гереро – 7; дамара – 7; змішане європейське та африканське походження – 7; європеєць – 6; нама – 5; капрівіан – 4; інші – 5
15.	малайсько-індонезійські народи (мерина та споріднені бецілео), котье (народи змішаного африканського, малайсько-індонезійського та арабського походження), французьке, індійське, креольське, коморське населення

Завдання 2. Охарактеризуйте сучасну релігійну ситуацію в Африці та її динамічні зміни в 1990-2020 рр. (додаток М; Religion in Africa 1800-2023. Africa. Statistics. – URL : <https://www.youtube.com/watch?v=hm4IeB--7QU>).

Визначте країни Африки за конфесійним складом населення (табл. 3). Поясніть свій вибір.

Країни: Зімбабве, Демократична Республіка Конго, Маврикій, Кот-д'Івуар, Ефіопія, Єгипет, Кенія, Туніс.

Таблиця 3

Конфесійний склад населення країн Африки

Країни	Конфесійний склад населення країн Африки, %
1.	прихильники синкретичних культів (християнства та місцевих культів) – 50; християни – 25; прихильники місцевих культів – 24; мусульмани та інші – 1
2.	католики – 50; протестанти – 20; кімбангуїсти – 10; мусульмани – 10; інші – 10
3.	індуїсти – 48; католики – 24; мусульмани – 17; інші християни – 9; інші – 2
4.	мусульмани – 43; прихильники місцевих культів – 23; християни – 34
5.	православні – 51; мусульмани – 33; протестанти – 10; прихильники традиційних культів – 5; інші – 1
6.	мусульмани (в основному суніти) – 94; християни-копти – 5; християни – 1
7.	протестанти – 45; католики – 33; прихильники місцевих культів – 10; мусульмани – 10; інші – 2
8.	мусульмани – 99; християни – 0,5; іудеї та інші – 0,5

Завдання 3. Опишіть сучасну міграційну ситуацію в Африці. Наведіть приклади міграційних потоків для наступних видів міграцій:

- 1) внутрішні міграції, пов'язані з процесом урбанізації;
- 2) зовнішні трудові міграції;
- 3) політичні та етнічні міграції;
- 4) міграції, пов'язані з громадянськими війнами;
- 5) екологічні міграції.

Завдання 4. Одним з найважливіших показників, що свідчить про рівень соціально-економічного розвитку країн світу, є індекс людського розвитку (ІЛР). Ознайомтеся з даними про ІЛР африканських країн у 2021-2022 р. Згрупуйте їх за рівнями. Заповніть табл. 4. Зробіть письмовий висновок, зазначивши, для яких країн Африки характерний найбільш високий і найбільш низький ІЛР. З чим це пов'язано?

Індекс людського розвитку країн Африки, 2022 р.

Індекс людського розвитку		Країни
бали	рівень (дуже високий, високий, середній, низький)	

Завдання 5. Африка – регіон найбільшого соціального неблагополуччя в світі. Тут надзвичайно гостро стоять проблеми високої смертності, в т.ч. дитячої, низької тривалості життя, недоїдання і голоду, зубожіння, неписьменності, захворюваності, безробіття, трайбалізму тощо. Оберіть якусь соціальну проблему, характерну для населення Африки. Проведіть її аналіз. Наведіть відповідні статистичні дані, визначте територіальні відмінності, запропонуйте шляхи вирішення.

Проблемні питання:

1. Яке місто Африки називають «містом вічної весни», «столицею Африки», «африканським Парижем»? Чому? Які ще міста Африки відомі своїми образними назвами?

2. Що таке «молодотрус» (The New York Times вживає слово «youthquake») та які та його наслідки в Африці? Як Ви думаєте, африканські країни злетять на «демографічній хвилі» чи будуть нею затоплені?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. «Демографічний вибух» в Африці та його наслідки. Африка – це «популяційна бомба»?
2. Африка – регіон «міського вибуху».
3. Соціальні проблеми населення Африки (низькі рівень життя та якість життя, висока смертність, в т.ч. дитяча смертність, низька тривалість життя, недоїдання і голод, зубожіння, неписьменність, слабкий розвиток охорони здоров'я і висока захворюваність, безробіття тощо).
4. Традиції в Африці і сучасність.
5. Африканський культурний регіон.
6. Трайбалізм в Африці.
7. Африка в міжнародних економічних, соціальних і політичних рейтингах.

Географічна номенклатура:

1. Міста-мільйонери Африки (додаток Н).

Практичне заняття 29-30

ГОСПОДАРСТВО АФРИКИ

Мета заняття: дати оцінку соціально-економічного потенціалу Африки; показати переважання аграрної та індустріальної стадій розвитку господарства материка; виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію Африки та її участь у міжнародному поділі праці; виявити особливості галузевої структури економіки Африки, показати пріоритетні галузі економіки; вивчити особливості географії основних галузей господарства.

Ключові поняття: регіон, що розвивається, вузька спеціалізація країн регіону, аграрний тип економіки, монокультурна спеціалізація сільського господарства, монопродуктивність промисловості, екстенсивність сільського господарства, монотоварність експорту, географія зовнішньої торгівлі, трансконтинентальні магістралі, малорозвиненість і відсталість, соціальна нерівність, залежність від іноземного капіталу, низький рівень життя, просторовий дуалізм, бідність і злиденність, гірничодобувні райони.

Питання для обговорення:

1. Африка – регіон, що розвивається. Характерні риси (малорозвиненість і відсталість, вузька спеціалізація країн, монопродуктивність промисловості, монокультурність сільського господарства, монотоварність експорту, соціальна нерівність, залежність від іноземного капіталу, низький рівень життя, просторовий дуалізм, сировинний характер економіки і традиційна структура виробництва з великим значенням сільського господарства, аграрний тип економіки, екстенсивність сільського господарства, низький рівень розвитку обробної промисловості і гіпертрофований розвиток гірничодобувної промисловості тощо).
2. Особливості економічного розвитку й загальна характеристика господарства Африки. Місце Африки в міжнародному поділі праці. ВВП і ВВП на душу населення, їх динаміка. Структура ВВП. Тип економічної системи країн регіону (традиційна, планова, ринкова, змішана).
3. Африка – «периферія» світового господарства. Переважання аграрної та індустріальної стадій розвитку господарства.
4. Сільське господарство – основна сфера зайнятості населення Африки та найважливіша галузь економіки в найменш розвинених країнах. Рослинництво. Проблема монокультури. Екстенсивне тваринництво.
5. Гірничодобувна промисловість Африки. Головні гірничодобувні райони Африки.
6. Електроенергетика Африки.
7. Найважливіші галузі обробної промисловості Африки – текстильна і харчова.
8. Інші галузі обробної промисловості материка.

9. Транспорт і сфера послуг Африки. Трансконтинентальні магістралі в Африці. Суецький канал – найбільший морський канал світу.
10. Туризм Африки.
11. Зовнішньоекономічні зв'язки. Товарна і географічна структура експорту й імпорту.
12. Внутрішні відмінності Африки.
13. Проблеми і перспективи розвитку Африки.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. З'ясуйте, які гірничодобувні райони виділяють в Африці. Знайдіть їх на карті. Заповніть табл. 1.

Таблиця 1

Гірничодобувні райони Африки

№ з/п	Місце розташування	На видобутку яких корисних копалин спеціалізується

Завдання 2. За матеріалами табл. 2 проаналізуйте структуру виробництва електроенергії в Африці. Поясніть причини структурних і територіальних відмінностей. Користуючись статистичними даними сайту Our world in data (Share of electricity production from gas, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-gas>; Share of electricity production from hydropower, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-hydro>; Share of electricity production from nuclear, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-nuclear>; Share of electricity production from solar, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-solar>; Share of electricity production from wind, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-wind>; Share of electricity production from coal, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-coal>; Share of electricity production from oil, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-oil>), випишіть країни Африки з максимальною часткою різних джерел в структурі виробництва електроенергії в 2022 р.:

а) країни Африки з найвищою часткою гідроелектроенергії в загальній структурі виробництва електроенергії –

б) країни Африки з найвищою часткою вугілля в загальній структурі виробництва електроенергії –

в) країни Африки з найвищою часткою природного газу в загальній структурі виробництва електроенергії –

г) країни Африки з найвищою часткою нафти в загальній структурі виробництва електроенергії –

д) країни Африки з найвищою часткою атомної енергії в загальній структурі виробництва електроенергії –

е) країни Африки з найвищою часткою сонячної енергії в загальній структурі виробництва електроенергії –

ж) країни Африки з найвищою часткою вітрової енергії в загальній структурі виробництва електроенергії –

Таблиця 2

**Структура виробництва електроенергії в деяких країнах Африки,
2022 р., %***

Регіон, країна	Обсяг виробництва, млрд. кВт	Структура виробництва за видами енергоресурсів, %							
		гідроенергія	вугілля	природний газ	атомна енергія	нафта	вітрова енергія	сонячна енергія	інші види альтернативної енергії
Мозамбік	19,90	80,4		11,51		7,09		0,35	0,65
ЦАР / Лесото	0,15 / 0,50	100							
ДРК	11,04	99,64				0,27		0,09	
Уганда	4,40	90,91				2,95		3,41	2,73
Замбія	17,71	90,74	4,91			2,88		0,85	0,62
Нігерія	32,10	25,43	1,81	72,31		0,22		0,16	0,06
Еритрея	0,45					97,78		2,22	
Ефіопія	14,69	95,3	0,07				4,15	0,27	0,2
ПАР	213,60	0,66	86,35		5,44	0,65	3,75	2,98	0,18
Марокко	41,16	2,93	57,82	11,82		10,56	12,37	4,41	0,1
Ботсвана	2,19		81,74			17,81		0,46	
Зімбабве	8,03	49,81	44,46			0,5		0,5	4,73
Кабо-Верде	0,45					84,44	13,33	2,22	
Кенія	12,33	33,81				8,2	12,76	0,85	44,38
Алжир	91,64	0,12		92,09		6,73	0,01	1,04	
Єгипет	208,09	6,92		75,69		12,92	2,09	2,37	
Лівія	32,03			71,06		28,91		0,03	
Туніс	20,28	0,29		95,22			2,53	1,96	
Намібія	1,57	70,9	3,18			1,27	1,27	24,2	
Малаві	1,42	70,49				15,49		11,97	2,11
Коморські острови / Джибуті / Гамбія / Гвінея-Бісау	0,14 / 0,06 / 0,30 / 0,08					100			

Південний Судан	0,57					98,25		1,75	
Чад	0,31					96,77	3,23		
Африка	892,73	17,3	26,8	38,26	1,45	10,6	2,49	2,04	1,06

Джерело : Share of electricity production from gas, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-gas>; Share of electricity production from hydropower, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-hydro>; Share of electricity production from nuclear, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-nuclear>; Share of electricity production from solar, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-solar>; Share of electricity production from wind, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-wind>; Share of electricity production from coal, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-coal>; Share of electricity production from oil, 2022. – URL : <https://ourworldindata.org/grapher/share-electricity-oil>

Завдання 3. Що називається монокультурою? Проаналізуйте структуру виробництва сільськогосподарської продукції в Африці. Заповніть табл. 3. Визначте спеціалізацію сільського господарства Північної, Західної, Східної, Центральної та Південної Африки.

Таблиця 3

Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції в Африці, 2021 р.

Вид сільськогосподарської продукції	Основні країни-виробники, питома вага в світі, %
Какао-боби	
Кава	
Арахіс	
Олійна пальма	
Апельсини	
Оливки	
Тютюн	
Чай	
Каучук натуральний	
Сизаль	
Банани	
Бавовна	
Гвоздика	
Цукрова тростина	
Ефіроолійні рослини	
Маніока	
Соеві боби	

країнами, що не залежать від сировини, є Коморські Острови, Джібуті, Єгипет, Есватіні, Лесото, Маврикій, Марокко, Південна Африка та Туніс.

Abbreviations:	LBY, Libya;
AGO, Angola;	MDG, Madagascar;
BDI, Burundi;	MLI, Mali;
BEN, Benin;	MOZ, Mozambique;
BFA, Burkina Faso;	MRT, Mauritania;
BWA, Botswana;	MWI, Malawi;
CAF, Central African Republic;	NAM, Namibia;
CIV, Côte d'Ivoire;	NER, Niger;
CMR, Cameroon;	NGA, Nigeria;
COD, Democratic Republic of the Congo;	RWA, Rwanda;
COG, Congo;	SDN, Sudan;
CPV, Cabo Verde;	SEN, Senegal;
DZA, Algeria;	SLE, Sierra Leone;
ERI, Eritrea;	SOM, Somalia;
ETH, Ethiopia;	SSD, South Sudan;
GAB, Gabon;	STP, Sao Tome and Principe;
GHA, Ghana;	SYC, Seychelles;
GIN, Guinea;	TCD, Chad;
GMB, Gambia;	TGO, Togo;
GNB, Guinea-Bissau;	TZA, United Republic of Tanzania;
GNQ, Equatorial Guinea;	UGA, Uganda;
KEN, Kenya;	ZMB, Zambia;
LBR, Liberia;	ZWE, Zimbabwe.

Визначте країни регіону за переліком основних продуктів їх експорту. Вкажіть, які родовища, промислові центри і райони цих країн відіграють провідну роль у поставках кожного з названих видів експортної продукції.

1. Какао-боби і какао-продукти (91,6 %), серед іншого – каучук, золото, кокоси, бразильські горіхи та кеш'ю, какао-паста.

2. Золото (71,7 %), серед іншого – пасажирські та вантажні судна, залізна руда, каучук і кораблі спеціального призначення.

3. Боксити, глинозем (95,7 %), серед іншого – залізо, золото, алмази, нафта, кава.

4. Риба і морепродукти (78,1 %), прогулянкові човни, очищена нафта.

5. Мідь і мідні руди (80,6 %), уран, алмази, золото, риба і морепродукти.

6. Автомобілі, мінеральні та хімічні добрива, ізольований дріт, фосфорити і фосфорна кислота, готовий одяг та взуття (нетрикотажні жіночі костюми).

Країни: Гвінея, Кот-д'Івуар, Ліберія, Марокко, Намібія, Сейшельські острови.

Завдання 5. Наведіть приклади і факти, що підтверджують економічну відсталість країн Африки (або однієї з країн на вибір студента), використовуючи наступні показники:

1. Виражений вогнищевий характер розміщення населення і господарства.

2. Різке розмежування галузей високотоварного сільського господарства, яке виробляє експортну продукцію, і натурального та напівнатурального господарства, яке обслуговує місцевий попит.

3. Переважання в промисловому виробництві добувної, головним чином гірничодобувної, промисловості та її спрямованість на експорт.

4. Монотоварність, тобто переважання в товарному секторі економіки і зовнішньої торгівлі багатьох країн одного або декількох продуктів – сільськогосподарських чи мінеральних.

5. Загальна відсталість транспортної системи.

6. Обмеження соціальної сфери переважно торгівлею та туристичними послугами.

Доповніть список чинників, які підтверджують рівень економічного розвитку більшості країн Африки. Чим, на Ваш погляд, пояснюється відставання Африки від інших регіонів світу за рівнем соціально-економічного розвитку?

Проблемні питання:

1. Чому, маючи такі багаті природні і людські ресурси, Африка була і є найбільш бідним регіоном світу? Які фактори, події, процеси це обумовили?

2. Дуже часто різні фахівці (соціологи, економісти, політологи, демографи тощо) зазначали, що ХХІ століття буде африканським, «століттям Африки». Як Ви думаєте, чому? Чи згодні Ви з цією думкою? Чи дійсно Африка стає континентом великих можливостей? Чи, можливо, щось змінилось?

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Африка в міжнародних економічних, соціальних і політичних рейтингах.
2. Ремесла в Африці.
3. Суецький канал – найбільший морський канал світу.
4. Африка – батьківщина сафарі.
5. Браконьєрство в Африці.
6. Найпривабливіші природні туристичні об'єкти Африки.
7. Найпривабливіші історико-культурні туристичні об'єкти Африки.
8. Африка – колыска людства?
9. Найкраща країна Африки – це...
10. Ліберія – країна «зручного прапора».

Практичне заняття 31-32

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ АФРИКИ (на вибір студента)

Мета заняття: вивчити особливості заселення, господарського освоєння та формування політичної карти регіону, природно-ресурсного потенціалу, географії населення й основних галузей господарства; виявити взаємозв'язок природних, соціально-економічних і політичних факторів, що визначають спеціалізацію регіону Африки та його участь у міжнародному поділі праці; закріпити вміння зі складання комплексної суспільно-географічної характеристики території.

Питання для обговорення:

1. Історія заселення, господарського освоєння та формування політичної карти регіону Африки.
2. Загальні відомості про регіон Африки (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, форми державного правління та державного устрою держав, держави з найбільшою та найменшою площею і чисельністю населення), склад регіону (незалежні держави та їх столиці; залежні території, їх метрополії та адміністративні центри). Місце регіону Африки серед інших регіонів континенту.
3. Політико- й економіко-географічне положення регіону Африки, їх оцінка.
4. Природно-ресурсний потенціал регіону та його оцінка. Особливості геологічної будови і рельєфу. Обсяг і структура мінерально-сировинних ресурсів. Клімат, його господарська оцінка. Водні ресурси, ґрунтовий покрив, рослинний і тваринний світ, їх господарське значення. Лісистість території. Природно-рекреаційні ресурси.
5. Суспільно-географічна характеристика населення і розселення регіону Африки. Чисельність населення та її динаміка. Тип і режим відтворення. Демографічна ситуація в країнах регіону та її показники (загальні коефіцієнти народжуваності і смертності, коефіцієнт природного приросту). Міграційний рух населення та його показники (сальдо міграції). Очікувана тривалість життя. Статеві-вікова структура і середній вік населення. Расовий, етнолінгвістичний та релігійний склад населення. Оцінка трудових ресурсів, структура зайнятості, рівень безробіття. Розміщення населення. Щільність населення. Сучасна система розселення, рівень урбанізації, найбільші міста.
6. Особливості економічного розвитку і загальна характеристика господарства регіону Африки. Структура ВВП. Місце регіону в міжнародному поділі праці. Основні риси і тенденції сучасного господарства. Тип економічної системи (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна).
7. Промисловість регіону Африки, її галузева і територіальна структура.

8. Сільське господарство регіону Африки. Значення для економіки країн регіону, галузева структура. Рослинництво. Географія галузі, спеціалізація експорту. Тваринництво. Провідні галузі, їх географія.
9. Транспорт регіону Африки. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт.
10. Сфера послуг регіону Африки, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, туризм тощо.
11. Зовнішньоекономічні зв'язки регіону Африки. Структура зовнішньоторговельного балансу. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країн регіону.
12. Внутрішні відмінності регіону Африки. Порівняльна суспільно-географічна характеристика окремих країн регіону.
13. Проблеми та перспективи розвитку регіону Африки.

Завдання до практичної роботи:

Завдання 1. Побудуйте карту, на яку нанесіть обраний регіон Африки (за економічною комісією ООН), найбільші міста та міські агломерації, родовища корисних копалин.

Завдання 2. Складіть тестові завдання до теми «Суспільно-географічна характеристика регіону Африки» (не менше 20-ти).

Завдання 3. Складіть список найбільш туристично привабливих об'єктів регіону Африки, обов'язково зазначивши серед них ті, що занесені до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Які види туризму розвиває або може розвивати регіон, маючи такі туристсько-рекреаційні ресурси?

Завдання 4. Складіть суспільно-географічну характеристику 2-х країн регіону Африки (на вибір студента, бажано взяти найбільш і найменш розвинені країни регіону). План характеристики представлений у табл. 1.

Таблиця 1

Найважливіші соціально-економічні показники розвитку країн регіону Африки

№ п/п	Соціально-економічні показники	Країни регіону	
1	Площа території (тис. км ²), місце країни за площею в Африці та світі, питома вага країни в загальній площі Африки		
2	Форма державного правління		
3	Форма державного устрою		

4	Рік отримання незалежності, країна-метрополія		
5	Чисельність населення (млн. осіб), місце країни за населенням в Африці та світі, питома вага країни в загальному населенні Африки		
6	Вихід до моря, океану (є чи ні, до яких?)		
7	Країни-сусіди (перерахувати)		
8	Головні корисні копалини, якими багата країна		
9	Тип і режим відтворення населення		
10	Загальний коефіцієнт народжуваності, ‰		
11	Загальний коефіцієнт смертності, ‰		
12	Коефіцієнт природного приросту, ‰		
13	Очікувана тривалість життя при народженні, років		
14	Вікова структура (питома вага дітей, основної вікової групи, осіб похилого віку), %		
15	Статева структура (хто переважає – жінки чи чоловіки?)		
16	Етнічна структура (найбільші народи, народності)		
17	Релігійна структура (найбільш поширені релігії)		
18	Расовий склад населення		
19	Міграційна привабливість (позитивне чи негативне сальдо міграції)		
20	Середня щільність населення (осіб на км ²)		
21	Рівень урбанізації, %		
22	Найбільші міста		
23	Структура зайнятості населення, %		
24	Рівень безробіття, %		
25	ВВП на душу населення, місце країни за ВВП на душу населення в світі		
26	Індекс людського розвитку, місце країни за ІЛР в світі		
27	Провідні галузі видобувної промисловості		
28	Провідні галузі обробної промисловості		
29	Провідні галузі рослинництва		
30	Провідні галузі тваринництва		
31	Галузі міжнародної спеціалізації		
32	Основні експортні товари		
33	Основні імпорتنі товари		
34	Головні види транспорту, найбільші порти, транспортні шляхи		
35	Основні туристичні об'єкти і центри		

Підготуйте повідомлення (бажано з презентацією):

1. Арабське завоювання Північної Африки.
2. Об'єкти історико-культурної спадщини та туризм регіону Африки.
3. Північна Африка – економічно найрозвиненіший регіон Африки.
4. Центральна Африка – найменш індустріалізований регіон Африки.
5. Східна Африка – регіон з аграрним характером економіки.
6. Західна Африка – регіон з аграрно-сировинним характером економіки.

7. Південна Африка – регіон з високим рівнем розвитку видобувної промисловості та ряду базових галузей, що визначають напрямки індустріалізації регіону.
8. Суецький канал: значення і роль у світовому господарстві.
9. Ефіопія – батьківщина кави, твердих сортів пшениці та «колиска» людства.
10. Гвінейський регіон – перший регіон работоргівлі та «могила білої людини».

ДОДАТКИ до ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ДОДАТОК А

План суспільно-географічної характеристики країни (регіону)

1. Загальні відомості та особливості економіко- й політико-географічного положення країни. Соціально-економічний портрет країни: місце країни у світі (площа, населення, загальний ВВП і ВВП на душу населення, індекс людського розвитку). Особливості політико- й економіко-географічного положення, їх оцінка. Форма державного правління і державного устрою. Адміністративно-територіальний поділ. Державні і народні символи країни. Міжнародні організації, до складу яких входить країна.
2. Природно-ресурсний потенціал країни та його оцінка. Особливості геологічної будови і рельєфу. Обсяг і структура мінерально-сировинних ресурсів. Клімат, його господарська оцінка. Гідрографічна мережа: енергетична, транспортна, водогосподарська, рекреаційна оцінка. Земельні ресурси та їх структура. Ґрунтовий покрив, оцінка родючості ґрунтів. Рослинний і тваринний світ, їх господарське значення. Лісистість території. Природно-рекреаційні ресурси.
3. Суспільно-географічна характеристика населення і розселення країни. Чисельність населення та її динаміка, особливості формування населення. Тип і режим відтворення. Демографічна ситуація в країні та її показники (загальні коефіцієнти народжуваності і смертності, коефіцієнт природного приросту). Міграційний рух населення та його показники (сальдо міграції). Очікувана тривалість життя. Статеві-вікова структура і середній вік населення. Расовий, етнолінгвістичний та релігійний склад населення. Оцінка трудових ресурсів, структура зайнятості, рівень безробіття. Розміщення населення. Щільність населення. Сучасна система розселення, рівень урбанізації, найбільші міста та міські агломерації. Мегалополіси. Демографічна політика.
4. Особливості економічного розвитку і загальна характеристика господарства країни. Особливості формування господарського комплексу країни. Структура ВВП. Місце країни в міжнародному поділі праці. Основні риси і тенденції сучасного господарства. Тип економічної системи (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна, інформаційна, сервісна, інноваційна, економіка знань). Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
5. Промисловість країни, її галузева і територіальна структура. Основні тенденції розвитку, структурні та територіальні зрушення. Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
Добувна промисловість: основні види мінеральних ресурсів, ступінь забезпеченості та обсяги видобутку (паливні, рудні і нерудні).

Паливно-енергетичний комплекс, його структура. Паливні ресурси: нафта, газ, кам'яне вугілля та інші (кількісна та якісна оцінка). Нафтопереробна промисловість. Електроенергетика. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика.

Переробна промисловість: структура, географія розміщення, основні тенденції. Чорна металургія: обсяги виробництва, тенденції розвитку, зміна географії сировинної бази, основні райони і найбільші металургійні комбінати. Кольорова металургія, основні галузі і географія розміщення, джерела сировини та енергії, обсяги виробництва, тенденції розвитку. Машинобудування і металообробка. Основні галузі спеціалізації та центри, найбільші ТНК. Види машинобудування. Важке машинобудування. Транспортне машинобудування: залізничне, автомобілебудування, суднобудування, авіаракетокосмічне. Новітні види машинобудування, структурні та територіальні зрушення. Хімічна промисловість. Сировинна база. Галузева структура та особливості розміщення. Основна хімія (виробництво мінеральних добрив, сірки, соди та ін.). Органічна хімія (нафтохімія, виробництво синтетичного каучуку, хімічних волокон, пластмас). Тонка хімія (фармацевтика, мікробіологічні виробництва, парфумерія). Лісопромисловий і будівельно-індустріальний комплекси. Легка і харчова промисловість, спеціалізація і територіальна організація.

6. Сільське господарство країни. Значення для економіки країни. Інтенсивність та ефективність виробництва, галузева структура. Рівень самозабезпеченості країни. Рослинництво. Зернові, олійні, бульбоплідні, цукроносні та інші культури. Географія галузі, спеціалізація експорту. Тваринництво. Провідні галузі, структурні та територіальні зрушення. Сільськогосподарські зони.
7. Транспорт країни. Основні види та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Автомобільний, залізничний, водний, повітряний і трубопровідний транспорт. Обсяги пасажиро- та вантажоперевезень. Динаміка розвитку.
8. Сфера послуг країни, провідні галузі: освіта і наука, охорона здоров'я, банківська і фінансова сфера, туризм тощо.
9. Зовнішньоекономічні зв'язки країни. Структура зовнішньоторговельного балансу. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни. Інвестиційна діяльність, експорт та імпорт капіталу.
10. Внутрішні відмінності. Регіональні диспропорції в економічному розвитку і регіональна економічна політика країни. Сучасна мережа економічних районів та їх суспільно-географічна характеристика. Спеціалізація економічних районів та їх частка в структурі промислового і сільськогосподарського виробництва, сфері послуг країни.
11. Проблеми та перспективи розвитку країни.

ДОДАТОК Б

План характеристики економіко-географічного положення об'єкта (підприємства, закладу, країни, регіону):

1. Положення на карті світу.
2. Положення відносно сусідів.
3. Положення відносно морів і океанів та їх частин.
4. Положення відносно елементів транспортно-логістичної інфраструктури – автомобільних магістралей, залізниць, морських та річкових шляхів, авіатрас, нафто- і газопроводів, оптико-волоконних ліній зв'язку і ЛЕП, аеропортів, морських і річкових портів тощо (*транспортно-географічне положення*).
5. Положення відносно паливно-енергетичних і сировинних баз, значних родовищ корисних копалин (*ресурсно-географічне положення*).
6. Положення відносно великих промислових центрів і районів (*промислово-географічне положення*).
7. Положення відносно агроресурсів, ареалів виробництва продукції рослинництва і тваринництва, сільськогосподарських зон, великих продовольчих баз, центрів споживання сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів (*агрогеографічне положення*).
8. Положення відносно згустків і концентрації населення з урахуванням демографічної, статево-вікової, професійно-освітньої структури і міграційних потоків трудових ресурсів (*демогеографічне положення*).
9. Положення відносно ринків збуту, діючих і потенційних товарних ринків, найближчих торгово-економічних партнерів, міжрегіональних і міжнародних торговельних шляхів (*ринково-географічне положення*).
10. Положення відносно районів і центрів рекреації, санаторно-курортної і туристичної індустрії (*рекреаційно-географічне положення*).
11. Положення відносно великих фінансових та інвестиційних центрів і країн зі значними інвестиційно-фінансовими ресурсами (*фінансово-географічне положення*).
12. Положення відносно науково високотехнологічних, інноваційних центрів та кластерів, а також ареалів розвитку ІТ-індустрії і хай-тека (*інноваційно-географічне положення*).
13. Положення відносно об'єктів соціальної сфери, в першу чергу центрів обслуговування – культурного, науково-освітнього, релігійного, медичного тощо (*соціально-географічне положення*).

14. Положення відносно об'єктів, що мають військово-стратегічне значення (військових баз, угруповань військ, ядерних об'єктів, шахт балістичних ракет, підприємств, що виробляють ядерну зброю), підприємств ВПК, а також щодо військово-політичних угруповань країн (НАТО), «гарячих точок» планети тощо (*військово-географічне положення*).
15. Положення відносно місць, що мають екологічні проблеми, наприклад, пунктів викиду забруднюючих речовин, районів радіоактивного забруднення, а також потенційно небезпечних об'єктів, що створюють екологічну загрозу (*еколого-географічне положення*).

Оцінка: вигідне, не вигідне.

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Динаміка демографічних показників населення США, 1935-2020 рр.*

Роки	Загальний коефіцієнт народжуваності, ‰	Загальний коефіцієнт смертності, ‰	Коефіцієнт природного приросту, ‰	Коефіцієнт фертильності, кількість народжуваних на 1 жінку фертильного віку
1935	18,7	10,9	7,7	2,19
1940	19,4	10,8	8,6	2,23
1945	20,4	10,0	10,4	2,42
1950	24,1	9,6	14,5	3,03
1955	25,0	9,3	14,3	3,52
1960	23,7	9,5	14,1	3,65
1965	19,4	9,5	9,9	2,91
1970	18,4	9,4	9,0	2,480
1975	14,6	8,8	5,8	1,774
1980	15,9	8,8	7,1	1,839
1985	15,8	8,8	7,0	1,844
1990	16,7	8,6	8,1	2,081
1995	14,6	8,7	6,0	1,978
2000	14,4	8,5	5,9	2,056
2005	14,0	8,3	5,7	2,057
2010	13,0	8,0	5,0	1,931
2015	12,4	8,4	4,0	1,843
2020	10,9	8,4	2,5	1,642

*Джерело: Міжнародна база даних Бюро перепису населення США US Census Bureau – International Data Base. – URL : <http://www.census.gov/ipc/www/idb>

Таблиця В.2

Динаміка демографічних показників населення США в XXI ст.*

Роки	Загальний коефіцієнт народжуваності, ‰	Загальний коефіцієнт смертності, ‰	Коефіцієнт природного приросту, ‰	Коефіцієнт фертильності, кількість народжуваних на 1 жінку фертильного віку
2000	14,4	8,5	5,9	2,056
2001	14,1	8,5	5,6	2,030
2002	14,0	8,5	5,5	2,020
2003	14,1	8,4	5,5	2,047
2004	14,0	8,2	5,9	2,051
2005	14,0	8,3	5,7	2,057
2006	14,3	8,1	6,2	2,108

2007	14,3	8,0	6,3	2,120
2008	14,0	8,1	5,9	2,072
2009	13,5	7,9	5,6	2,002
2010	13,0	8,0	5,0	1,931
2011	12,7	8,1	4,6	1,894
2012	12,6	8,1	4,5	1,880
2013	12,4	8,2	4,2	1,857
2014	12,5	8,2	4,3	1,862
2015	12,4	8,4	4,0	1,843
2016	12,2	8,4	3,8	1,820
2017	11,8	8,6	3,2	1,766
2018	11,6	8,7	2,9	1,730
2019	11,4	8,7	2,7	1,706
2020	10,9	8,4	2,5	1,642
2021	11,0	8,8	2,2	1,664

*Джерело: Міжнародна база даних Бюро перепису населення США US Census Bureau – International Data Base. – URL : <http://www.census.gov/ipc/www/idb>

Таблиця В.3

Найбільші міста США в 2000-2020 рр.*

Ранг	Місто	Штат	Чисельність населення, тис. осіб		
			2020	2020	2010
1	New York City	New York	8772,978	8175,133	8015,348
2	Los Angeles	California	3889,834	3792,621	3703,921
3	Chicago	Illinois	2741,730	2695,598	2895,671
4	Houston	Texas	2300,027	2099,451	1977,811
5	Phoenix	Arizona	1611,345	1445,632	1326,997
6	Philadelphia	Pennsylvania	1601,005	1526,006	1513,800
7	San Antonio	Texas	1438,227	1327,407	1163,825
8	San Diego	California	1385,394	1307,402	1226,804
9	Dallas	Texas	1303,234	1197,816	1190,731
10	San Jose	California	1010,908	945,942	903,540
11	Austin	Texas	963,121	790,390	672,241
12	Jacksonville	Florida	950,463	821,784	736,583
13	Fort Worth	Texas	922,592	741,206	545,993
14	Columbus	Ohio	905,860	787,033	715,971
15	Indianapolis	Indiana	887,382	820,445	782,254
16	Charlotte	North Carolina	876,747	731,424	569,858
17	San Francisco	California	870,014	805,235	777,360
18	Seattle	Washington	738,172	608,660	564,092
19	Denver	Colorado	717,630	600,158	556,094
20	Washington	DC	690,093	601,723	571,744

21	Nashville	Tennessee	689,248	601,222	545,902
22	Oklahoma City	Oklahoma	682,760	579,999	507,579
23	El Paso	Texas	678,598	649,121	564,792
24	Boston	Massachusetts	674,272	617,594	590,433
25	Portland	Oregon	652,388	583,776	529,922
26	Las Vegas	Nevada	643,292	583,756	484,487
27	Detroit	Michigan	638,176	713,777	945,297
28	Louisville	Kentucky	632,037	597,337	553,960
29	Memphis	Tennessee	631,326	646,889	690,186
30	Baltimore	Maryland	583,132	620,961	648,654
31	Milwaukee	Wisconsin	576,301	594,833	597,049
32	Albuquerque	New Mexico	564,648	545,852	450,557
33	Fresno	California	542,159	494,665	430,724
34	Tucson	Arizona	541,859	520,116	489,355
35	Sacramento	California	523,416	466,488	409,230
36	Kansas City	Missouri	507,932	459,787	442,369
37	Mesa	Arizona	505,860	439,041	402,853
38	Atlanta	Georgia	499,586	420,003	421,323
39	Omaha	Nebraska	491,168	408,958	409,868
40	Colorado Springs	Colorado	480,213	416,427	362,186
41	Raleigh	North Carolina	467,425	403,892	290,184
42	Long Beach	California	464,759	462,257	462,166
43	Virginia Beach	Virginia	459,373	437,994	426,534
44	Miami	Florida	441,889	399,457	363,177
45	Oakland	California	439,341	390,724	400,674
46	Minneapolis	Minnesota	429,014	382,578	382,545
47	Tulsa	Oklahoma	412,629	391,906	392,850
48	Bakersfield	California	403,401	347,483	244,952
49	Wichita	Kansas	397,117	382,368	352,366
50	Arlington	Texas	393,985	365,438	334,792

*Джерело: Top 100 Biggest US Cities In The Year 2020. – URL :

<https://www.biggestuscities.com/2020>

Top 100 Biggest US Cities In The Year 2010. – URL :

<https://www.biggestuscities.com/2010>

Top 100 Biggest US Cities In The Year 2000. – URL :

<https://www.biggestuscities.com/2000>

ДОДАТОК Г

Індекс концентрації населення

Одним з показників, що характеризують рівномірність розміщення населення по території країни чи регіону, є індекс концентрації населення. *Індекс концентрації населення (ІКН)* країни (регіону) обчислюється як половина суми різниць часток населення та площі всіх адміністративно-територіальних одиниць (АТО) (формули 1, 2, 3):

$$\text{ІКН} = \frac{\sum |P_{\text{ч}} - S_{\text{ч}}|}{2} \quad (1)$$

Частка площі АТО:

$$S_{\text{ч}} = \frac{S_{\text{АТО}}}{S_{\text{кр.}}} \times 100\% \quad (2)$$

де: $S_{\text{ч}}$ – частка площі АТО;

$S_{\text{АТО}}$ – площа АТО;

$S_{\text{кр.}}$ – площа країни (регіону).

Частка населення АТО:

$$P_{\text{ч}} = \frac{P_{\text{АТО}}}{P_{\text{кр.}}} \times 100\% \quad (3)$$

де: $P_{\text{ч}}$ – частка населення АТО;

$P_{\text{АТО}}$ – населення АТО;

$P_{\text{кр.}}$ – населення країни (регіону).

Індекс концентрації населення може коливатися від 0 до 100 % – від абсолютно рівномірного, коли на 1 % площі мешкає 1 % населення, до абсолютно нерівномірного. При коефіцієнті до 20 % – розміщення населення рівномірне, від 20 до 40 % – розміщення населення нерівномірне, 40 % і більше – розміщення населення різко нерівномірне.

ДОДАТОК Д

Оцінка розміщення населення за допомогою кривої Лоренца

Крива Лоренца – це метод графічного зображення рівня концентрації явища. Для її побудови на обидві осі координат наносять процентну масштабну шкалу (від 0 до 100 %). Для точок кривої абсцисами служать одиниці сукупності, а ординатами – значення ознаки. Рівномірний розподіл ознаки буде представлено в такому випадку діагоналлю, яку називають «лінією рівномірного розподілу», а нерівномірний – «лінією Лоренца», відхилення якої від діагоналі і характеризує ступінь нерівномірності. При оцінці розміщення населення аналізується співвідношення площі і чисельності населення в межах країн досліджуваного регіону.

Порядок виконання завдання:

1) обчисліть частку кожної країни за площею і за чисельністю населення в регіоні. Результати відобразіть у табл. Д.1.

Таблиця Д.1

Показники для побудови кривої Лоренца

Назви країни	Частка країни в площі регіону, %	Частка країни в загальній чисельності населення регіону, %	Коефіцієнт нерівномірності K_n	Коефіцієнт переваги K_p	Ранг

2) обчисліть коефіцієнти нерівномірності і переваги. Коефіцієнт нерівномірності K_n розраховується як різниця питомої ваги країни в загальній чисельності населення і питомої ваги країни в площі регіону. Коефіцієнт переваги K_p розраховується як відношення питомої ваги країни в населенні до питомої ваги країни в площі регіону;

3) проранжируйте країни за коефіцієнтом переваги (при ранжируванні мінімальному значенню показника присвоюється 1 ранг, максимальному – ранг за кількістю досліджуваних країн).

Крива Лоренца будується так:

1) по осі x послідовно відкладіть питому вагу кожної країни в загальній чисельності населення регіону (порядок країн повинен відповідати рангу країни за коефіцієнтом переваги, частки країн необхідно відкладати послідовно, за накопичувальною системою, щоб у результаті було 100 %);

2) по осі *y* послідовно відкладіть питому вагу кожної країни в площі регіону (порядок країн повинен відповідати рангу країни за коефіцієнтом переваги, частки країн необхідно відкладати послідовно, за накопичувальною системою, щоб у результаті було 100 %);

3) за відкладеними точкам побудуйте графік, що показує розподіл населення. Це і є крива Лоренца;

4) для наочності побудуйте діагональ – лінію рівномірного розподілу населення;

5) порівняйте лінію рівномірного розподілу населення і криву Лоренца. Зробіть висновки про рівномірність/нерівномірність розміщення населення по території регіону.

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.1

Адміністративно-територіальні одиниці та зовнішні території Австралійського Союзу*

Назва	Тип	Площа території, км ²			Питома вага в загальній площі, %	Столиця
		материкової частини	острівної частини	загальна		
Адміністративно-територіальні одиниці						
Західна Австралія	штати	2526786	3089	2529875	33,0	Перт
Квінсленд	штати	1723936	6712	1730648	22,5	Брісбен
Північна територія	територія	1335742	13387	1349129	17,5	Дарвін
Південна Австралія	штати	978810	4672	983482	12,7	Аделаїда
Новий Південний Уельс	штати	800628	14	800642	10,4	Сідней
Вікторія	штати	227010	406	227416	3,0	Мельбурн
Тасманія	штати	64519	3882	68401	0,9	Хобарт
Австралійська столична територія, в т.ч. Джервіс Бей	територія	2430	1	2431	<1	Канберра
		72	1	73	<1	
ВСЬОГО		7659861	32163	7692024	100	
Зовнішні території						
Острів Норфолк	зовнішня територія			34,6		Кінгстон
Острів Різдва	зовнішня територія			135		Сеттлмент (Флайінг-Фіш-Коув)
Кокосові острови	зовнішня територія			14		Уест-Айленд
Острови Ашмор і Картъє	зовнішня територія			199		незаселені
Коралові острови	зовнішня територія			11		незаселені
Острів Херд і острови Макдональд	зовнішня територія			372		незаселені

Австралійська Антарктична територія	зовнішня територія			5896500		незасе- лені
---	-----------------------	--	--	---------	--	-----------------

* Джерело: Australian Bureau of Statistics. – URL : <https://www.abs.gov.au/>

Таблиця Е.2

Найбільші міста Австралійського Союзу*

Rank	Urban Area	State	June 2022 population
1	Melbourne	Victoria	4929201
2	Sydney	New South Wales	4892217
3	Brisbane	Queensland	2545882
4	Perth	Western Australia	2205223
5	Adelaide	South Australia	1399088
6	Gold Coast – Tweed Heads	Queensland – New South Wales	716186
7	Newcastle – Maitland	New South Wales	517811
8	Canberra – Queanbeyan	Australian Capital Territory – New South Wales	493435
9	Sunshine Coast	Queensland	397205
10	Central Coast	New South Wales	345481
11	Wollongong	New South Wales	309345
12	Geelong	Victoria	295077
13	Hobart	Tasmania	231707
14	Townsville	Queensland	184313
15	Cairns	Queensland	158178
16	Toowoomba	Queensland	146955
17	Darwin	Northern Territory	135982
18	Ballarat	Victoria	114103
19	Bendigo	Victoria	103733
20	Albury – Wodonga	New South Wales – Victoria	98607
21	Launceston	Tasmania	93575
22	Mackay	Queensland	86890
23	Rockhampton	Queensland	81130
24	Bunbury	Western Australia	80106
25	Bundaberg	Queensland	75883
26	Coffs Harbour	New South Wales	75016
27	Hervey Bay	Queensland	59678
28	Wagga Wagga	New South Wales	57368
29	Shepparton – Mooroopna	Victoria	54280
30	Mildura – Buronga	Victoria – New South Wales	53948
31	Port Macquarie	New South Wales	51154

* Джерело: Australian Bureau of Statistics. – URL : <https://www.abs.gov.au/>

ДОДАТОК Ж

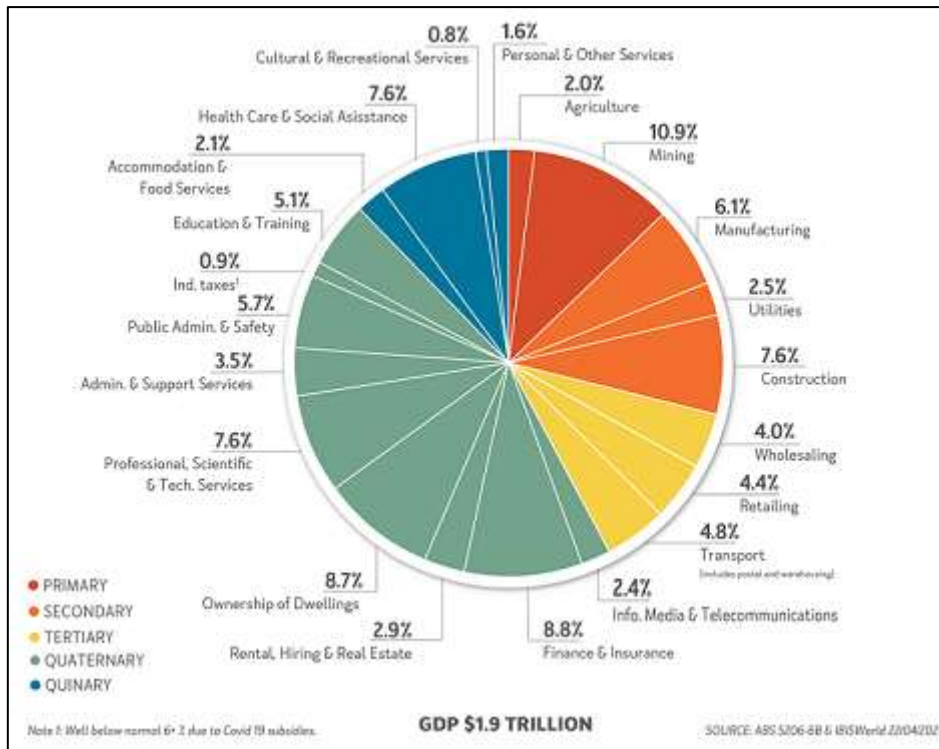

Рис. Ж.1. Структура ВВП Австралії за секторами економіки в 2021 р., %
(Джерело: Australian Bureau of Statistics. – URL : <https://www.abs.gov.au/>)

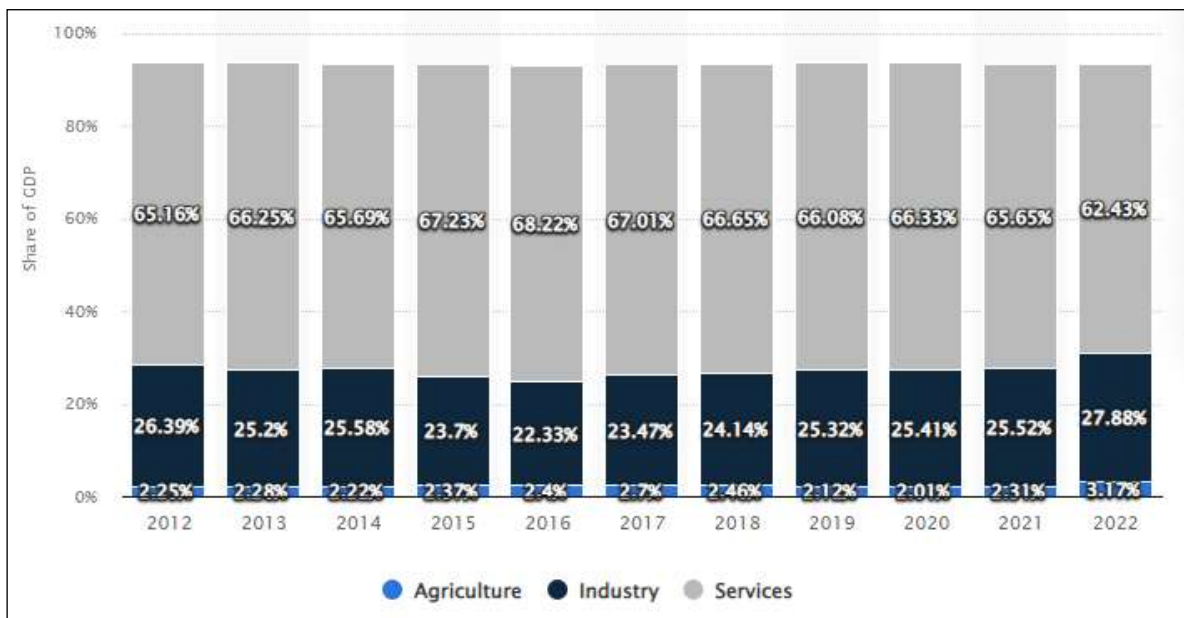

Рис. Ж.2. Динаміка структури ВВП Австралії за секторами економіки в 2012-2022 рр., %

(Джерело: Australia: Distribution of gross domestic product (GDP) across economic sectors from 2012 to 2022. – URL : <https://www.statista.com/statistics/375558/australia-gdp-distribution-across-economic-sectors/>)

**Структура зайнятості населення Австралії
за видами економічної діяльності, 2023 р.***

Сектор економіки	Малий бізнес, тис. осіб / Small (‘000)	Середній бізнес, тис. осіб / Medium (‘000)	Великий бізнес, тис. осіб / Large (‘000)	Всього, тис. осіб / All (‘000)	% малого бізнесу / Small Business share (%)
Сільське, лісове та рибне господарство / Agriculture, forestry and fishing	336	69	21	426	79
Послуги з оренди, найму та нерухомості / Rental, hiring and real estate services	318	65	46	429	74
Інші послуги / Other services	367	102	80	549	67
Будівництво / Construction	801	265	163	1,229	65
Послуги з розміщення та харчування / Accommodation and food services	461	338	261	1,061	43
Професійні і науково-технічні послуги / Professional, scientific and technical services	655	344	293	1,293	51
Транспорт, поштове та складське господарство / Transport, postal and warehousing	282	109	260	651	43
Мистецтво та рекреаційні послуги / Arts and recreation services	83	67	95	245	34
Оптова торгівля / Wholesale trade	196	205	183	583	34
Роздрібна торгівля / Retail trade	443	250	726	1,419	31
Обробна промисловість / Manufacturing	268	301	301	870	31
Охорона здоров'я та соціальна допомога (приватна) / Health care and social assistance (private)	449	315	773	1,537	29
Адміністративні та допоміжні послуги / Administrative and support services	282	295	422	999	28
Освіта та навчання (приватне) / Education and training (private)	115	159	191	466	25
Інформаційні медіа та телекомунікації / Information media and telecommunications	42	39	102	183	23
Державне управління та безпека	19	31	46	96	20

(приватне) / Public administration and safety (private)					
Послуги з електроенергії, газу, води та відходів / Electricity, gas, water and waste services	22	25	84	131	17
Видобувна промисловість / Mining	16	27	157	200	8
Разом	5155	3009	4202	12367	42

*Джерело: Contribution to Australian Employment. – URL : <https://www.asbfeo.gov.au/contribution-australian-employment>

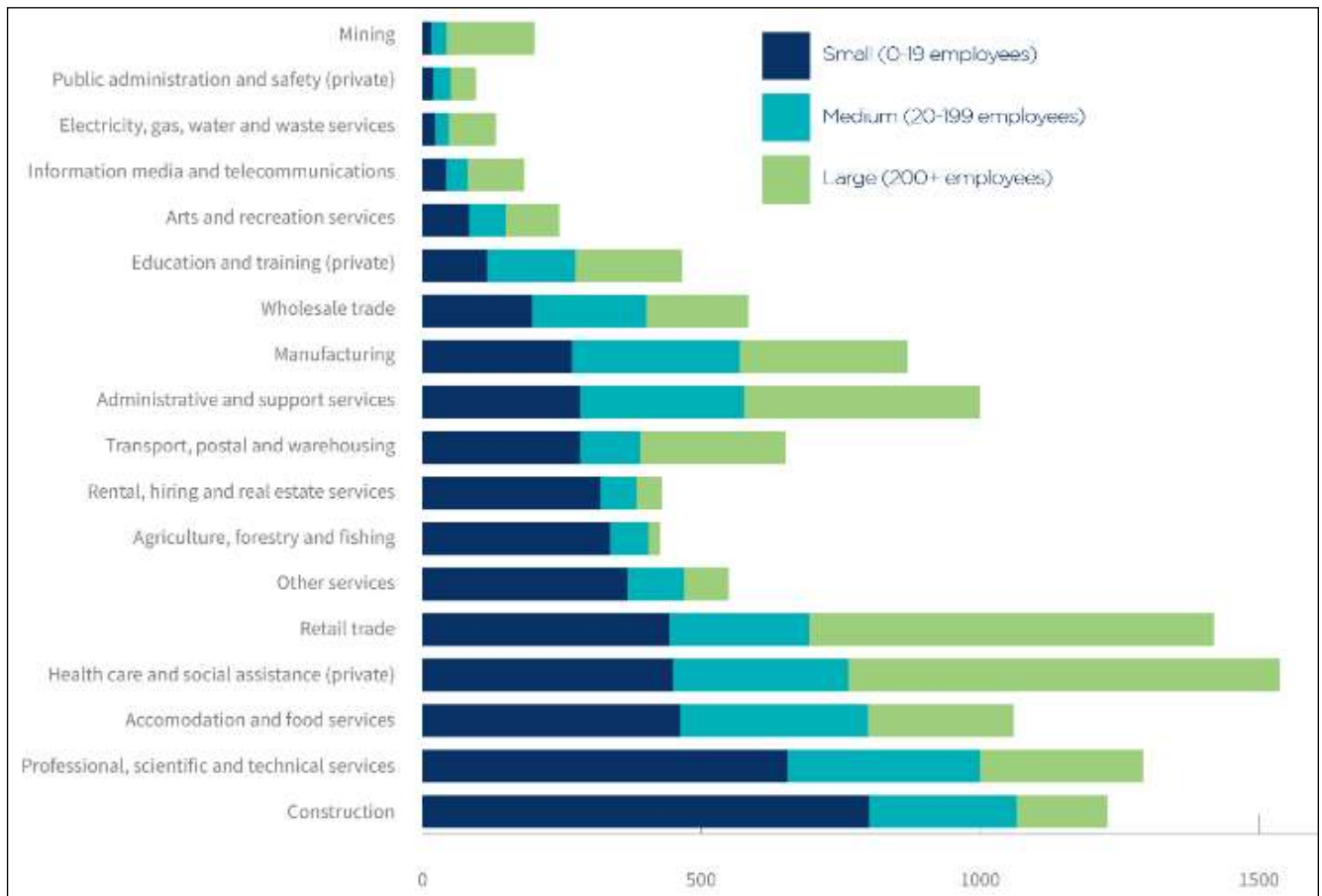

Рис. Ж.3. Структура зайнятості населення Австралії за видами економічної діяльності в 2023 р., тис. осіб

(Джерело: Contribution to Australian Employment. – URL : <https://www.asbfeo.gov.au/contribution-australian-employment>)

ДОДАТОК 3

Соціально-економічний профіль країни

Порядок виконання завдання: заповніть табл. 3.1 та на основі її даних побудуйте графік «Соціально-економічний профіль країни».

На горизонтальній осі (x) відкладіть через 1 см основні показники (чисельність населення, площа території, ВВП і т.д.), на вертикальній осі (y) – питому вагу показників у % за кожним економічним районом (адміністративно-територіальною одиницею). У системі координат відзначте точки всіх показників для кожного економічного району чи адміністративно-територіальної одиниці. Отримані точки з'єднайте лінією. Через точку частки чисельності населення економічного району (адміністративно-територіальної одиниці) паралельно осі x проведіть лінію. Точки на даній лінії і близько від неї показують середні розміри будь-якого показника по економічному району (адміністративно-територіальної одиниці), а розташовані нижче і вище – відповідно меншу і більшу величину. Ступінь віддаленості точок показника від середньої лінії свідчить про величину його відмінностей. На основі даного підходу дайте оцінку рівня розвитку показників економічного району (адміністративно-територіальної одиниці) за наступною шкалою: високий, достатній, середній, менше середнього, низький, позначивши їх відповідно умовно: «++», «+», «+-», «-», «--». Запишіть підсумки оцінки в таблицю. Дайте порівняльний суспільно-географічний аналіз.

**Соціально-економічні показники розвитку економічних районів
(адміністративно-територіальних одиниць)**

Економічні райони (адміністративно-територіальні одиниці)	Населення		Площа		ВВП (ПКС)		ВВП (ПКС) на душу населення		Структура ВВП за секторами економіки						Структура зайнятості населення					
									сільське господарство		промисловість		сфера послуг		сільське господарство		промисловість		сфера послуг	
	млн. осіб	%	тис. км ²	%	млрд. \$	%	\$	%	\$	%	\$	%	\$	%	\$	%	\$	%	\$	%

ДОДАТОК К

Таблиця К.1

Країни Африки, що домоглися політичної незалежності у другій половині ХХ ст.

№ з/п	Країна (стара назва)	Рік проголошення незалежності	Країна-метрополія
1.	Лівія	1951	Італія
2.	Марокко	1956	Франція
3.	Туніс	1956	Франція
4.	Судан	1957	Співволодіння Великої Британії та Єгипту
5.	Гана (Золотий берег)	1957	Велика Британія
6.	Гвінея (Французька Гвінея)	1958	Франція
7.	Центрально-Африканська республіка (Убангі-Шарі)	1960	Франція
8.	Кот-д'Івуар (Берег Слонової Кістки)	1960	Франція
9.	Буркіна-Фасо (Верхня Вольта)	1960	Франція
10.	Габон	1960	Франція
11.	Бенін (Дагомея)	1960	Франція
12.	Камерун	1960	Велика Британія, Німеччина, Франція
13.	Демократична Республіка Конго (Бельгійське Конго, Заір)	1960	Бельгія
14.	Республіка Конго (Середнє Конго)	1960	Франція
15.	Мавританія	1960	Франція
16.	Малі (Французький Судан)	1960	Франція
17.	Мадагаскар	1960	Франція
18.	Нігер	1960	Франція
19.	Нігерія	1960	Велика Британія
20.	Сенегал	1960	Франція
21.	Сомалі (Сомалі – італ., Сомалі – брит.)	1960	Велика Британія
22.	Того (Тоголенд)	1960	Велика Британія, Німеччина, Франція
23.	Чад	1960	Франція
24.	Сьєра-Леоне	1961	Велика Британія
25.	Танзанія (Танганьїка)	1961	Велика Британія
26.	Алжир	1962	Франція
27.	Бурунді	1962	Німеччина, Бельгія
28.	Руанда	1962	Німеччина, Бельгія
29.	Уганда	1962	Велика Британія
30.	Кенія	1963	Велика Британія

31.	Замбія (Північна Родезія)	1964	Велика Британія
32.	Малаві (Ньясаленд)	1964	Велика Британія
33.	Гамбія	1965	Велика Британія
34.	Ботсвана (Бечуаналенд)	1966	Велика Британія
35.	Лесото (Басутоленд)	1966	Велика Британія
36.	Маврикій	1968	Велика Британія
37.	Есватіні (Свазиленд)	1968	Велика Британія
38.	Екваторіальна Гвінея	1968	Іспанія
39.	Гвінея-Бисау (Португальська Гвінея)	1974	Португалія
40.	Мозамбік	1975	Португалія
41.	Кабо-Верде (Острови Зеленого Мису)	1975	Португалія
42.	Сан-Томе і Принсіпі	1975	Португалія
43.	Коморські острови	1975	Франція
44.	Ангола	1975	Португалія
45.	Сейшельські острови	1976	Велика Британія
46.	Джибуті (Французький Берег Сомалі)	1977	Франція
47.	Зімбабве (Південна Родезія)	1980	Велика Британія
48.	Намібія (Південно-Західна Африка)	1990	Німеччина, Велика Британія
49.	Еритрея	1993	Італія (з 1950 р. знаходилась у складі Ефіопії)
50.	Південний Судан	2011	Відокремився від Судану

ДОДАТОК Л

Таблиця Л.1

Етнічний склад населення країн Африки

Algeria	Arab-Berber 99 %; European less than 1 %
Angola	Ovimbundu 37 %; Kimbundu 25 %; Bakongo 13 %; Mestico (mixed European and native African) 2 %; European 1 %; other 22 %
Benin	Fon and related 38,4 %; Adja and related 15,1 %; Yoruba and related 12 %; Bariba and related 9,6 %; Fulani and related 8,6 %; Ottamari and related 6,1 %; Yoa-Lokpa and related 4,3 %; Dendi and related 2,9 %; other 0,9 %; foreigner 1,9 % (2013 est.)
Botswana	Tswana (or Setswana) 79 %; Kalanga 11 %; Basarwa 3 %; other, including Kgalagadi and people of European ancestry 7 %
Burkina Faso	Mossi 52 %; Fulani 8,4 %; Gurma 7 %; Bobo 4,9 %; Gurunsi 4,6 %; Senufo 4,5 %; Bissa 3,7 %; Lobi 2,4 %; Dagara 2,4 %; Tuareg/Bella 1,9 %; Dioula 0,8 %; unspecified/no answer 0,3 %; other 7,2 % (2010 est.)
Burundi	Hutu (Bantu) 85 %; Tutsi (Hamitic) 14 %; Twa (Pygmy) 1 %
Cameroon	Bamileke-Bamu 24,3 %; Beti/Bassa, Mbam 21,6 %; Biu-Mandara 14,6 %; Arab-Choa/Hausa/Kanuri 11 %; Adamawa-Ubangi 9,8 %; Grassfields 7,7 %; Kako, Meka/Pygmy 3,3 %; Cotier/Ngoe/Oroko 2,7 %; Southwestern Bantu 0,7 %; foreign/other ethnic group 4,5 % (2018 est.)
Cape Verde	Creole (Mulatto) 71 %; African 28 %; European 1 %
Central African Republic	Baya 28,8 %; Banda 22,9 %; Mandjia 9,9 %; Sara 7,9 %; M'Baka-Bantu 7,9 %; Arab-Fulani (Peul) 6 %; Mbum 6 %; Ngbanki 5,5 %; Zande-Nzakara 3 %; other Central African Republic ethnic groups 2 %; non-Central African Republic ethnic groups 1 % (2003 est.)
Chad	Sara (Ngambaye/Sara/Madjingaye/Mbaye) 30,5 %; Kanembu/Bornu/Buduma 9,8 %; Arab 9,7 %; Wadai/Maba/Masalit/Mimi 7 %; Gorane 5,8 %; Masa/Musseye/Musgum 4,9 %; Bulala/Medogo/Kuka 3,7 %; Marba/Lele/Mesme 3,5 %; Mundang 2,7 %; Bidiyo/Migaama/Kenga/Dangleat 2,5 %; Dadjo/Kibet/Muro 2,4 %; Tupuri/Kera 2 %; Gabri/Kabalaye/Nanchere/Somrai 2 %; Fulani/Fulbe/Bodore 1,8 %; Karo/Zime/Peve 1,3 %; Baguirmi/Barma 1,2 %; Zaghawa/Bideyat/Kobe 1,1 %; Tama/Assongori/Mararit 1,1 %; Mesmedje/Massalat/Kadjakse 0,8 %; other Chadian ethnicities 3,4 %; Chadians of foreign ethnicities 0,9 %; foreign nationals 0,3 %; unspecified 1,7 % (2014-2015 est.)
Comoros	Antalote, Cafre, Makoa, Oimatsaha, Sakalava
Congo, Democratic Republic of the	More than 200 African ethnic groups of which the majority are Bantu; the four largest tribes – Mongo, Luba, Kongo (all Bantu), and the Mangbetu-Azande (Hamitic) – make up about 45 % of the population
Congo, Republic of	Kongo 40,5 %; Teke 16,9 %; Mbochi 13,1 %; foreigner 8,2 %; Sangha 5,6 %; Mbere/Mbeti/Kele 4,4 %; Punu 4,3 %; Pygmy 1,6 %; Oubanguiens 1,6 %; Duma 1,5 %; Makaa 1,3 %; other and unspecified 1 % (2014-2015 est.)
Côte d'Ivoire	Akan 28,9 %; Voltaïque or Gur 16,1 %; Northern Mande 14,5 %; Kru 8,5 %;

	Southern Mande 6,9 %; unspecified 0,9 %; non-Ivoirian 24,2 % (2014 est.)
Djibouti	Somali 60 %; Afar 35 %; other 5 % (mostly Yemeni Arab, also French, Ethiopian, and Italian)
Egypt	Egyptian 99,7 %; other 0,3 % (2006 est.)
Equatorial Guinea	Fang 85,7 %; Bubi 6,5 %; Mdowe 3,6 %; Annobon 1,6 %; Bujeba 1,1 %; other 1,4 % (1994 est.)
Eritrea	Tigrinya 50 %; Tigre 30 %; Saho 4 %; Afar 4 %; Kunama 4 %; Bilen 3 %; Hedareb/Beja 2 %; Nara 2 %; Rashaida 1 % (2021 est.)
Eswatini (Swaziland)	Predominantly Swazi with smaller populations of other African ethnic groups and people of European ancestry
Ethiopia	Oromo 35,8 %; Amhara 24,1 %; Somali 7,2 %; Tigray 5,7 %; Sidama 4,1 %; Guragie 2,6 %; Welaita 2,3 %; Afar 2,2 %; Silte 1,3 %; Kefficho 1,2 %; other 13,5 % (2022 est.)
Gabon	Gabonese-born 80,1 % (includes Fang 23,2 %; Shira-Punu/Vili 18,9 %; Nzabi-Duma 11,3 %; Mbede-Teke 6,9 %; Myene 5 %; Kota-Kele 4,9 %; Okande-Tsogo 2,1 %; Pygmy 3 %; other 7,5 %), Cameroonian 4,6 %; Malian 2,4 %; Beninese 2,1 %; acquired Gabonese nationality 1,6 %; Togolese 1,6 %; Senegalese 1,1 %; Congolese (Brazzaville) 1 %; other 5,5 % (includes Congolese (Kinshasa), Equatorial Guinean, Nigerian) (2012 est.)
Gambia	Mandinka/Jahanka 33,3 %; Fulani/Tukulur/Lorobo 18,2 %; Wolof 12,9 %; Jola/Karoninka 11 %; Serahuleh 7,2 %; Serer 3,5 %; other 4 %; non-Gambian 9,9 % (2019-2020 est.)
Ghana	Akan 45,7 %; Mole-Dagbani 18,5 %; Ewe 12,8 %; Ga-Dangme 7,1 %; Gurma 6,4 %; Guan 3,2 %; Grusi 2,7 %; Mande 2 %; other 1,6 % (2021 est.)
Guinea	Fulani (Peuhl) 33,4 %; Malinke 29,4 %; Susu 21,2 %; Guerze 7,8 %; Kissi 6,2 %; Toma 1,6 %; other/foreign 0,4 % (2018 est.)
Guinea-Bissau	Balanta 30 %; Fulani 30 %; Manjaco 14 %; Mandinga 13 %; Papel 7 %; unspecified smaller ethnic groups 6 % (2015 est.)
Kenya	Kikuyu 17,1 %; Luhya 14,3 %; Kalenjin 13,4 %; Luo 10,7 %; Kamba 9,8 %; Somali 5,8 %; Kisii 5,7 %; Mijikenda 5,2 %; Meru 4,2 %; Maasai 2,5 %; Turkana 2,1 %; non-Kenyan 1 %; other 8,2 % (2019 est.)
Kiribati	I-Kiribati 95,78 %; I-Kiribati/mixed 3,8 %; Tuvaluan 0,2 %; other 1,7 % (2020 est.)
Lesotho	Sotho 99,7 %; Europeans, Asians, and other 0,3 %
Liberia	Kpelle 20,3 %; Bassa 13,4 %; Grebo 10 %; Gio 8 %; Mano 7,9 %; Kru 6 %; Lorma 5,1 %; Kissi 4,8 %; Gola 4,4 %; Krahn 4 %; Vai 4 %; Mandingo 3,2 %; Gbandi 3 %; Mende 1,3 %; Sapo 1,3 %; other Liberian 1,7 %; other African 1,4 %; non-African 1 % (2008 est.)
Libya	Berber and Arab 97 %; other 3 % (includes Egyptian, Greek, Indian, Italian, Maltese, Pakistani, Tunisian, and Turkish)
Madagascar	Malayo-Indonesian (Merina and related Betsileo), Cotiers (mixed African, Malayo-Indonesian, and Arab ancestry – Betsimisaraka, Tsimihety, Antaisaka, Sakalava), French, Indian, Creole, Comoran
Malawi	Chewa 34,3 %; Lomwe 18,8 %; Yao 13,2 %; Ngoni 10,4 %; Tumbuka 9,2 %; Sena 3,8 %; Mang'anja 3,2 %; Tonga 1,8 %; Nyanja 1,8 %; Nkhonde 1 %;

	other 2,2 %; foreign 0,3 % (2018 est.)
Mali	Bambara 33,3 %; Fulani (Peuhl) 13,3 %; Sarakole/Soninke/Marka 9,8 %; Senufo/Manianka 9,6 %; Malinke 8,8 %; Dogon 8,7 %; Sonrai 5,9 %; Bobo 2,1 %; Tuareg/Bella 1,7 %; other Malian 6 %; from members of Economic Community of West Africa 0,4 %; other 0,3 % (2018 est.)
Mauritania	Black Moors (Haratines) 40 %; White Moors (Beydane) 30 %; Sub-Saharan Mauritians including Halpulaar, Fulani, Soninke, Wolof, and Bambara 30 %
Mauritius	Indo-Mauritian (compose approximately two thirds of the total population), Creole, Sino-Mauritian, Franco-Mauritian
Morocco	Arab-Berber 99 %; other 1 % (no data collection from the former Western Sahara)
Mozambique	Makhuwa 26,1 %; Portuguese (official) 16,6 %; Tsonga 8,6 %; Nyanja 8,1 %; Sena 7,1 %; Lomwe 7,1 %; Chuwabo 4,7 %; Ndau 3,8 %; Tswa 3,8 %; other Mozambican languages 11,8 %; other 0,5 %; unspecified 1,8 % (2017 est.)
Namibia	Ovambo 50 %; Kavangos 9 %; Herero 7 %; Damara 7 %; mixed European and African ancestry 6,5 %; European 6 %; Nama 5 %; Caprivian 4 %; San 3 %; Baster 2 %; Tswana 5 %
Niger	Hausa 53,1 %; Zarma/Songhai 21,2 %; Tuareg 11 %; Fulani (Peuhl) 6,5 %; Kanuri 5,9 %; Gurma 0,8 %; Arab 0,4 %; Tubu 0,4 %; other/unavailable 0,9 % (2006 est.)
Nigeria	Hausa 30 %; Yoruba 15,5 %; Igbo (Ibo) 15,2 %; Fulani 6 %; Tiv 2,4 %; Kanuri/Berberi 2,4 %; Ibibio 1,8 %; Ijaw/Izon 1,8 %; other 24,9 % (2018 est.)
Rwanda	Hutu 84 %; Tutsi 15 %; Twa (Pygmoid) 1 %
São Tomé and Príncipe	Mestico, Angolares (descendants of Angolan slaves), Forros (descendants of freed slaves), Servicais (contract laborers from Angola, Mozambique, and Cabo Verde), Tongas (children of servicais born on the islands), Europeans (primarily Portuguese), Asians (mostly Chinese)
Senegal	Wolof 39,7 %; Pular 27,5 %; Serer 16 %; Mandinka 4,9 %; Jola 4,2 %; Soninke 2,4 %; other 5,4 % (includes Europeans and persons of Lebanese descent) (2019 est.)
Seychelles	Predominantly Creole (mainly of East African and Malagasy heritage); also French, Indian, Chinese, and Arab populations
Sierra Leone	Temne 35,4 %; Mende 30,8 %; Limba 8,8 %; Kono 4,3 %; Korankoh 4 %; Fullah 3,8 %; Mandingo 2,8 %; Loko 2 %; Sherbro 1,9 %; Creole 1,2 % (descendants of freed Jamaican slaves who were settled in the Freetown area in the late-18th century; also known as Krio), other 5 % (2019 est.)
Somalia	Somali 85 %; Bantu and other non-Somali 15 % (including 30000 Arabs)
South Africa	Black African 80,9 %; Colored 8,8 %; White 7,8 %; Indian/Asian 2,6 % (2021 est.)
Sudan	Sudanese Arab (approximately 70 %), Fur, Beja, Nuba, Ingessana, Uduk, Fallata, Masalit, Dajo, Gimir, Tunjur, Berti; there are over 500 ethnic groups
South Sudan	Dinka (Jieng) approximately 35-40 %; Nuer (Naath) approximately 15 %; Shilluk (Chollo), Azande, Bari, Kakwa, Kuku, Murle, Mandari, Didinga, Ndogo, Bviri, Lndi, Anuak, Bongo, Lango, Dungotona, Acholi, Baka, Fertit

	(2011 est.)
Tanzania	Mainland: African 99 % (Bantu 95 %); other 1 %; Zanzibar: Arab, African, mixed Arab and African
Togo	Adja-Ewe/Mina 42,4 %; Kabye/Tem 25,9 %; Para-Gourma/Akan 17,1 %; Akposso/Akebu 4,1 %; Ana-Ife 3,2 %; other Togolese 1,7 %; foreigners 5,2 %; no response 0,4 % (2013-2014 est.)
Tunisia	Arab 98 %; European 1 %; Jewish and other 1 %
Western Sahara (proposed state)	Arab, Berber
Zambia	Bemba 21 %; Tonga 13,6 %; Chewa 7,4 %; Lozi 5,7 %; Nsenga 5,3 %; Tumbuka 4,4 %; Ngoni 4 %; Lala 3,1 %; Kaonde 2,9 %; Namwanga 2,8 %; Lunda (north Western) 2,6 %; Mambwe 2,5 %; Luvale 2,2 %; Lamba 2,1 %; Ushi 1,9 %; Lenje 1,6 %; Bisa 1,6 %; Mbunda 1,2 %; other 13,8 %; unspecified 0,4 % (2010 est.)
Zimbabwe	African 99,4 % (predominantly Shona; Ndebele is the second largest ethnic group); other 0,4 %; unspecified 0,2 % (2012 est.)

*Джерело: Ethnic groups // The world factbook. – URL : <https://www.cia.gov/the-world-factbook/about/archives/2022/field/ethnic-groups/>

ДОДАТОК М

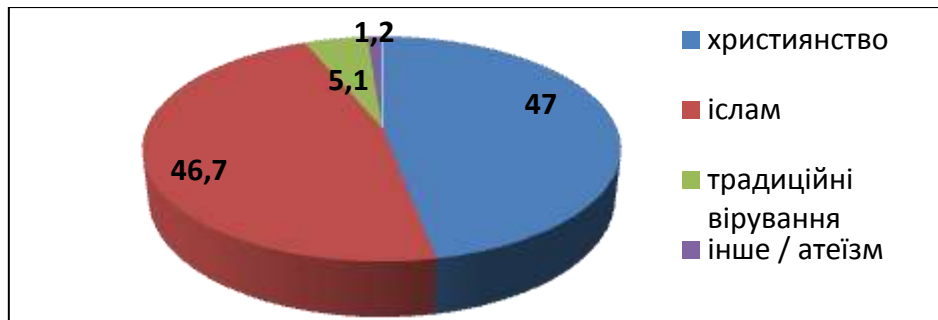

Рис. М.1. Релігійна структура населення Африки (%), 2023 р.
(Джерело : Religions in Africa. – URL : <https://scalar.usc.edu/works/music-in-global-america/media/religions-in-africa>)

Рис. М.2. Переважаюча релігія в країнах Африки
(Джерело: The most religious places in Africa, and what they are practicing. – URL : <https://mapsontheweb.zoom-maps.com/post/148785680845/the-most-religious-places-in-africa-and-what-they>)

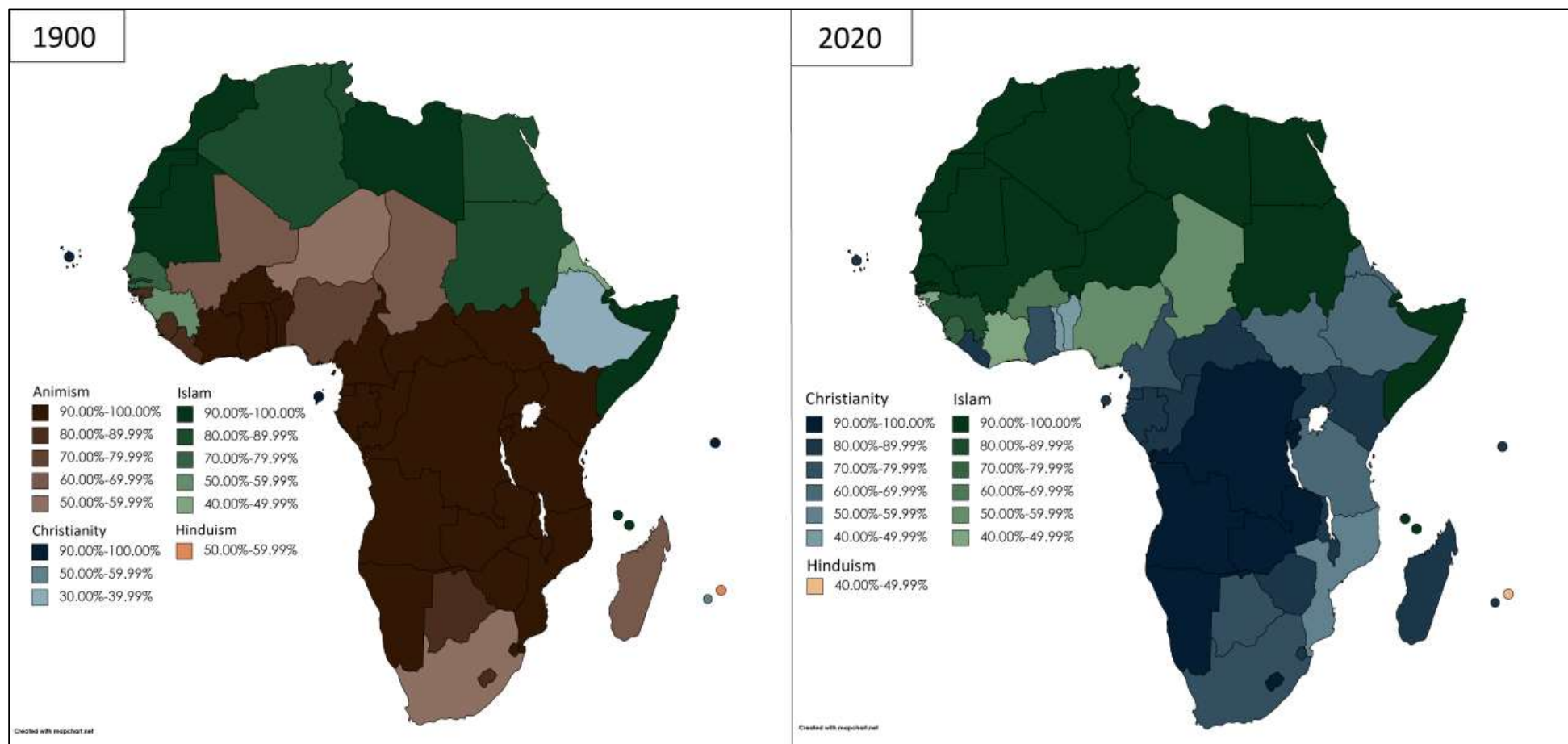

Рис. М.3. Релігійна ситуація в Африці в 1900-2020 рр.

(Джерело: Religion in Africa: 1900 vs 2020. –

URL : <https://mapsontheweb.zoom-maps.com/post/694078069639692288/religion-in-africa-1900-vs-2020>)

ДОДАТОК Н

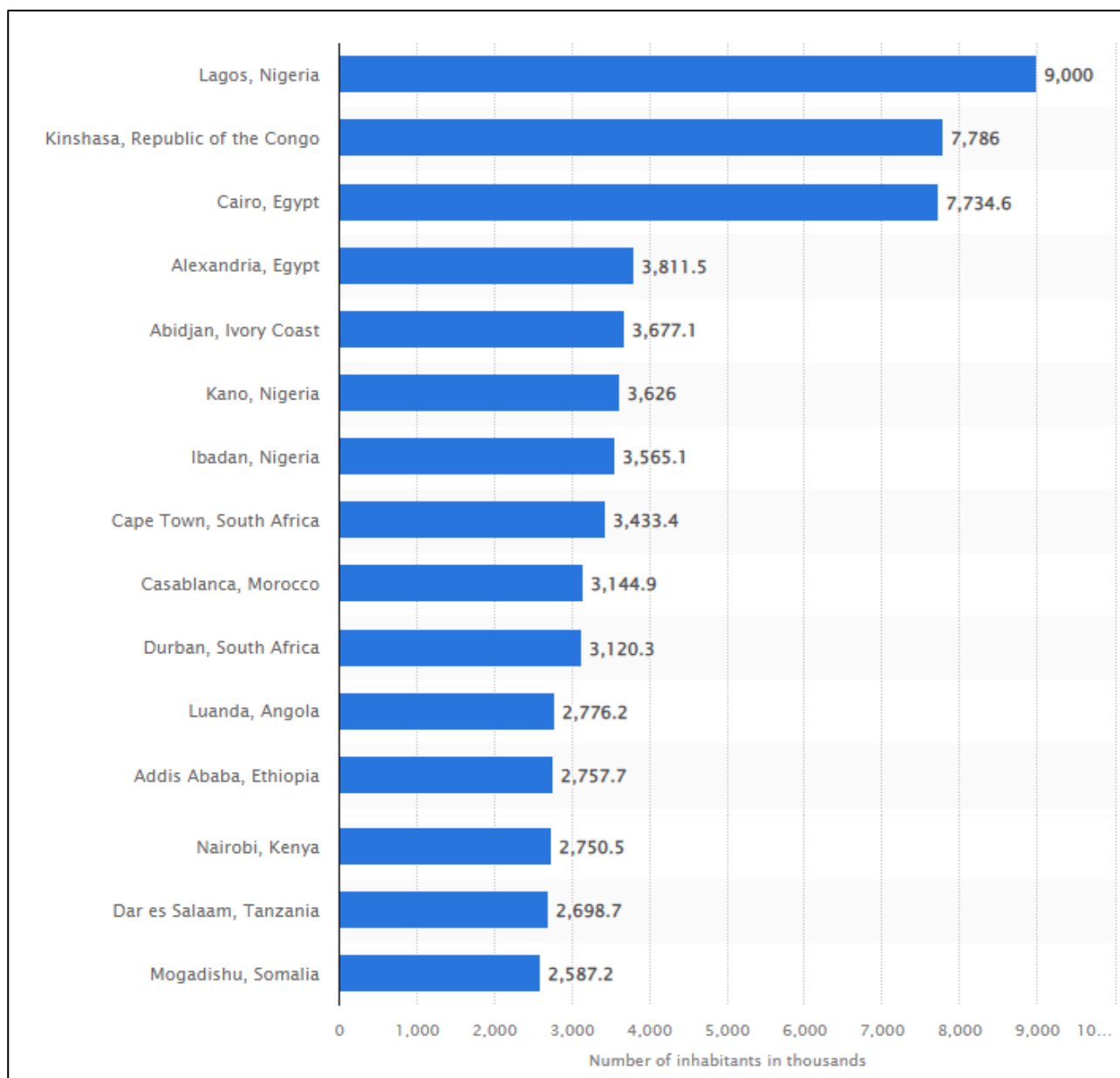

Рис. Н.1. Найбільші міста Африки, 2023 р.

(Джерело: Largest cities in Africa as of 2023, by number of inhabitants(in 1,000s). – URL : <https://www.statista.com/statistics/1218259/largest-cities-in-africa/>)

ДОДАТОК П

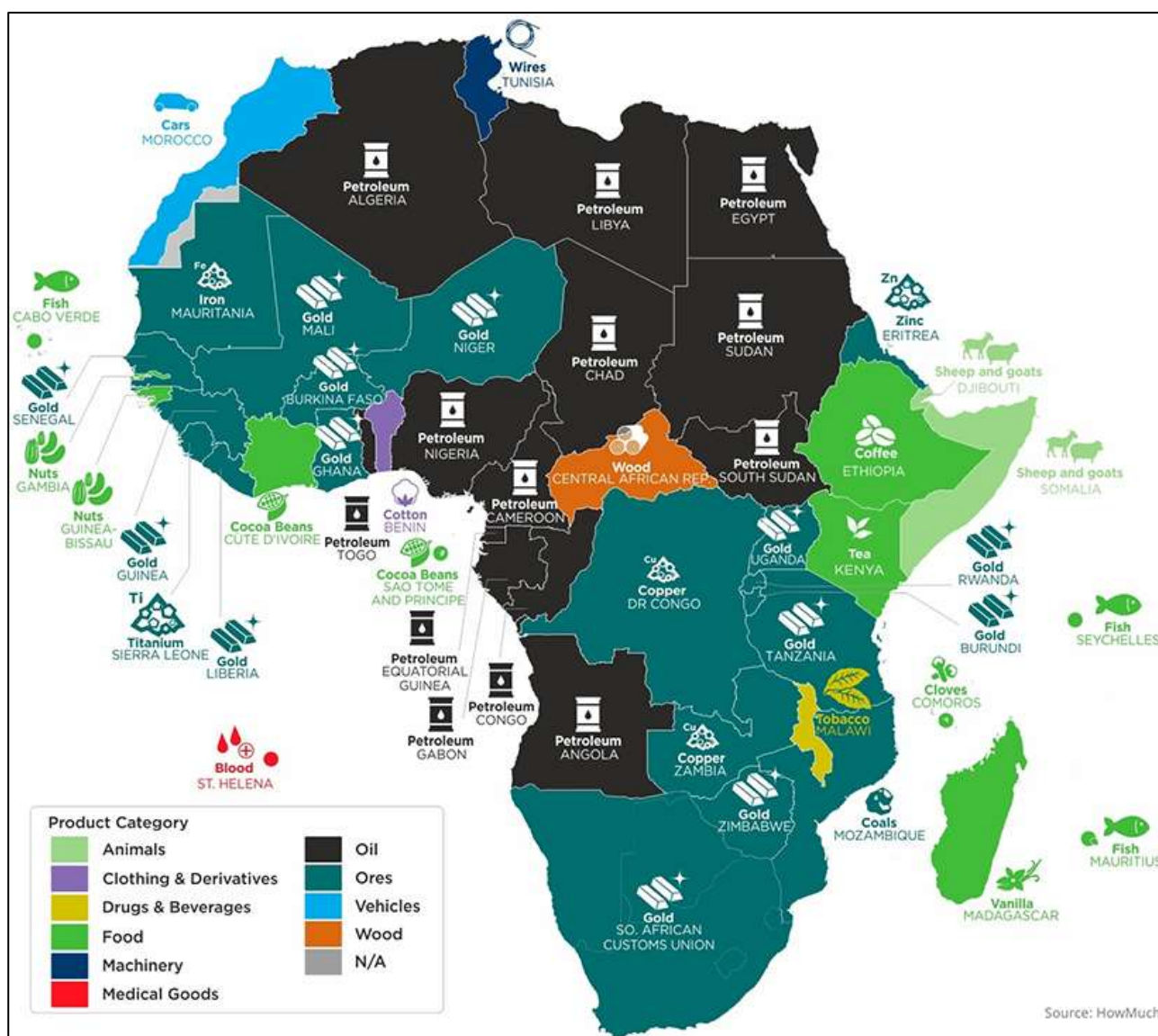

Рис. П.1. Головні експортні товари країн Африки, 2020 р.

(Джерело: Карта: почему Африка — очень перспективный континент для развития бизнеса.

– Режим доступа : <https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/rost-gorodov-v-afrike-2296/>)

ЗАВДАННЯ для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1-й розділ			
1	<i>Опанувати тему:</i> «Теоретичні і методологічні основи курсу «Регіональна економічна і соціальна географія» (об'єкт, предмет та методи дослідження регіональної економічної і соціальної географії; теоретичні засади країнознавчої науки (базові вчення, географічні теорії, концепції); понятійно-термінологічний апарат; зв'язки регіональної економічної і соціальної географії з іншими науками)	0,5	2
2	<i>Опанувати тему:</i> «Суспільно-географічна характеристика Англо-Америци»		2
3	<i>Опанувати тему:</i> «Історія відкриття, заселення та господарського освоєння США»	0,5	2
4	<i>Опанувати тему:</i> «Сфера послуг США»	0,5	4
5	<i>Опанувати тему:</i> «Транспорт, зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні відмінності, проблеми і перспективи розвитку США»	0,5	4
6	<i>Опанувати тему:</i> «Суспільно-географічна характеристика Канади»		8
2-й розділ			
7	<i>Опанувати тему:</i> «Транспортна система Латинської Америки. Характеристика основних видів транспорту»	0,5	1
8	<i>Опанувати тему:</i> «Зовнішньоекономічні зв'язки Латинської Америки. Товарна і географічна структура зовнішньої торгівлі»	0,5	2
9	<i>Опанувати тему:</i> «Рекреація і туризм Латинської Америки. Проблеми і перспективи розвитку регіону»	0,5	2
10	<i>Опанувати тему:</i> «Транспорт, зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні відмінності, проблеми і перспективи розвитку Бразилії»	0,5	
11	<i>Опанувати тему:</i> «Суспільно-географічна характеристика Бразилії»		5
12	<i>Опанувати тему:</i> «Транспорт, зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні відмінності, проблеми і перспективи розвитку Мексики»	0,5	
13	<i>Опанувати тему:</i> «Суспільно-географічна характеристика Мексики»		5
14	<i>Опанувати тему:</i> «Транспорт, зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні відмінності, проблеми і перспективи розвитку Аргентини»	0,5	
15	<i>Опанувати тему:</i> «Суспільно-географічна характеристика Ла-Платських країн»		3
16	<i>Опанувати тему:</i> «Суспільно-географічна характеристика країн Північного Сходу Південної Америки»	1	3
17	<i>Опанувати тему:</i> «Транспорт, зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні відмінності, проблеми і перспективи розвитку країн Центральної Америки і Вест-Індії»	0,5	
18	<i>Опанувати тему:</i> «Суспільно-географічна характеристика країн		3

	Центральної Америки і Вест-Індії»		
19	<i>Опанувати тему: «Транспорт, зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні відмінності, проблеми і перспективи розвитку Андських країн»</i>	0,5	
20	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика Андських країн»</i>		3
21	<i>Підготуватися до написання контрольної роботи 1</i>	5	5
	Разом за 1-2 розділи	12	54
3-й розділ			
22	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика населення і господарства Австралійського Союзу»</i>		8
23	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика економічних районів (або адміністративно-територіальних одиниць) Австралійського Союзу»</i>	0,5	2
24	<i>Опанувати тему: «Економіко-географічна характеристика окремих країн Океанії»</i>	1	
25	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика Нової Зеландії та Океанії»</i>		4
4-й розділ			
26	<i>Опанувати тему: «Транспортна система Африки. Характеристика основних видів транспорту»</i>	0,5	3
27	<i>Опанувати тему: «Зовнішньоекономічні зв'язки Африки. Рекреація і туризм Африки. Проблеми і перспективи розвитку материка»</i>	0,5	3
28	<i>Опанувати тему: «Транспорт, зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні відмінності, проблеми і перспективи розвитку країн Північної Африки»</i>	0,5	
29	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика Північної Африки»</i>		4
30	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика країн Західної Африки»</i>	1	4
31	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика країн Східної Африки»</i>	1	4
32	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика країн Центральної Африки»</i>	1	4
33	<i>Опанувати тему: «Суспільно-географічна характеристика країн Південної Африки»</i>	1	4
34	<i>Підготуватися до написання залікової роботи</i>	5	6
	Разом за 3-4 розділи	12	46
	ВСЬОГО	24	100

Результати самостійної роботи перевіряються шляхом опитування на практичному занятті; виконання відповідних практичних завдань, що надаються в методичній розробці до практичного заняття; тестових контролів в системі Moodle; виносяться на поточну та підсумкову (залікову) контрольні роботи.

ПИТАННЯ

до ПОТОЧНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

з теми «Суспільно-географічна характеристика країн Америки»

1. Поділ Америки на регіони: аналіз різних підходів. Америка, Північна Америка, Північноамериканський регіон, Англо-Америка, Англо-Саксонська Америка: чим відрізняються ці регіони між собою за складом?
2. Північноамериканський регіон: географічні, культурні, соціально-економічні, етнічні та політичні підстави виділення.
3. Загальні відомості про США (площа та місце в світі за площею, чисельність населення та місце в світі за чисельністю населення, місце в світі за ВВП та індексом людського розвитку, політична та економічна столиця, державні та національні символи США).
4. Економіко-географічне положення США та його оцінка.
5. Форма державного правління й державного устрою США.
6. Історія відкриття, заселення й господарського освоєння США. Коротка історія формування політичної та адміністративно-територіальної карти країни (перша англійська колонія на території США; перше місто США; рік утворення США; «перший штат» США, який ратифікував Конституцію США; перші штати, що утворили США; місто, що спочатку виконувало роль столиці США).
7. Сучасний адміністративно-територіальний устрій держави. Острівні території країни. Найбільший та найменший штат США за площею.
8. Природно-ресурсний потенціал країни та його оцінка:
  - Рельєф та орографічні ресурси. Основні форми рельєфу. Найвища та найнижча точки країни.
  - Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси та типи клімату, в яких розташовані США. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю в країні. Сонячний, сніговий, банановий пояси. Алея торнадо.
  - Водні ресурси. Забезпеченість країни водними ресурсами. Третє узбережжя США.
  - Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність країни. Структура сільськогосподарських угідь. Бедленди.
  - Флористичні та фауністичні ресурси. Лісистість США.
  - Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.
  - Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Місце США в світі за запасами головних корисних копалин.
9. Особливості формування американської нації.
10. Динаміка чисельності населення США в ХХ-ХХІ ст. та її причини. Темпи приросту населення. Сучасна чисельність населення країни. Штати з найбільшою і найменшою чисельністю населення.

11. Щільність населення США: основні риси, територіальні відмінності та їх причини.
12. Демографічна ситуація в США. Тип та режим відтворення населення США. Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту. Штати з найбільш сприятливою і несприятливою демографічною ситуацією.
13. Статеві-віковий склад населення США та його територіальна диференціація. Середній вік населення. Середня очікувана тривалість життя при народженні. Тип статево-вікової піраміди.
14. Расовий склад населення США. Головні расові групи сучасного населення (білі американці, в т.ч. латиноамериканці; афроамериканці; американські індіанці та аборигени Аляски; азіати; корінні гавайці або інші жителі Океанії; дві і більше національностей; інші раси), їх поширення по території США. «Чорний пояс» США.
15. Етнолінгвістичний склад населення США. Корінне населення США.
16. Релігійний склад населення США: переважаючі релігійні групи населення, їх поширення по території США. Релігійність населення: територіальні відмінності та їх причини. «Біблійний пояс» США. «Коридор мормонів» («Железний пояс» або «пояс Джел-О»). «Нецерковний пояс» США.
17. Особливості соціально-класового складу населення. Трудові ресурси США, структура зайнятості, рівень безробіття. Білі, сірі і сині (блакитні) комірці. Постіндустріальний тип зайнятості населення.
18. Міграції населення в США. Сальдо міграцій. Міграційно привабливі і непривабливі штати.
19. Розселення населення США. Типи розселення населення. Міське і сільське населення, метрополітенське і неметрополітенське населення.
20. Урбанізація: переважаючі форми урбанізації, територіальні відмінності та їх причини. Американські субурбії.
21. Місто в США. Міста-мільйонери, метрополітенські ареали та мегалополіси США.
22. Місце США в міжнародному поділі праці (галузі спеціалізації).
23. Загальна характеристика економіки США. США – країна з ринковою економікою. ВВП та його структура за видами економічної діяльності. Штати за найбільшим і найменшим ВВП.
24. Найбільші ТНК США.
25. Американська економічна модель: характерні риси і сучасні особливості. Постіндустріальна економіка. Економіка знань. Сервісна економіка. Інноваційна економіка. Інформаційне суспільство. США як суспільство масового споживання. США як суспільство сумісного споживання.
26. Географія вугільної промисловості.

27. Географія нафтогазової промисловості США.
28. Нафтопереробна промисловість США. Географія найбільших НПЗ.
29. Електроенергетика США. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика в США. Електроенергетичний комплекс в басейні річки Теннессі – найпотужніший електроенергетичний район США.
30. Географія чорної металургії США.
31. Географія кольорової металургії США. Алюмінієва промисловість як провідна галузь кольорової металургії країни.
32. Машинобудування США. Галузева й територіальна структура окремих галузей комплексу (авіаційної і ракетно-космічної, судобудування, верстатобудування, приладобудування та ін.). Лос-Анджелес – «столиця авіа- і ракетно-космічного машинобудування» США. Сіетл – «авіаційна столиця» США.
33. Автомобільна промисловість як провідна галузь транспортного машинобудування США. Мічиган – «автомобільний штат» США. Детройт – «автомобільна столиця» США.
34. Хімічна промисловість США. Галузева й територіальна структура галузі. Фармацевтична промисловість як провідна галузь хімічної промисловості США. Х'юстон – «нафтохімічна столиця» США.
35. Промислові райони і пояси США.
36. Географія сільського господарства США: рослинництва, тваринництва. Сільськогосподарські пояси: кукурудзяний, пшеничний, бавовняний, молочний, фруктовий, рисовий.
37. Транспортна система США. Основні види транспорту та їх роль у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. Найважливіші транспортні вузли країни, автомобільні та залізничні магістралі. Найбільші морські порти та аеропорти. Північноамериканський тип транспортної системи.
38. Освіта в США. «Ліга плюща».
39. Географія науки США. «Силіконові долини».
40. Туристична галузь США.
41. Зовнішньоекономічні зв'язки. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни.
42. Південна Америка, Латинська Америка, Іberoамерика, Індоамерика, Іспанська Америка: співвідношення та пояснення назв регіонів. Географічні, культурні, соціально-економічні, етнічні та політичні підстави виділення Латинської Америки.
43. Латинська Америка: загальні відомості (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, форми державного

правління та державного устрою держав, держави з найбільшою та найменшою площею, чисельністю населення, індексом людського розвитку), склад регіону (незалежні держави та їх столиці; залежні території, їх метрополії та адміністративні центри).

44. Історія відкриття, заселення й господарського освоєння Латинської Америки. Коротка історія формування політичної карти регіону. Держави, що першими проголосили свою незалежність. Держави, що утворилися останніми в регіоні.
45. Економіко-географічне положення Латинської Америки та його оцінка.
46. Поділ Латинської Америки на субрегіони – Північний Схід, Мексика і Центральна Америка, Мезоамерика (Середня Америка), Вест-Індія, Карибський регіон, Ла-Платські країни, Андські країни, Бразилія, країни Південного конусу, Гвіанський трикутник, Атлантичний субрегіон, Амазонія. Склад субрегіонів.
47. Природно-ресурсний потенціал Латинської Америки та його оцінка:
  - Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Країни-лідери за запасами корисних копалин у регіоні. Чому Латинську Америку називають «геологічною коморою» світу?
  - Рельєф та орографічні ресурси. Основні форми рельєфу. Найвища та найнижча точки регіону.
  - Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси та типи клімату, в яких розташована Латинська Америка. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю в регіоні. Тьєрра темплада. Чому південна Америка – найвологіший материк світу?
  - Водні ресурси. Забезпеченість регіону водними ресурсами. Країни з найвищою та найнижчою забезпеченістю водними ресурсами. Гідроенергоресурси.
  - Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність регіону. Структура сільськогосподарських угідь.
  - Флористичні та фауністичні ресурси. Лісистість Латинської Америки та її територіальні відмінності. Амазонські ліси.
  - Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.
48. Чисельність населення Латинської Америки та її динаміка. Темпи приросту населення та їх територіальні відмінності.
49. Демографічна ситуація в Латинській Америці. Тип і режим відтворення населення. Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту. Держави з найбільшими і найменшими демографічними показниками.
50. Статева структура населення Латинської Америки. Співвідношення чоловіків і жінок. Держави з найбільшим переважанням жінок. Держави з переважанням чоловіків.

51. Вікова структура населення Латинської Америки. Держави з найбільшою і найнижчою питомою вагою дітей та людей похилого віку. Середній вік населення. Держави з найбільшим і найнижчим середнім віком населення. Тип статево-вікової піраміди.
52. Середня очікувана тривалість життя. Держави з найбільшою і найнижчою середньою очікуваною тривалістю життя.
53. Основні расово-етнічні групи населення, їх територіальні відмінності. Місцеві народи.
54. Поширення основних мов. Офіційні мови в країнах Латинської Америки.
55. Релігійний склад населення Латинської Америки. Поширення основних релігій.
56. Расовий склад населення Латинської Америки. Креоли. Змішані раси.
57. Щільність населення та його територіальні відмінності. Держави з найвищою і найнижчою щільністю населення.
58. Внутрішній та приокеанічний типи розселення населення Латинської Америки.
59. Урбанізаційні процеси. Рівень урбанізації в Латинській Америці. Держави з найвищим і найнижчим рівнем урбанізації. Хибна (помилкова, нетряна, псевдо) урбанізація і латиноамериканські нетрі (фавели).
60. Найбільші міста Латинської Америки. Найвисокогірніше місто-мільйонер світу.
61. Трудові ресурси Латинської Америки. Структура зайнятості населення. Рівень безробіття. Держави з найвищим і найнижчим рівнем безробіття.
62. Міграції в Латинській Америці. Сальдо міграції. Напрями зовнішньої і внутрішньої міграції. Держави з найвищим і найнижчим сальдо міграції.
63. Латинська Америка – регіон, що розвивається. Характерні риси (багатоукладність економіки, малорозвиненість і відсталість, вузька спеціалізація країн, монопродуктивність промисловості, монокультурність сільського господарства, монотоварність експорту, соціальна нерівність, залежність від іноземного капіталу, низький рівень життя, просторовий дуалізм, сировинний характер економіки і традиційна структура виробництва з великим значенням сільського господарства, низький рівень розвитку обробної промисловості і гіпертрофованій розвиток гірничодобувної промисловості тощо).
64. Місце Латинської Америки в міжнародному поділі праці (галузі спеціалізації). Структура ВВП. Тип економічної системи країн регіону (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки країн регіону (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна). Держави з найвищим і найнижчим ВВП.
65. Нові індустріальні країни в Латинській Америці.
66. Промисловість Латинської Америки. Провідні галузі.

67. Коротка характеристика галузей промисловості (питома вага регіону в виробництві продукції, країни-лідери у виробництві продукції, центри і райони виробництва):
- нафтова і нафтопереробна промисловість;
  - газова промисловість;
  - вугільна промисловість;
  - теплоенергетика;
  - гідроенергетика;
  - атомна енергетика;
  - альтернативна енергетика;
  - чорна металургія;
  - кольорова металургія;
  - машинобудування;
  - хімічна промисловість;
  - лісопромисловий комплекс.
68. Головні промислові райони Латинської Америки.
69. Сільське господарство Латинської Америки. Монокультурність сільського господарства. Латифундизм і мініфундизм. Багатоповерхове землеробство. Структура сільськогосподарського виробництва.
- Рослинництво. Провідні галузі. Держави-лідери з виробництва продукції рослинництва. Цукрові держави, кавові держави, бананові держави, бавовняні держави тощо.
  - Тваринництво. Провідні галузі. Держави-лідери за поголів'ям тварин, з виробництва продукції тваринництва.
  - Головні сільськогосподарські райони.
70. Транспорт Латинської Америки (автомобільний, авіаційний, залізничний, річковий, морський, трубопровідний). Провідний вид транспорту за пасажиро- і вантажоперевезеннями. Найголовніші транспортні магістралі, в т.ч. трансконтинентальні. Найбільші морські та річкові порти, аеропорти. Територіальні відмінності. Держави з найбільшим морським флотом. Держави з найвищою щільністю залізниць. Держави з найвищою щільністю автодоріг. Держави з найвищою протяжністю трубопроводів. Держави з найвищою протяжністю судноплавних річок.
71. Сфера послуг Латинської Америки. Туризм в Латинській Америці.
72. Зовнішньоекономічні зв'язки Латинської Америки. Товарна і географічна структура експорту й імпорту регіону. Головні статті експорту окремих країн Латинської Америки. «Індустріяє макіладорас». Головні зовнішньоекономічні партнери Латинської Америки.

ПИТАННЯ до ПІДСУМКОВОЇ (ЗАЛІКОВОЇ) КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

**з теми «Суспільно-географічна характеристика Америки*,
Австралії та Океанії, Африки»**

1. Історія відкриття, заселення й господарського освоєння Австралії. Коротка історія формування політичної й адміністративно-територіальної карти країни-континента.
2. Австралійський Союз: загальні відомості (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, місце в світі за ВВП та індексом людського розвитку, політична та економічна столиця, державні та національні символи).
3. Форма державного правління й державного устрою Австралії.
4. Сучасний адміністративно-територіальний поділ держави. Штати, внутрішні та зовнішні території. Австралійська антарктична територія.
5. Економіко-географічне положення Австралії та його оцінка.
6. Природно-ресурсний потенціал Австралії та його оцінка:
  - Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Місце Австралії в світі за запасами мінеральних ресурсів.
  - Рельєф та орографічні ресурси. Основні форми рельєфу. Найвища та найнижча точки Австралії. Австралія – найнижчий, найрівніший та тектонічно найспокійніший материк.
  - Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси і типи клімату, в яких розташована Австралія. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю на материку. Австралія – найсухіший і найпустельніший материк.
  - Водні ресурси. Забезпеченість материка водними ресурсами. Гідроенергоресурси. Великий Артезіанський басейн.
  - Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність материка. Структура сільськогосподарських угідь. Австралія – країна з найбільшими пасовищами в світі.
  - Флористичні та фауністичні ресурси. Унікальність флори і фауни країни. Лісистість Австралії та її територіальні відмінності.
  - Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.
7. Чисельність населення Австралії та її динаміка. Штати/території з найбільшою і найменшою чисельністю населення. Темпи приросту населення та їх територіальні відмінності.

8. Демографічна ситуація в країні. Тип і режим відтворення населення. Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту, їх територіальні відмінності.
9. Статеві-вікова структура, середній вік та очікувана тривалість життя населення Австралії, їх територіальні відмінності. Тип статево-вікової піраміди.
10. Расово-етнічний та лінгвістичний склад населення. Аборигени і жителі островів Торресової протоки. Поширення основних мов.
11. Релігійний склад населення. Поширення основних релігій.
12. Розселення населення Австралії. Щільність населення та його територіальні відмінності. Головна смуга розселення Австралії.
13. Рівень урбанізації та його територіальні відмінності. Найбільші міста.
14. Трудові ресурси Австралії. Структура зайнятості населення. Рівень безробіття та його територіальні відмінності.
15. Міграції населення. Сальдо міграції та його територіальні відмінності. Напрями зовнішньої і внутрішньої міграції.
16. Місце Австралії в міжнародному поділі праці (галузі спеціалізації).
17. Особливості економічного розвитку й загальна характеристика господарства Австралії. Структура ВВП. Тип економічної системи країни (традиційна, планова, ринкова, змішана). Тип економіки (аграрна, агропромислова, аграрно-індустріальна, індустріально-аграрна, індустріальна, постіндустріальна, інформаційна, сервісна, інноваційна, економіка знань).
18. Найбільші ТНК, їх галузева спеціалізація.
19. Географія вугільної промисловості.
20. Географія нафтогазової промисловості Австралії.
21. Нафтопереробна промисловість Австралії. Географія найбільших НПЗ.
22. Електроенергетика Австралії. Структура виробництва електроенергії. Розміщення ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика в Австралії.
23. Географія чорної металургії Австралії.
24. Географія кольорової металургії Австралії.
25. Машинобудування Австралії. Галузева й територіальна структура окремих галузей комплексу.
26. Хімічна промисловість Австралії. Галузева й територіальна структура окремих галузей комплексу.
27. Сільське господарство Австралії:
  - Рослинництво. Провідні галузі, їх географія.
  - Тваринництво. Провідні галузі, їх географія.
  - Сільськогосподарські зони.
28. Транспорт Австралії (автомобільний, авіаційний, залізничний, річковий,

морський, трубопровідний). Провідний вид транспорту за пасажиро- і вантажоперевезеннями. Найголовніші транспортні магістралі і вузли.

29. Туристична галузь Австралії.
30. Зовнішньоекономічні зв'язки Австралії. Товарна і географічна структура експорту й імпорту країни.
31. Нова Зеландія та Океанія: загальні відомості (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, форми державного правління та державного устрою держав, держави з найбільшою та найменшою площею і чисельністю населення),
32. Нова Зеландія та Океанія: склад регіону (незалежні держави та їх столиці; залежні території, їх метрополії та адміністративні центри).
33. Поділ Нової Зеландії та Океанії на субрегіони: аналіз різних підходів. Меланезія, Мікронезія, Полінезія.
34. Загальні відомості про Африку (площа та питома вага в площі суходолу світу, чисельність населення та питома вага в населенні світу, держави з найбільшою та найменшою площею, чисельністю населення, індексом людського розвитку).
35. Особливості економіко-географічного положення Африки та його оцінка.
36. Форми державного правління та державного устрою держав Африки.
37. Склад регіону (незалежні держави та їх столиці; залежні території, їх метрополії та адміністративні центри). Поділ Африки на субрегіони: аналіз різних підходів. Північна Африка, Східна Африка, Західна Африка, Південна Африка, Центральна Африка, Гвінейський регіон, Магриб та Великий Магриб, Арабський Машрик, Тропічна Африка, Чорна Африка, Субсахарська Африка, Африка, південніше Сахари, країни Африканського Рогу, нільські країни, країни Сахелю.
38. Політична карта Африки на початку і в середині ХХ століття. Деколонізація Африки. Країни, які першими отримали незалежність. Рік Африки. Країни, які останніми отримали незалежність. Сучасна політична ситуація на континенті.
39. Природно-ресурсний потенціал Африки та його оцінка:
  - Мінеральні ресурси. Найбільші басейни та родовища корисних копалин. Країни-лідери за запасами корисних копалин у регіоні.
  - Рельєф та орографічні ресурси. Переважаючі форми рельєфу, найвища та найнижча точки регіону. Висока і Низька Африка.
  - Клімат та агрокліматичні ресурси. Кліматичні пояси та типи клімату, в яких розташована Африка. Місця з найвищою і найнижчою температурою та вологістю в регіоні. Африка – найспекотніший материк. Кліматична криза.
  - Водні ресурси. Забезпеченість регіону водними ресурсами. Країни з найвищою та найнижчою забезпеченістю водними ресурсами. Гідроенергоресурси.
  - Земельні та ґрунтові ресурси. Сільськогосподарська освоєність регіону. Структура сільськогосподарських угідь. Сахель.

- Флористичні та фауністичні ресурси. Лісистість Африки та її територіальні відмінності.
  - Природно-рекреаційні ресурси. Найбільш привабливі для туристів природні об'єкти і явища.
40. Чисельність населення Африки та її динаміка. Темпи приросту населення та їх територіальні відмінності.
  41. Демографічна ситуація в Африці. Тип і режим відтворення населення. Загальні коефіцієнти народжуваності, смертності та природного приросту. Демографічний вибух в Африці. Держави з найбільшими і найменшими демографічними показниками.
  42. Статова структура населення Африки. Співвідношення чоловіків і жінок. Держави з найбільшим переважаням жінок. Держави з переважаням чоловіків.
  43. Вікова структура населення Африки. Африка – наймолодший континент світу. Держави з найбільшою і найнижчою питоною вагою дітей та людей похилого віку. Середній вік населення. Держави з найбільшим і найнижчим середнім віком населення. Тип статево-вікової піраміди.
  44. Середня очікувана тривалість життя. Держави з найбільшою і найнижчою середньою очікуваною тривалістю життя.
  45. Етнічна карта Африки. Основні етнолінгвістичні групи населення, їх склад і поширення. Найбільші етноси. Поширення основних мов.
  46. Релігійний склад населення Африки. Поширення основних релігій.
  47. Расовий склад населення Африки.
  48. Щільність населення та його територіальні відмінності. Держави з найвищою і найнижчою щільністю населення.
  49. Урбанізаційні процеси в Африці. Рівень урбанізації та його територіальні відмінності. Держави з найвищим і найнижчим рівнем урбанізації.
  50. Найбільші міста Африки.
  51. Міграції населення. Сальдо міграції та його територіальні відмінності. Напрями зовнішньої і внутрішньої міграції. Держави з найвищим і найнижчим сальдо міграції.
  52. Трудові ресурси Африки. Структура зайнятості населення. Рівень безробіття та його територіальні відмінності. Держави з найвищим і найнижчим рівнем безробіття.
  53. Африка – регіон, що розвивається. Характерні риси (малорозвиненість і відсталість, вузька спеціалізація країн, монопродуктивність промисловості, монокультурність сільського господарства, монотоварність експорту, соціальна нерівність, залежність від іноземного капіталу, низький рівень життя, просторовий дуалізм, сировинний характер економіки і традиційна структура виробництва з великим значенням сільського господарства, аграрний тип економіки, екстенсивність сільського

господарства, низький рівень розвитку обробної промисловості і гіпертрофований розвиток гірничодобувної промисловості тощо).

54. Місце Африки в міжнародному поділі праці (галузі спеціалізації).
55. Особливості економічного розвитку й загальна характеристика господарства Африки. Держави з найбільшим і найменшим ВВП. Структура ВВП. Тип економічної системи країн регіону (традиційна, планова, ринкова, змішана).
56. Африка – «периферія» світового господарства. Переважання аграрної та індустріальної стадій розвитку господарства.
57. Сільське господарство – основна сфера зайнятості населення Африки та найважливіша галузь економіки в найменш розвинених країнах. Структура сільськогосподарського виробництва.
58. Рослинництво. Провідні галузі. Держави-лідери з виробництва продукції рослинництва. Проблема монокультури.
59. Тваринництво. Провідні галузі. Держави-лідери за поголів'ям тварин, з виробництва продукції тваринництва. Екстенсивне тваринництво.
60. Гірничодобувна промисловість Африки. Головні гірничодобувні райони Африки.
61. Електроенергетика Африки. Структура виробництва електроенергії. Розміщення найбільших ТЕС, ГЕС і АЕС. Альтернативна електроенергетика в Африці. Держави Африки з найвищою часткою тепло-, гідро-, атомної, альтернативної електроенергії в загальній структурі виробництва електроенергії.
62. Найважливіші галузі обробної промисловості Африки – текстильна і харчова.
63. Інші галузі обробної промисловості материка.
64. Транспорт Африки (автомобільний, авіаційний, залізничний, річковий, морський, трубопровідний). Провідний вид транспорту за пасажиро- і вантажоперевезеннями. Найголовніші транспортні магістралі. Найбільші морські та річкові порти, аеропорти. Трансконтинентальні магістралі в Африці. Суецький канал – найбільший морський канал світу.
65. Сфера послуг Африки. Туризм Африки.
66. Зовнішньоекономічні зв'язки. Товарна і географічна структура експорту й імпорту. Монотоварність експорту. Головні статті експорту окремих країн Африки. Головні зовнішньоекономічні партнери Африки.

*Питання з суспільно-географічної характеристики Америки розташовані в розділі «Питання до поточної контрольної роботи».

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання	Розділ 1	T1		
		T2	ПР 1-6	12
		T3		
		T4	ПР 7-8	2
	Розділ 2	T1	ПР 9-14	12
		T2	ПР 15	2
		T3	ПР 16-17	4
		T4		
		T5		
		T6		
		T7		
		КР		20
	Розділ 3	T1	ПР 18-22	8
		T2	ПР 23-24	4
	Розділ 4	T1	ПР 25-30	12
		T2	ПР 31-32	4
		T3		
		T4		
		T5		
		T6		
	Залікова робота			20
	Сума			100

T1, T2 ... T6 – теми розділів

ПР – практична робота

КР – контрольна робота, передбачена навчальним планом

Для допуску до складання підсумкового (залікового) контролю здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 30 балів з навчальної дисципліни за виконання практичних завдань, під час поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

ПР 1-2, 3-4, 5-6, 9-10, 11-12, 13-14, 16-17, 18-20, 21-22, 23-24, 25-26, 27-28, 29-30, 31-32 (4 бали):

- відповіді на питання для обговорення, захист роботи, захист презентацій – 1 бал;
- виконання практичних завдань – 2 бали;
- виконання тестових завдань з теми практичного заняття – 1 бал.

Оцінювання практичної роботи – від 0 до 4 балів:

0 балів – робота не виконана,

1 бал – виконана частково, у тезовій формі, повністю відтворена інформація з інтернет, знання фрагментарні і поверхові,

2 бали – завдання виконано частково, висновки не аргументовані, робота підготовлена недбало, або завдання виконано повністю, містить суттєві помилки методичного характеру, знання поверхові,

3 бали – завдання виконано повністю, вчасно, містить несуттєві недоліки, знання достатні,

4 бали – творчий підхід до розкриття питання, повно і правильно виконана, демонстрація глибоких знань теорії, зауваження відсутні.

ПР 7-8, 15 (2 бали):

- відповіді на питання для обговорення, захист роботи, захист презентацій – 0,5 балів;
- виконання практичних завдань – 1,5 бали.

Оцінювання практичної роботи – від 0 до 2 балів:

0 балів – робота не виконана,

0,5 балів – виконана частково, у тезовій формі, повністю відтворена інформація з інтернет, знання фрагментарні і поверхові,

1 бал – завдання виконано частково, висновки не аргументовані, робота підготовлена недбало, або завдання виконано повністю, містить суттєві помилки методичного характеру, знання поверхові,

1,5 бали – завдання виконано повністю, вчасно, містить несуттєві недоліки, знання достатні,

2 бали – творчий підхід до розкриття питання, повно і правильно виконана, демонстрація глибоких знань теорії, зауваження відсутні.

Поточна контрольна робота – 20 балів: система завдань різного типу і рівня складності (тестові завдання; робота з контурною картою (нанесення об'єктів); закінчення речень; знаходження неправильних тверджень та їх

виправлення; питання, що передбачають розгорнуті відповіді). Детальна розбаловка поточної контрольної роботи представлена на самій роботі біля кожного завдання.

Підсумкова (залікова) контрольна робота – 20 балів: система завдань різного типу і рівня складності (тестові завдання; визначення країни за її характерною рисою; питання, що передбачають розгорнуті відповіді). Детальна розбаловка підсумкової (залікової) контрольної роботи представлена на самій роботі біля кожного завдання.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою для дворівневої шкали оцінювання
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

Навчальне видання

Гусєва Наталія Володимирівна

**Регіональна економічна і соціальна географія:
Америка. Австралія та Океанія. Африка**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Комп'ютерне верстання Н. В. Гусєва

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,96.